Austria, France, Germany, Greece, Luxembourg 3.00 EUR; Sweden 32 SEK; Switzerland 4.80 CHF; BiH 5.00 BAM; Crna Gora 2.50 EUR; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 DEN; Slovenija 2.50 EUR

VREME

150 din

16. septembar 2010. broj 1028

ZAPAD I ISLAM

KRSTAŠI I MUDŽAHEDINI

REZOLUCIJA UN O KOSOVU

ČOVEK KOJI NIJE PODNEO OSTAVKU

CRNE EKOLOŠKE TAČKE ▸ **VELIKI BAČKI KANAL**

VREME

Na ovoj stranici u štampanom
izdanju nalazi se reklama

VREME
BROJ 1028
16. septembar 2010.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Mišarska 12–14, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Aleksandar Ćirić

sekretarijat
Mirjana Kalezić

redakcija
Dejan Anastasijević, Duška Anastasijević, Aleksandar Anđić *(foto@vreme.com)*, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Vera Didanović, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić *(kultura@vreme.com)*, Andrej Ivanji *(svet@vreme.com)*, Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić *(medjuvreme@vreme.com)*, Zoran Majdin, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milan Milošević, Teofil Pančić, Ana Radić, Saša Rakezić *(strip@vreme.com)*, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić *(arhiva@vreme.com)*
Jelena Mrđa *(foto@vreme.com)*

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić; **korektori:** Stanica Milošević, Marija Halupka; **lektori:** Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović; **daktilograf:** Zorica Nikolić

internet izdanje
http://www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
(prodaja@vreme.com)
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
(marketing@vreme.com)
Goran Kosanović (direktor)
Aleksandar Aleksić

e-mail: *redakcija@vreme.com*

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

obrada tiraža
Data Press

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 Međuvreme

08 Zoom: Kurirska posla

10 Diplomatija posle petog oktobra: Čovek koji nije podneo ostavku

15 Beograd Brisel Njujork: Rezolucija i još 4000 pitanja

20 Srbija i NATO (VI): Kratka istorija uspona i padova

29 Iz ličnog ugla, Veselin Simonović: Medijska stranputica

30 Advokatura: Novi zakon, sila i drevni atributi

32 Kriminal: Ko su deset najtraženijih građana Srbije

36 Deloitte lista: Top 500 kompanija Centralne Evrope

38 Nuspojave: Jedna je majka

39 Istraživanje o crnim ekološkim tačkama: Veliki bački kanal

47 Lisica i ždral: Tomova barka

48 Ljudi i vreme

KULTURA

50 Intervju: Dubravka Ugrešić, književnica

52 Reč o delu: Napad na minibar

54 In memoriam: Klod Šabrol

56 TV Manijak: Farma – i pos'o i kuća

SVET

58 Zapad i islam: Krstaši i mudžahedini

64 Portret savremenika: Prorok Muhamed

68 Srpsko-evropska posla: Klozeti sa pet zvezdica

69 Meridijani

MOZAIK

70 Parada ponosa: Zakon između mišića i mozga

73 Tenis: Fantastični Novak Đoković

74 Formula 1: Poslednji voz

75 Pošta

76 Strip: Ubica Dušan Ninković (II)

78 Vreme uživanja: Čudesno vozilo

Posle usvajanja kompromisne rezolucije o Kosovu Beograd čeka vesti iz Brisela, dok se uočava očekivani porast napetosti na domaćoj političkoj sceni, mada izgleda da se vlada oseća manje neprijatno nego u junu, pod onim hladnim tušem savetodavnog mišljenja Međunarodnog suda pravde

Piše: Milan Milošević

Novi bi zakon trebalo da reši neka goruća pitanja, jer i advokatura mora pratiti zahteve vremena i promenjenih okolnosti u društvu i ekonomiji

Piše: Tatjana Tagirov

"Ne mislim da kultura spaja ljude. To je floskula koju su izmislili političari zato što ne znaju šta bi drugo ljude spajalo, pa onda jedan drugom uvale neku knjigu: Tadić pokloni Josipoviću *Leksikon Yu mitologije*, a Josipović Tadiću nešto slično, pa onda svi vele da kultura spaja ljude. To je manipulacija kulturom i piscima. Zašto nogomet ne spaja muškarce"

Razgovarala: Sonja Ćirić

Na naslovnoj strani: Vuk Jeremić
Foto: REUTERS

Intoniranjem himne ispred Doma narodne skupštine u subotu 12. septembra počela je svečana promocija najmlađe, 130. i 131. klase oficira Vojne akademije. Trojici najboljih predsednik Tadić je uručio oficirske sablje, dok je ministar odbrane Dragan Šutanovac najuspešnije kadete po vidovima nagradio pištoljima s posvetom. Feštu su, uz svečani defile, upriličili i naleti aviona vojnog vazduhoplovstva, a osim porodica i prijatelja najmlađih oficira, svečanoj promociji prisustvovali su i mnogobrojni građani.
Foto: TANJUG

16/09/10 - 22/09/10

prognoza vremena

14/09/10
http://www.meteos.rs

min°C max°C	četvrtak	petak	subota	nedelja	ponedeljak	utorak	sreda
Beograd	15 27	16 28	16 23	14 24	14 21	12 23	15 25
Vojvodina	12 26	15 25	16 22	14 23	12 20	10 22	11 24
centralna i južna Srbija	12 29	14 30	15 29	15 26	14 25	11 25	12 27

Prva dva dana povoljne biometeorološke prilike, a za vikend promenljivo uz povremene tegobe kod meteoropata i hroničnih bolesnika. Krajem perioda ponovo prijatno i povoljno vreme.

ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ
Кућа знања

politička prognoza

Izgleda da se oblaci iznad Srbije i Evropske unije polako razilaze. Ako je verovati optimistima, do potpunog razvedravanja doći će 25. oktobra, na zasedanju ministara spoljnih poslova zemalja EU u Luksemburgu. I radikalska prognoza se oslanja na prilike u Uniji. Za proleće najavljuju cunami iz Haga, u vidu povratka partijskog šefa. Ove nedelje izašla je i prognoza za zimu – decembar će biti posebno klizav za neke demokrate. Oni koji budu išli u čarapama nemaju razloga za brigu.

BOGOLJUB ARSENIJEVIĆ MAKI

(Ne)milost vlasti

M. PETROVIĆ

Kako su javile agencije, u nedelju 12. septembra, prilikom rutinske kontrole na graničnom prelazu Kotroman – prelaz od Višegrada ka Užicu – uhapšen je Bogoljub Arsenijević Maki, jedan od simbola petooktobarskih promena. Tri dana kasnije počeo je štrajk glađu. Da se podseti, Arsenijević je optužen za napad na službeno lice posle Mitinga protiv vlasti, koji je održan 12. jula 1999. u Valjevu, i u Okružnom sudu u Valjevu je osuđen na tri godine zatvora. Veću sudija je predsedavao sudija Mitar Đenisić sa Uba, neizabran na tu funkciju posle poslednje reforme sudstva, koji se kao takav, neizabran, javno pojavio među novim članovima naprednjaka Tome Nikolića. Vrhovni sud je poništio presudu, zatražio rekonstrukciju na licu mesta, a za Arsenijevićem je raspisana poternica jer se nije odazivao na pozive suda na obnovljenom procesu.

Da se još podseti, Maki je na ludilo iz vremena Miloševića odgovorio svojim "ludilom", još '92. je osnovao Republiku Koloniju (radničko naselje u Valjevu), gde je otkrio višemetarski spomenik Miloševiću u obliku falusa. Narodna milicija ga je sprečila da na spomenik Miloševiću natakne spomenik Šešelju u vidu velike zadnjice. I danas kapa dole za hrabrost i takvu umetničku viziju.

Na Petrovdan '99. u Valjevu je, što je bio uvod u kasnije promene, organizovao Miting protiv vlasti, pri pokušaju osvajanja zgrade opštine povređeno je i nekoliko policajaca. Nekako je zatureno da je to bio i miting protiv nesposobne opozicije, jer je Arsenijević tvrdio da jedino građani, što se i dogodilo Petog oktobra, mogu da sruše režim. Po mitingu Maki beži u Bosnu, prilikom brutalnog hapšenja u Beogradu slomljena mu je vilica, biva osuđen na tri godine zatvora, spektakularno beži i aktivno i najaktivnije učestvuje u Petom oktobru.

Posle promena, iako su mu, kako je izjavljivao, nuđeni stanovi i visoki položaji, nastavio je svoj posao, poslednjih deset godina je ikonopisao crkve i manastire, uglavnom po Republici Srpskoj i Crnoj Gori.

U ponedeljak 13. septembra policija ga je privela u Viši sud u Valjevu. Na saslušanju pred Većem sudija Bogoljub Arsenijević je izjavio da se ni ubuduće neće odazivati na pozive suda, te da je jedino na šta pristaje, povlačenje optužnice protiv njega. Na okolnost da se neće odazivati na pozive, Veće sudija mu je odredilo pritvor u trajanju od dva meseca.

Po saslušanju Arsenijević se obratio i novinarima, rekao da mu je lično predsednik Tadić obećao amnestiju, vlast je imala deset godina da reši njegov slučaj, umesto toga, ponovo je uhapšen. Rekao i da će stupiti u štrajk glađu, da jedino pristaje na povlačenje optužnice.

Kako mediji javili, tokom saslušanja Makija, i pre, i posle, u Višem sudu viđen poslanik Demokratske stranke Srđan Milivojević, koji izjavio da doš'o pomogne Makiju. Potpisnik ovije' redova dodaje da ga i on opazio na zadatku, lako i u plavo obučen, sa plave cipele!

A na sajtovi i blogovi brojne reakcije na hapšenje Makija, sve imaju zajednički imenitelj, Sramota, hapse ga oni koje je doveo na vlast.

Na osnovu Ukaza o obustavljanju krivičnog postupka, koji je na inicijativu Ministarstva pravde potpisao predsednik Republike Boris Tadić, Bogoljub Arsenijević je utorak 14. septembra u večernjim satima pušten iz pritvora u Istražnom zatvoru u Valjevu.

DRAGAN TODOROVIĆ

Apsorpcioni kapacitet

Ovi opet počeli da bude lažne nade da na Vidovdan 2014. nećemo više ubijati Ferdinanda, nego da ćemo se veseliti uz Odu radosti (vidi u odgovarajućem tekstu onaj deo posle Kosova). Mada, nije jasno kome će nedostajati apsorpcioni kapacitet – nama da primimo njihovu pomoć, ili njima da prime nas...

Ne razumete? Učite mladi Evropejci, ponavljajte uglas! Apsorpcioni kapacitet, akreditacija, Acquis Communautaire... Jezik ćemo polomiti s novim izrazima, ovde prevedenim po slabom znanju i varljivom sećanju i, uz neka lična zapažanja, prihvaćena.

Apsorpcioni kapacitet – to je sposobnost državne administracije da planira i sprovodi spoljnu pomoć, koju je sklona da uzurpira, ili sposobnost potencijalnih korisnika da pripreme kvalitetne projekte na koje će utrošiti (apsorbovati) najveći deo alociranih sredstava. To su ona sredstva navodno namenjena nama, koja potroše njihovi savetnici dok raspravljaju da li imaju apsorpcioni kapacitet da nas prime.

Alokacija je inače veoma korišćen termin u ekonomiji. Alokacija resursa predstavlja preusmeravanje resursa sa jednog na neki profitabilniji posao, a po http://vukajlija.com/ u srpskoj privredi može se reći i: "Presipati iz šupljeg u prazno".

Akreditacija je postupak kojim odgovorno telo daje formalno uverenje da je neka osoba sposobna da obavlja određene zadatke u vezi sa upravljanjem, sprovođenjem i kontrolom nekog programa.

Acquis Communautaire, čuli ste već, to je francuski izraz koji obuhvata sve EU ugovore i zakone, deklaracije i rezolucije, međunarodne sporazume o pitanjima EU i presude Suda pravde. Takođe, uključuje akcije koje vlade EU preduzimaju zajedno u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova i u oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike, koje često nema. Prihvatanje pravnih tekovina EU (acquis communautaire) ne ide samo na rečima već podrazumeva da se pokaže sposobnost da se preuzmu obaveze članstva, uključujući prihvatanje ciljeva političke, ekonomske i monetarne unije koje stare članice inače ne ispunjavaju.

Mi, nekadašnji članovi, to razumemo. To je kao u Složenoj organizaciji udruženog rada SOUR... Uh! ne... izvinite, ovo je iz stare čitanke.

I, ne kaže se više "uh!" nego "ups ;-D".

MILAN MILOŠEVIĆ

PIŠE: ZORAN STANOJEVIĆ

Stendbaj aranžman

Za one koji se bave normalnim profesijama sezona godišnjih odmora je prošla, tačnije rečeno, na odmor nas podsećaju još samo sličice koje smo pokačili na Fejsbuk. Pa, dakle, sada kada smo se svi vratili i imamo nekakva iskustva, pravi je trenutak da postavimo pitanje da li je odmor odmor samo ako se na njemu poisključuju sve svoje komunikaciono-informatičke sprave ili one treba da nas drže u kontaktu sa realnim svetom, kako se ne bismo preterano šokirali po povratku?

Ne pričam baš napamet. U neka bolja vremena, po povratku sa odmora imali ste pravo da uživate još nekoliko dana na poslu, da radite smanjenim kapacitetom, da se polako privikavate. Danas se od većine očekuje da na posao prione trenutno, kao da na odmoru nikada nisu ni bili. Ko radi u kancelariji zna šta znači kada ga sačeka stotinak mejlova od kojih na neke sada već treba odgovoriti hitno. Što šok povratka uvećava do neprijatnosti, a bitno umanjuje efekat odmora.

Može li se ta stvar rešiti povremenim bacanjem pogleda na posao i dok se nalazite na plaži (ili planinskoj litici, šta god) tako što ćete protrčati kroz svoj blekberi ili laptop, šta vam je već pri ruci? I da li to menja suštinu odmora koja nekako zahteva da se na nekoliko dana, daj bože nedelja, klonite svakog posla?

Postoji i treća opcija, to su oni čiji je posao vezan za kompjuter i koji ga povremeno obavljaju i od kuće, pod uslovom da imaju brzi internet. Imam prijatelje po svetu koji tu mogućnost čine još elastičnijom. Naime, odlaze na duži odmor tamo gde takva internet konekcija postoji, ne prijavljujući nikome gde su (oh, radosti poslovnog otuđenja!), a zatim na takvom „odmoru“ provode osam, devet sati u sobi za kompjuterom. Ostatak vremena su sa porodicom ili društvom. Verujem da lošu stranu takvog odmora vidite svi, ali dobra je ta da mogu da otputuju na pet, šest nedelja, što malo ko sebi danas može da dopusti.

Što otvara novo i suštinsko pitanje. Da li hoteli i slični smeštaji treba kao jednu od svojih najvećih prednosti da nude brz pristup internetu ili sasvim obrnuto, potpunu informatičku tišinu čak i bez dometa mobilnih mreža? Rekao bih da vidim perspektivu obe vrste turizma, ali bih više novca stavio na ovo prvo.

Ne znam za vas, ali moje iskustvo govori da je u ovom regionu pristup internetu mnogo kvalitetniji na 3G mrežama mobilne telefonije, nego bežičnim putem. Hoteli i gazdarice često kalkulišu sa kapacitetom te taj pristup zna da bude veoma spor. Ali je obično besplatan i jednostavan za priključenje. Dočim mobilna telefonija zahteva kupovinu nove kartice u svakoj zemlji i redovno (relativno skupo) dopunjavanje. Ali je češće brža i dostupnija, mada ne i najbolja kada treba da prebacujete velike fajlove.

Ovo pišem podaleko od svoje kućne mreže, dakle na putu, gde mi stalni pristup pomaže da regulišem svoje različite obaveze. Paralelno koristim onu konekciju koja je trenutno brža (mobilnu i bežičnu) na tri uređaja koja nosim sa sobom. I ne doživljavam sebe kao nekakvog gika. Jednostavno, prisutan sam u sajber svetu na isti način bez obzira na to gde se u realnom svetu nalazim. I to bez ikakve drame ili pompe.

Fizička prisutnost postaje relativna baš kao i naše radno mesto i odmor od njega. Možete biti tu i kada ste na drugom kraju sveta, a možete biti odsutni i ako vam crkne mrežna kartica na kompjuteru u kancelariji.

I to je lakše razumeti nego prihvatiti.

PRAVOSUĐE

Kovačević ide u zatvor

ALEKSANDRAR STANKOVIĆ

Posle dva odlaganja suđenja, Miladin Kovačević je 14. septembra konačno postigao nagodbu sa Prvim opštinskim tužilaštvom čime je prihvatio kaznu od dve godine i tri meseca zatvora zbog nanošenja teških telesnih povreda Brajanu Štajnhaueru 2008. godine u Bostonu. Osim toga, Kovačević je optužen i za falsifikovanje isprava i podstrekivanje na zloupotrebu službenog položaja, a posle ove nagodbe očekuje se da će biti saopšteno da li će proces bivšem vicekonzulu i konzulu u Njujorku Igoru Miloševiću i Slobodanu Nenadoviću, koji su optuženi da su Kovačeviću izdali putnu ispravu sa kojom je napustio SAD, biti razdvojen. Inače, za teške telesne povrede Miladinu Kovačeviću je zaprećena kazna do osam godina zatvora, za falsifikovanje dokumenata do pet godina zatvora, a za zloupotrebu službenog položaja do pet godina zatvora.

Suđenje koje je počelo u ponedeljak 13. septembra odloženo je za naredni dan jer je odbrana zahtevala da se iz spiska dokaza izbace svi oni koji su stigli iz Amerike. Prethodno ročište u junu nije održano jer nisu došli svi učesnici procesa.

O dogovoru suda sa Kovačevićem izvestio je i *Njujork tajms*. Prema izvorima tog lista, Kovačević je pristao da svedoči protiv dvojice srpskih diplomata, koji su mu pomogli da napusti SAD 2008. godine, posle napada na američkog studenta.

Njujork tajms piše i da je senator Čarls Šurmer, koji je tražio pomoć od Srbije da se Kovačević vrati u SAD, izrazio negodovanje kada je čuo visinu dogovorene presude.

“Kazna ne odgovara zločinu. To je bio težak čin, u kojem je skoro ubijen Brajan Štajnhauer. Povrede koje je on zadobio zaslužuju više od dve godine”, rekao je Šurmer u saopštenju koje je preneo *Njujork tajms*.

Srbija je, u međuvremenu, od SAD preuzela krivično gonjenje Kovačevića, a Vlada Srbije je porodici Štajnhauera uplatila 900.000 dolara za troškove njegovog lečenja.

J. L.

CENTAR ZA PROMOCIJU NAUKE

Čudo u Bloku 39

BETAPHOTO

Danas je blok 39 na Novom Beogradu samo jedna pusta poljana između autoputa, Bulevara umetnosti i zgrade Fakulteta dramskih umetnosti. Na neravnom terenu se izdižu brdašca šljake i zemlje obrasla u nepokošenu travu, sa nekoliko grupica stabala koja zatvaraju vidik ka zapadu, iznad kojih se izdiže kula Geneksa. Ovde se, na delu površine od dvanaest hektara, sada planira izgradnja Centra za promociju nauke, specifične institucije koja će širiti kulturu nauke, interaktivnog muzeja za koji u Ministarstvu veruju da će postati "simbol nauke, urbanizma i arhitekture".

U četvrtak 15. septembra otvoren je međunarodni anonimni arhitektonski konkurs za zgradu Centra. Njegova izgradnja i opremanje koštaće 20 miliona evra i deo je programa investicija u naučnu infrastrukturu iz kredita Evropske investicione banke. Planirano je da se zgrada Centra, površine 10.000 kvadratnih metara, podigne do 2012. godine, a da se zatim, u drugoj fazi, na ostatku bloka 39 izgradi "kampus nauke i umetnosti"

"Ovo mesto je jedno malo čudo", kaže u razgovoru za "Vreme" tokom obilaska lokacije potpredsednik Vlade i ministar za nauku i tehnološki razvoj Božidar Đelić. "To je rezultat odluke da se ovaj blok sačuva za nauku i umetnost", objašnjava Đelić, navodeći da će u budućem kampusu biti podignute zgrade naučnih i tehničkih fakulteta i instituta, kao i prostor za start-up tehnološke firme. "Biće to mesto sinergije tehnologije i umetnosti", smatra ministar i s obzirom na to da je odlukom Vlade Srbije ceo blok dat na upravljanje Ministarstvu nauke, najavljuje da će se u okviru kredita ovde graditi i Centar za nanonauke i IT centar.

Sam Centar za promociju nauke, koji se prvi podiže na ovoj lokaciji, najavljen je kao "nesvakidašnji objekat gde će osnovci i srednjoškolci, njihovi roditelji i učitelji, imati priliku da se upoznaju sa naukom i tehnologijom". Očekuje se da će godišnje ova institucija imati oko 200.000 posetilaca, a prema preporukama koje je sačinio tim za pripremu konkursne dokumentacije, Centar će zapošljavati 35 ljudi i imati interaktivni izložbeni prostor, naučni klub, planetarijum i višenamensku konferencijsku dvoranu. U Ministarstvu očekuju da će i sama zgrada biti impozantna i postati jedno od obeležja grada.

Kako je navedeno na prezentaciji centra u utorak u hotelu Holidej in u Beogradu, arhitektonski konkurs za zgradu Centra će biti otvoren za prijavljivanje do 21. oktobra, a rezultati će biti objavljeni 17. decembra ove godine. Budući da je reč o prvom međunarodnom arhitektonskom konkursu za idejno rešenje raspisanom u Srbiji posle više decenija, on se organizuje u skladu sa preporukama Uneska i u saradnji sa Savezom arhitekata Srbije, Društvom arhitekata Beograda i Međunarodnom unijom arhitekata. Predviđeno je da pobednik konkursa dobije 60.000 evra, drugoplasirani 20.000 evra, a trećeplasirani 10.000 evra. "Pozivam i sve domaće arhitekte da učestvuju na konkursu", rekao je Đelić na ovoj prezentaciji, podsećajući da su brojne karijere u arhitekturi započele projektovanjem objekata kakav je Centar za promociju nauke.

Ostaje da vidimo koliko će karijera centar moći da generiše i nakon toga, među onima koji ga budu posećivali i u njemu budili radoznalost, nasušno neophodnu za bavljenje naukom i tehnologijom. Naravno, kad dođe vreme i za to.

S. BUBNJEVIĆ

FILATELIJA

Guča i na marki

Pedeset godina Sabora trubača u Guči obeleženo je i izdavanjem prigodne poštanske marke. Izdavač ove marke je Srbijamarka što je novo ime dosadašnje Jugomarke. Iako je Guča pojam balkanske raspojasanosti, ovu poštansku marku karakteriše jednostavno likovno rešenje čiji je autor Nadežda Skočajić. Prema rečima Marine Kalezić, pomoćnice direktora Srbijamarke, ovakvo likovno rešenje je u skladu sa poslovnom politikom izdavača koja nalaže da marka mora biti jednostavna i efektna. Filatelisti kažu da je ovom markom to i postignuto. Srpske marke privlače veću pažnju u inostranstvu nego kod nas. Prema podacima Srbijamarke, prosečni srpski filatelista ima preko 40 godina i zbog toga ova kuća namerava da pokrene akciju u školama da bi obezbedila filatelistički podmladak. Dok kampanja ne krene, pokušajte da sami zainteresujete svoje dete za filateliju. Marke su znatno jeftinije od sličica, a predstavljaju i investiciju za budućnost. Naime, poslednjih dvadesetak godina naše marke karakterišu uspela likovna rešenja i zanimljivi motivi i filatelisti se slažu oko toga da će njihova vrednost sa protokom vremena rasti.

VLADAN STOŠIĆ

broj nedelje

22

Stranke imaju rok do decembra da usvoje nova pravila igre o učešću žena na političkoj pozornici Srbije, po kojima bi žene trebalo da imaju polovinu ukupnog učešća u stranačkom angažmanu. Trenutno je zastupljenost u javnim funkcijama svega 22 odsto. A partijsku knjižicu ima svaka treća ili četvrta žena.

lgbt SOS
(011)
3290 846
utorkom i četvrtkom 19-22h

piše: Dragoljub Žarković

Kuriska posla, drugi put: Kako su jedne novine promašile temu, kako je Teodosić postigao "trojku" i da li je Tadić promašio "zicer"

Ako trome i lenje institucije društva poveruju da će svaku brljotinu pokriti Boris Tadić, onda, otvoreno govoreći, nećemo daleko da stignemo. Još je gore ako u to – pokrivanje brljotina – poveruje Boris Tadić. Kriza u kojoj se nalazi srpsko društvo prevazilazi moći pojedinca

Gazda na robiji: Glupost na slobodi

Novinari redakcije dnevnog lista "Kurir" ne slažu se, privatno, oko toga ko je naručio, platio, podržao i talambasao u slučaju ispitivanja vlasništva u nedeljniku "Vreme". Deo redakcije "Kurira" misli da je petodnevni uradak o "Vremenu" pisao jedan blizak saradnik predsednika države, a drugi deo misli da je osmišljen iz glave drugog saradnika predsednika države. Mašala. Tek, tekstovi stižu iz neke ropotarnice buduće a unapred sumnjive istorije, a obojica osumnjičenih kunu se da nemaju veze sa celom aferom, ma šta novinari i urednici "Kurira" mislili o tome.

Priča je toliko glupa da bih poverovao obojici s obzirom na to da nisu glupi. S druge strane, niko normalan ne bi priznao svoje veze sa "Kurirom", dnevnim listom čiji gazda leži na robiji zbog neplaćenih poreza, a izlaženje novine počiva na nedostatku i prikrivanju dokaza o tome da li su platili višemilionski dug državi i da li sada plaćaju poreze i doprinose.

Elem, list čija je vrednost upisana na 500 evra, mada je i to preterivanje, pet dana se bavio "Vremenom". Brzo su prešli put od polučinjenica do pogrešnih zaključaka a onda, u nedelju, nisu odoleli napasti da napišu neku vrstu komentara koji niko nije hteo da potpiše, valjda od sramote.

Poslovodstvo je imalo ideju da ih tužimo, ali je ideja bila odbačena: zašto bi bila povreda poslovnog ugleda da je vlasnik "Vremena" zbilja Miroslav Mišković, najbogatiji i najuspešniji Srbin (vidi tekst na strani 36). Da je on zbilja vlasnik, valjda bi nam plate bile bolje a uslovi u kojima radimo sigurno ne bi bili gori.

"Kurir" je uspeo da niz činjenica pogrešno protumači. Iz relativno tačnog opisa izveo je pogrešan zaključak: Mišković kupio "Vreme"! Grupa novinara "Vremena" jeste pre dve godine uzela bankarski kredit da bi se razrešila prethodnih vlasnika. Za taj kredit jemčila je jedna od firmi "Delta holdinga". Onog dana kad otplatimo kredit menično jemstvo "Delte" biće poništeno. Kredit otplaćujemo uredno.

Ovu dosta glupu temu niko nije problematizovao osim minornih elektronskih novina, začetih baš od naših para koje smo isplatili prethodnim vlasnicima, i dnevnog lista "Politika" koji je u prošlu nedelju tvrdio da je priroda vlasništva u "Vremenu" dovedena pod sumnju. Alal vera listu koji se hvalio da nije izlazio u vreme "Vermahta" a sad je u nemačkim rukama, do pola, a od pola u rukama onih savetnika za koje se tvrdi da kontrolišu i "Kurir", dok osnivač leži u bolničkom zatvorskom pritvoru a sin mu u desk odnosi već napisane tekstove s napomenom "Ne čitaj, nego puštaj".

Hoću reći, ne vucite nas za jezik. Mi znamo da smo u toj priči kolateralna šteta kako se, sve izvinjavajući, izgovaraju šrafovi "Kurirove" mašine, koji su dobili nalog da krune Miškovićev ugled. Ali, ako se zbilja naljutimo, leteće perje na sve strane.

Mada, ruku na srce, već jesmo ljuti.

Politika i košarka: Kad Tadić gađa "trojke"

Ako trome i lenje institucije društva poveruju da će svaku brljotinu pokriti Boris Tadić onda, otvoreno govoreći, nećemo daleko da stignemo. Još je gore ako u to poveruje Boris Tadić.

Kriza u kojoj se nalazi srpsko društvo prevazilazi moći pojedinca. Radi se o strukturalnoj krizi i ona može trajati i duže od Tadićevog mandata. Život nije košarka gde jedna "trica" rešava utakmicu.

Tadić je, čini mi se, pomalo zanet udvorištvom u svom najbližem okruženju, počeo da veruje kako jednim potezom može da reši svaku utakmicu. Napravio je dubok jaz između sebe i stranke čiji je predsednik. Još je dublji jaz između njega i vlade. Ogroman je vakuum između vrhovne i svake druge moći. Ne verujem da se njemu na to žale, ali zato kukaju naokolo.

REUTERS

Opozicija se udružuje ne bi li izazvala vanredne izbore. A šta drugo da radi? Stranka na vlasti, Demokratska stranka, odlaže izbornu skupštinu, dvoumi se ne toliko oko broja potpredsednika – od dva do sedam – koliko oko karaktera tih ljudi. Kome će da veruje predsednik koji je počeo da veruje u samog sebe.

Njemu bliski ministri svedoče o postojanju praznog prostora između Tadićeve vlasti i formalnih organa vlasti i, posebno, stranke na vlasti. Možda je novi oblik kohabitacije najbolji način da se spreči jedna vrsta apsolutizma koji ne proizilazi iz Tadićevog ličnog karaktera koliko iz nužde da neko čisti po dvorištu, a niko nije lud da se prihvati metle.

Tadić je u apsolutnom centru pažnje. Ostao je sam na vetrometini. Štiti ga mandat u formalnom smislu, ali se "trice" postižu igrom slučaja, vrhunskom inspiracijom, instiktom... Pogađaju se u jednom od četiri ili pet pokušaja, ali nisu, nadam se, deo strategije kojom se dobija prvenstvo, kao što smo u slučaju košarke videli.

Duboko poštovanje imam prema igračima koji utakmicu, sportsku ili političku, uzmu u svoje ruke, ali pametna taktika počiva na ideji da pogodiš "zicere" a da "trojke" gađaš kad nemaš drugog izbora. Tadić pokušava da s devet metara pogodi koš, preko rampe, a poltroni mu tapšu unapred. Svakom bi od toga zadrhtala ruka.

Prizivanje izbora: Kad bi bilo danas...

Već sam napisao. Znate dobro kako to ide s najavama. Uzme se nešto bombasto, nešto što će da odjekne, doda se malo istorijske patetike, sve se to zamesi preko prijateljskih medija, na vrh noža doda se projekcija budućnosti, peče se na što jačoj vatri, pozove se društvo...

Ali, to još ne znači da će biti izbora. No, ovi naši su kao zapete puške – vise na zidu od prve scene prvog čina.

Spinuje se na sve strane. Odjednom u novinama, iznebuha, u danu priznanja propasti prvobitne rezolucije o Kosovu, osvane plaćena anketa o tome kako kad bi (tobože) danas bili izbori pobedila Srpska napredna stranka i to ubedljivo. Kad bi izbori bili sutra, tvrdi Mlađan Dinkić, on bi bio treća snaga Srbije, mada bi po pomenutoj anketi bio ispod cenzusa.

Od kosovskog zaokreta počela je bitka između racionalnosti i osećaja povređenosti i uvređenosti, zbog Kosova naravno, a ishod je teško predvidiv, mada se može reći da će aspekt racionalnosti biti izraženiji u predizbornim anketama nego u trenutku glasanja, ma kada da do njega dođe.

Očekuje se novo prestrojavanje partijskih vojnika. ◂

DEMOKRATIJA I NEISPUNJENE NADE: Kosovo je kao "spoljnopolitički" problem obeležilo proteklu deceniju; slika sa protestnog marša zbog pogroma 17. marta 2004.
Foto: Reuters

DIPLOMATIJA POSLE PETOG OKTOBRA

Čovek koji nije podneo ostavku

Nakon prvobitnog entuzijazma i povratka u svet na velika vrata, spoljna politika je posle pada Slobodana Miloševića češće bila predmet kritike nego pohvala

Izgleda da ipak nije došlo vreme za "podvlačenje crte" i izvlačenje konačnog zaključka šta je tokom tri godine i tri meseca provedenih na funkciji šefa diplomatije (u vladama Vojislava Koštunice i Mirka Cvetkovića) postigao – i propustio da postigne – "ministar na kerozinu" Vuk Jeremić.

Uprkos nekim medijskim najavama (i nekim opozicionim zahtevima), Jeremić neće biti "žrtveni jarac" vladajuće koalicije na koga bi trebalo da bude svaljena sva krivica zbog vođenja promašene "kosovske politike". One iste koja je, još koliko prošle godine, prouzrokovala proglašenje "velike diplomatske pobede" – kako je okarakterisana odluka UN-a da, oktobra 2008, prihvati zahtev Srbije da se Međunarodni sud pravde izjasni o legalnosti jednostrano proglašene nezavisnosti Kosova. I koja se, ovog leta, kao bumerang, vratila u vidu nepovoljnog mišljenja Suda, povodom koga je i pripremljena nesrećna srpska rezolucija, promenjena u poslednji čas u dogovoru Borisa Tadića i Ketrin Ešton.

Sudeći po izjavama sa zvaničnih adresa, dakle, odlučeno je da politika u čijoj je poslednjoj fazi došlo do "velikog zaokreta" (tokom koga se Jeremić nalazio na drugom kontinentu) nije bila ni promašena, ni poražena, te zato nema razloga ni za smenu, ni za ostavku njenog najagilnijeg promotera. Teško je, pri tom, naći nešto netačno u izjavi portparolke Demokratske stranke Jelene Trivan, koja je najavu da Jeremić ostaje na čelu srpske diplomatije obrazložila rekavši da on "nije sprovodio sopstvenu spoljnu politiku, već je predstavljao politiku koju su utvrdili Vlada Srbije i republički parlament".

MINISTAR ZA KOSOVO: Drugo je, naravno, pitanje specifični Jeremićev stil rada zbog koga su ubrzo nakon njegovog dolaska na funkciju, prema navodima raznih izvora, počele da stižu primedbe (uglavnom) zapadnih zvaničnika (pripisuju mu previše tvrdu politiku, izazivanje tenzija nesmotrenim izjavama namenjenim, prvenstveno, domaćem javnom mnjenju, sklonost ka predugačkim monolozima na koje zna da potroši sve vreme predviđeno za dijalog sa sagovornikom, i slično). A poseban problem, svakako, predstavlja činjenica da su Jeremićevi protivnici dobili uverljive argumente da ga, s omalovažavanjem, nazovu "ministrom za Kosovo" – da li zbog sopstvenih prioriteta, da li zbog odluke donesene na nešto višoj instanci, tek, šef diplomatije je sav onaj kerozin o kome se često govori zbog njegovih brojnih putovanja, potrošio baveći se uglavnom pitanjem Kosova. Evropske integracije, posle smene režima Slobodana Miloševića proglašene ključnim zadatkom novih vlasti, gotovo u potpunosti dospele su u nadležnost nekih drugih domaćih zvaničnika. Šef diplomatije vlade koja je promovisala politiku "I Evropa i Kosovo" svoju ogromnu energiju prvenstveno je trošio na borbu za Kosovo, povremeno "ulaženje u klinč" sa susedima i načelno promovisanje politike "četiri stuba srpske diplomatije"(EU, Rusija, Kina i SAD). Što je nešto više od stubova na koje su se oslanjali njegovi (postpetooktobarski) prethodnici – Goran Svilanović, lider Građanskog saveza Srbije, i Vuk Drašković, lider Srpskog pokreta obnove.

Ni njima – Jeremiću za utehu – nisu baš uvek tekli med i mleko. Čak ni Goranu Svilanoviću, prvom postpetooktobarskom ministru spoljnih poslova (doduše, ne Srbije, već Savezne Republike Jugoslavije) kome je krenulo više nego dobro. Nakon što je, 7. novembra 2000, ušao u kancelariju Ministarstva spoljnih poslova, Goran Svilanović je, uz tadašnjeg saveznog predsednika Vojislava Koštunicu, postao političar kome je najbrže rasla popularnost. Posle povratka u svet na velika vrata, međutim, aplauzi su bili burni, ali kratkotrajni. Srbija je "brzopotezno" postala članica UN-a (1. novembra 2000), obnovljeni su diplomatski odnosi sa SAD, Velikom Britanijom, Francuskom i Nemačkom i popravljeni odnosi sa zemljama u regionu. Stizale su, potom, "članske karte" MMF, Svetske banke, Partnerstva za mir, OEBS-a, mada ne uvek sasvim lako. Primer prijema u Savet Evrope, recimo, govori o tome koliko dugo je trajao početni entuzijazam: SRJ je konkurisala za članstvo u jesen 2000, godinu dana kasnije dobila je status posmatrača, ▸

REUTERS

▸ Goran Svilanović je, uz tadašnjeg saveznog predsednika Vojislava Koštunicu, postao političar kome je najbrže rasla popularnost. Posle povratka u svet na velika vrata, međutim, aplauzi su bili burni, ali kratkotrajni

REUTERS

a punopravni član postala je 3. aprila 2003, nekoliko dana nakon ubistva premijera Zorana Đinđića, kada je Evropa shvatila da je Srbiji potreban nekakav podstrek.

ODVOJENI KOLOSECI: Zastupanje spoljnopolitičkih interesa zemlje prvih postpetooktobarskih godina svakako nisu olakšavale brojne kritike zbog (nedovoljne) saradnje sa Haškim tribunalom (Zakon koji je omogućio izručenje optuženih usvojen je u aprilu 2002) ili kriza na Jugu Srbije iz 2001. godine. Ništa manju neprijatnost nisu predstavljali ni poremećeni odnosi Srbije i Crne Gore (tačnije, proces cepanja zajedničke države koji je, posle nekoliko međufaza, finiširan 2006. godine) ili jednako kvalitetni odnosi unutar srpske vladajuće koalicije DOS (tako se, recimo, ministar Svilanović u trenutku najžešćeg sukoba DS-a i Demokratske stranke Srbije našao "u procepu" između saveznog predsednika Koštunice, sa kojim je dobro sarađivao, i premijera Đinđića, na čiju stranu je, ipak, stao u slučaju oduzimanja poslaničkih mandata DSS-u). Poslednjih godina postojanja zajedničke države, Crna Gora je imala svoje Ministarstvo spoljnih poslova, koje je intenzivno lobiralo za crnogorske interese, dok je Svilanovićevo (a potom i Draškovićevo) savezno ministarstvo nastojalo da predstavlja celu državnu zajednicu (doduše, u koordinaciji sa vladom Srbije). Taj problem je ozbiljno ugrozio i ostvarivanje glavnog cilja – ulaska zemlje u Evropsku uniju. U toj, iz današnje perspektive, već zaboravljenoj fazi dugog putovanja u Evropu, rešenje je pronađeno u "odvojenim kolosecima" Srbije i Crne Gore, koje je promovisao Visoki predstavnik EU Havijer Solana.

Posebno zanimljiva bila je neprijatna epizoda sa samog početka "uspostavljanja nove spoljne politike". Javnim kritikama politike zemlje koju predstavlja krizu je izazvao Milan St. Protić, prvi ambasador postpetooktobarske Srbije u SAD. Iako je jedan od proklamovanih ciljeva nove politike bilo upravo poboljšanje odnosa sa SAD, skandal je bio toliki da se završio odlukom o povlačenju Protića nakon svega šest meseci boravka u Vašingtonu. Slučaj "Protić" bio je okidač i za "kritičku analizu" kadrovanja u diplomatiji, koja (kritička analiza) suštinski nije završena ni danas.

Svilanovićev naslednik, Vuk Drašković, nasledio je i većinu problema i nerešenih pitanja, ali i neke nove, među kojima je ključna bila aktuelizacija kosovskog problema. Kao i Svilanović, i Drašković je, iz istog kabineta, zastupao dve države – državnu zajednicu Srbije i Crne Gore (od 16. aprila 2004. do 5. juna 2006) i Srbiju (od 5. juna 2006. do 15. maja 2007). Jedno vreme je čak, uz kolegu Zorana Stankovića, ministra odbrane SCG, imao krajnje nejasan status – nakon raspada državne zajednice, dvojica ministara izabranih u Skupštini SCG nisu reizabrani u Skupštini prisilno osamostaljene Srbije.

SOLIRANJE: Draškovićev dolazak na mesto šefa diplomatije u delu zapadnih medija "pozdravljen" je podsećanjem na njegovu nacionalističku prošlost i odgovarajućim dovođenjem u sumnju njegove proevropske orijentacije. Ubrzo posle toga, ministar se u zemlji suočio sa kontraoptužbama – za nedostatak patriotizma. Zbog tvrdnje da je režim Slobodana Miloševića na Kosovu izvršio etničko čišćenje Albanaca, Drašković je, naime, već u prvom mesecu ministrovanja politički preživeo jedan pokušaj smene. To ga, međutim, nije nateralo da odustane od "solističkih nastupa", po kojima je bio poznat tokom celog ministrovanja (kao što je, recimo, njegovo zalaganje za povlačenje tužbi protiv zemalja članica NATO-a, podignutih zbog bombardovanja Srbije iz 1999, ali i zalaganje za povlačenje tužbi Hrvatske i BiH protiv SCG, po principu "svi treba da povuku tužbe protiv svih"). Još jedan povod za povike "smenite Vuka", potom, pronađen je u reakcijama Draškovića i njegove stranke na

REUTERS

AP FOTO

U vreme mandata Vuka Draškovića izbilo je nasilje nad Srbima na Kosovu (mart 2004), koje nije izmenilo viđenje Zapada o "dobrim" i "lošim" kosovskim momcima, ali jeste bilo najava ponovnog stavljanja problema Kosova na dnevni red

Sudeći po izjavama sa zvaničnih adresa, dakle, odlučeno je da politika u čijoj je poslednjoj fazi došlo do "velikog zaokreta" (tokom koga se Jeremić nalazio na drugom kontinentu) nije bila ni promašena, ni poražena, te zato nema razloga ni za smenu, ni za ostavku njenog najagilnijeg promotera

REUTERS

REUTERS

pogibiju dvojice gardista u Topčideru. Ministar je, još jednom, ostao na funkciji.

Kao glavne strateške pravce spoljne politike Draškovićje, stupajući na dužnost, naveo članstvo u EU, ali i saradnju sa SAD i Rusijom. Sa ministarske pozicije, predložio je i "prečicu" na putu ka Briselu u vidu Vašingtona, odnosno ulaska u NATO i Partnerstvo za mir, ali i "formulu 3E" za rešenje kosovskog pitanja (koja nikad nije ozbiljno razmatrana) . U vreme mandata Vuka Draškovića izbilo je nasilje nad Srbima na Kosovu (mart 2004), koje nije izmenilo viđenje Zapada o "dobrim" i "lošim" kosovskim momcima, ali jeste bilo najava ponovnog stavljanja problema Kosova na dnevni red. Draškoviću je u zadatak dopalo promovisanje nikad dovoljno jasne ideje "više od autonomije, manje od nezavisnosti", a potom i učešće u početku pregovora o statusu Kosova pod rukovodstvom Martija Ahtisarija, već odranije poznatog zagovornika nezavisnosti Pokrajine. Istovremeno, u domaćoj javnosti ojačale su nacionalističke snage, koje su, u prvom periodu posle pada režima Slobodana Miloševića, bile prilično obeućene. Jedan od glavnih negativnih likova u očima promotera nacionalističkog i šovinističkog pogleda na svet postao je upravo – šef diplomatije.

Na poziciji ministra spoljnih poslova, Dražković je preživeo i odluku Brisela o zamrzavanju pregovora sa Srbijom zbog nedovoljne saradnje sa Hagom (april 2006) koja je izazvala parlamentarnu krizu i prevremene parlamentarne izbore. Bilo je, ipak, i događaja koji su mu, svakako, prijali, kao što je ulazak Srbije u Partnerstvo za mir, otvaranje kancelarije NATO-a u Beogradu, potpisivanje ugovora o pristupanju asocijaciji CEFTA...

KONTINUITET: Nakon propasti Ahtisarijevog plana, organizovani su još jedni (neuspešni) pregovori o Kosovu, ovog puta pod patronatom "trojke" (SAD, EU, Rusija). Bilo je to na samom početku ministarskog mandata drugog Vuka, Jeremića (koji je na funkciju stupio najavljujući "politiku kontinuiteta" i izrazivši nadu da će moći da se osloni na "mudrost i iskustvo svog prethodnika").

Kao spoljnopolitičke prioritete Jeremić je, prilikom stupanja na dužnost, naveo "evropske i evroatlantske integracije Srbije", regionalnu saradnju i stabilizaciju u regionu, ali je, nedugo zatim, Skupština Srbije usvojila Rezolucije o vojnoj neutralnosti (i tako stavila tačku na značajan deo priče o evroatlantskim integracijama). Njemu se "zalomilo" i ministrovanje u momentu jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova, u februaru 2008. (što je uslovilo povlačenje ambasadora iz niza zemalja koje su priznale Kosovo). Upravo je on vodio diplomatiju u vreme kada je uskraćeno gostoprimstvo ambasadorima Makedonije i Crne Gore – zbog odluke tih zemalja da priznaju Kosovo odmah posle "diplomatske pobede Srbije u UN", koja se ovog leta pretvorila u, ako ne poraz, a ono, makar problem. I u povod za spekulacije o smeni ministra, za čijeg mandata su se, ipak, desili i neki pozitivni pomaci: u Skupštini Srbije ratifikovan Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju Srbije sa EU, a načinjen je i prvi za običnog čoveka vidljiv korak u približavanju Evropi – ukidanje šengenskih viza.

Malo je, međutim, onih koji su spremni da te događaje dovedu u vezu sa likom i delom ministra zaduženog za spoljnu politiku Srbije, a još je manje onih koji znaju da li je takvu poziciju ministar sam odabrao, ili je na nju samo pristao. ◂

Vera Didanović

Beograd–Brisel–Njujork

Rezolucija i još 400 kad Srbija prihvati re

Posle usvajanja rezolucije o Kosovu Beograd čeka vesti iz Brisela, dok se uočava porast napetosti na domaćoj političkoj sceni, mada izgleda da se vlada oseća manje neprijatno nego u junu, pod onim hladnim tušem mišljenja Međunarodnog suda pravde

Foto: FoNet

0 pitanja, alnost na Kosovu

Izgledalo je kao kad neko na jednoj krivini doživi udes, pa da gas, da bi se izvukao, pa na drugoj povuče ručnu kočnicu...

Generalna skupština UN-a je u četvrtak 9. septembra bez glasanja usvojila rezoluciju o Kosovu koju je, uz supotpis 27 članica EU, podnela Srbija, bitno ublaživši tekst svoje prethodne verzije. Do toga je došlo na osnovu dogovora koji je 7. septembra predsednik Srbije Tadić postigao sa šeficom evropske diplomatije Ketrin Ešton.

Pada u oči da je u novom tekstu izostala rečenica iz preambule prvobitne verzije srpske rezolucije: "Vodeći računa o činjenici da jednostrana secesija ne može biti prihvatljiv način za rešavanje teritorijalnih pitanja..." U prvoj rezoluciji strane se pozivaju da traže "prihvatljivo rešenje za sva otvorena pitanja", a u drugoj, "dijalog bi imao za cilj da unapredi saradnju, ostvari napredak na putu ka Evropskoj uniji i poboljša živote ljudi" (vidi okvir).

Predsednik Boris Tadić je naglašavao da kompromisna formula ne sadrži priznanje nezavisnosti Kosova ni na koji način, da je to formula kojom se otvara dijalog o budućim rešenjima, koji će odobriti Savet bezbednosti UN-a.

Za EU je to bila neka vrsta testa sposobnosti rešavanja konflikata. Ministar inostranih poslova Belgije Steven Vanakere, predsedavajući EU, kasnije je rekao kako je ponosan na uspeh koji su nacionalne diplomatije i diplomatska služba EU, sa Ketrin Ešton, na čelu ostvarile o toj rezoluciji. Postignut je konsenzus svih 27 članica EU, onih koje su priznale nezavisnost Kosova i onih koje nezavisnost nisu priznale.

EMISARI: Predsednik Tadić je 26. jula na sednici Skupštine Srbije rekao da se rezolucija priprema uz konsultacije sa EU i ostalim važnim faktorima u međunarodnoj zajednici. Posle je, kako čitalac već zna, Beograd, saznavši da se sprema proalbanska rezolucija, dva dana posle te skupštinske sednice, preko svoje misije u UN predao tekst ►

svoje rezolucije, na šta su počeli da dolaze signali o frustraciji u zapadnim prestonicama. Srbija je nastavila da lobira za svoju rezoluciju, a predsednik Tadić je slao lične izaslanike u zemlje za koje je Beograd procenjivao da se kolebaju.

Poslednja javno izrečena procena šefa diplomatije Vuka Jeremića govorila je o tome da je postizanje većine u Generalnoj skupštini prilično teško izvodljivo, to jest da Srbija neće moći da računa na onoliku podršku kakvu je obezbedila kada je upućivano pitanje Međunarodnom sudu pravde. Na kraju avgustovskih ferija nemački i britanski ministar spoljnih poslova dolaze u Beograd.

Kada je pet zemalja EU koje nisu priznale nezavisnost pristalo na zajedničku formulu, nagoveštено je da će i Beograd pristati na kompromis.

Na domaćoj sceni čule su se opomene G17, SPO-a, neke nevladine organizacije i LDP-a, da konfrontacija s moćnim zemljama može da ugrozi interese Srbije, naročito njene evropske poslove.

Dok je Tadić u Briselu s Ketrin Ešton ugovarao kompromisnu formulu, šef diplomatije Vuk Jeremić je u Njujorku trebalo da objasni srpski zaokret, i da onima koje je ubeđivao da prihvate oštriju srpsku rezoluciju sada objasni ovu blažu, kompromisnu. Rekao je, ukratko, da Srbija neće priznati nezavisnost Kosova, da mi gledamo u budućnost uvereni da je pravda na našoj strani, da su izazovi veliki, ali i naše snage. Istakao je i da je predložena rezolucija fundamentalno statusno neutralan dokument.

Jeremićev položaj u Njujorku morao je biti težak ne samo zbog toga što je morao da objašnjava zaokret onima koje je ubeđivao u čvrst srpski stav i što je imao zadatak da brani statusno neutralnu rezoluciju koju kritičari zovu "rezolucija ni o čemu". Dok je bio u Njujorku u beogradskoj štampi su se pojavile špekulacije s pozivanjem na neimenovane izvore – kako se to kaže, "u vrhu vlasti" – da Jeremića po povratku iz Njujorka zapravo čeka svilen gajtan, odnosno razgovor s predsednikom Tadićem, posle čega bi po tim špekulacijama trebalo da se odluči da li će ministar podneti ostavku ili će biti smenjen. Ako su ti glasovi do novinara zaista došli iz vrha vlasti, to je znak prilično velike neozbiljnosti. Ne dezavuiše se predstavnik države u trenutku kada je poslat u složenu i osetljivu misiju. Špekulacija je posle demantovana, ministar Jeremić je 14. septembra već bio na novom radnom zadatku, u poseti Italiji, da bi s Fratinijem razgovarao i o sadržaju i ciljevima samita vlada Srbije i Italije koji će se održati sredinom oktobra u Beogradu.

OPOZICIJA: Kada je Vlada Srbije 8. septembra formalno donela odluku da Generalnoj skupštini UN-a predloži izmenjenu rezoluciju, u saopštenju je naglašavala da je taj kompromis sa EU u potpunosti u skladu sa odlukom Narodne skupštine Republike Srbije od 26. jula 2010. Šef naprednjaka Tomislav Nikolić, koji je dao podršku tadašnjoj vladinoj platformi, pa i predlagao da se tekst tog skupštinskog dokumenta ublaži, i koji je izjavljivao da bi on srpsku rezoluciju pisao u saradnji sa EU, počeo je da se distancira – žalio se da ga nisu ni zvali ni pitali za mišljenje i da ih čeka da se vrate iz Njujorka. Bar javno, nije bilo vesti o konsultacijama predsednika Srbije s opozicionim prvacima pred odlazak u Brisel. On je, doduše, učestvovao u radu srpske skupštine 26. jula i registrovao šta opozicija ima da kaže, a na neke primedbe se i osvrtao.

Tomislav Nikolić je počeo pregovore s Velimirom Ilićem (NS) i Aleksandrom Vulinom (Pokret socijalista) o ukrupnjavanju opozicione scene i planovima za iznuđivanje vanrednih parlamentarnih izbora, mada nije jasno kakve će korake preduzeti. DSS je uobičajeno bio za saradnju opozicije, ali sa izvesne distance. Na osnovu nekih izjava (Dubravka Filipovski, NS) da se zaključiti da opozicija zasad odustaje od najavljivanog mitinga, da gleda i čeka.

LDP je onda stao u zaštitu Tadića, poručivši da ga ne treba kažnjavati zbog evropskog zaokreta.

Tadić je ponavljao da neće priznati Kosovo, a vlast je stavljala do znanja da ima više prepreka za članstvo Kosova u UN-u. Broj onih koji su ga priznali je nedovoljan – od 192 članice UN-a Kosovo je priznala 71, poslednje su bile Honduras i Katar, mada je bilo najava da će posle mišljenja Međunarodnog suda pravde uslediti serija priznanja. U Savetu bezbednosti UN-a, gde se dve stalne članice (Rusija i Kina) tome protive, odnos snaga je ostao isti kao i pre mišljenja MSP-a. Kinezi su se u Generalnoj skupštini izjasnili za rešavanje ovakvih sporova pregovorima a protiv jednostrane secesije, a Rusi su konstatovali da je rezolucija SB-a 1244 i dalje na snazi.

Srpska strana računa na to da "njena stvar" ipak nije prelomljena preko kolena.

U Generalnoj skupštini UN-a svi su pozdravili okrenutost ka pregovorima – jedni zato što Kosovo priznaju, a drugi zato što ga ne priznaju. Iz izlaganja posle usvajanja rezolucije vidljivo je da su u UN-u ostale razlike koje su postojale pre

Usaglašena Rezolucija

"Generalna skupština,

a) Svesna ciljeva i principa Ujedinjenih nacija;

b) Uzimajući u obzir njene funkcije i ovlašćenja na osnovu Povelje Ujedinjenih nacija;

c) Podsećajući na njenu Rezoluciju 63/3 od 8. oktobra 2008. kojom se traži od Međunarodnog suda pravde da dâ svoje savetodavno mišljenje u vezi sa sledećim pitanjem: "Da li je jednostrano proglašenje nezavisnosti od strane privremenih institucija samouprave na Kosovu u skladu sa međunarodnim pravom;

d) Primivši sa uvažavanjem savetodavno mišljenje Međunarodnog suda pravde od 22. jula 2010. o tome da li je jednostrano proglašenje nezavisnosti u skladu sa međunarodnim pravom kada je u pitanju Kosovo i nakon pažljivog razmatranja istog, uključujući i pitanja o kojima je dato mišljenje;

e) Prima k znanju sadržaj savetodavnog mišljenja Međunarodnog suda pravde o tome da li je jednostrano proglašenje nezavisnosti u skladu sa međunarodnim pravom kada je u pitanju Kosovo, kao odgovor na zahtev Generalne Skupštine;

f) Pozdravlja spremnost Evropske unije da olakša proces dijaloga između strana. Proces dijaloga bi sam po sebi bio faktor mira, bezbednosti i stabilnosti u regionu. Ovaj dijalog bi imao za cilj da unapredi saradnju, ostvari napredak na putu ka Evropskoj uniji i poboljša živote ljudi."

Kako se i moglo očekivati, pojačana je konfrontacija na domaćoj političkoj sceni. Opozicija je najpre najavljivala da će tražiti smenu ministra Jeremića, zbog poniženja koje je doživela Srbija. Na tome je insistirao LDP. Naprednjaci su poručili da ih ne bi zadovoljilo žrtvovanje Jeremića i počeli su da atakuju na Tadića.

Najoštriji je bio Vojislav Koštunica, čiji DSS je 26. jula glasao protiv u Skupštini Srbije, a koji je zaoštrio retoriku rekavši da je vlast više od dve godine, naročito od prihvatanja misije Euleks, zapravo prikriveni saučesnik u procesu pravljenja lažne države Kosovo, da je vlast bacila zemlju u okove uspostavljanja dobrosusedske saradnje sa lažnom državom Kosovo, i da je time Srbiju stavila u podanički odnos i pristala na neprestano ucenjivanje od strane EU.

rezolucije i da to nema mnogo veze sa Srbijom, već s tim što je pitanje secesije i dalje sporno, a u aktuelnom trenutku svetu je malo ko spreman da se zbog toga konfrontira.

Predstavnici Azerbejdžana, Venecuele, Rusije, Indije, Brazila i Indonezije izjašnjavali su se protiv jednostrane secesije i naglašavali da Rezolucija 1244 ostaje na snazi. Rusko ministarstvo inostranih poslova saopštilo je da je Moskva podržala usvajanje rezolucije UN-a o Kosovu zato što je ona bila prihvatljiva za Beograd, da i dalje ostaje pravni osnov za trajno rešenje kosovskog problema.

Predstavnici SAD, Albanije, Turske i Perua govorili su u korist kosovske nezavisnosti. Fidži se pažljivo izražava o tankoj granici koja deli dekolonizaciju i separatizam. Za Srbiju može biti neprijatno to što je Turska, sa kojom je Beograd ušao u bliske odnose, u poslednjih godinu dana bila među državama koje su se ponovo aktivno eksponirale.

Foto: Reuters

DEMONSTRACIJA: Dan posle usvajanja rezolucije o Kosovu, u Prištini u taboru pristalica kosovske nezavisnosti vlada neskriveno zadovoljstvo.

Početak sednice GS UN-a 9. septembra je inače kasnio više od dva sata, jer su se kosovski Albanci pojavili u sali, a nisu bili pozvani ni od jedne države članice UN-a. Predstavnici Srbije, a zatim i Rusije zahtevali su da kosovski Albanci napuste salu, što oni nisu učinili, odbijajući da uđu u sastav bilo čije delegacije. Spor je razrešen tako što su SAD, Nemačka, Britanija, Italija i Francuska pozvale predstavnike kosovskih Albanaca kao goste, pošto su im neke od njih namignule da dođu. Ove zemlje su posle svečanog objavljivanja da je EU sa Srbijom postigla sporazum mogle svojim albanskim prijateljima da sugerišu da ne komplikuju situaciju, ali nisu, jer im je očito bilo stalo da dovođenjem kosovskih Albanaca na Ist River proglase pobedu i demonstriraju snagu u pokušaju da učvrste poljuljani renome u Avganistanu i Iraku.

Mora da je neka nesigurna procena oko tog pitanja izazivala i nervozu velikih uprkos kratkom trijumfalizmu posle mišljenja MSP-a koje je šokiralo Beograd – zašto bi se oni toliko trudili da zaustave srpsku oštru rezoluciju, ako su bili sigurni u rezultat, posle mišljenja MSP-a? Posle propasti srpske rezolucije mogli su da izboksuju da se podnese proalbanska.

Ako ne ranije, oni su 2008 u Gruziji shvatili da može doći do epidemije "jedinstvenih slučajeva" i do porasta otpora separatizmu i verovatno nisu bili sigurni u ishod.

Srpski predstavnici su morali da stisnu zube u ovom zaokretu, koji je za Beograd možda ipak manje neprijatan od onog hladnog tuša u trenutku kada je MSP objavio svoje mišljenje.

Generalna skupština UN-a pozdravlja spremnost EU da olakša proces dijaloga između strana. Evropljani to tumače kao da su dobili mandat, pa Ketrin Ešton s odbijanjem komentariše jednu ponudu Ban Ki Muna da UN pomognu u pregovorima. Izvlačenje pregovora iz okvira UN-a za Srbiju može biti problematično, jer u Savetu bezbednosti ima poslednje uporište. Neki komentatori ipak misle da će Albanci tražiti da im Amerikanci u tim pregovorima drže leđa, na šta bi Srbi mogli da zatraže prisustvo Rusa, mada Rusi sada pokazuju izvesne znake uvređenosti.

Posle sporazuma sa Evropljanima predsednik Komiteta ruske Dume za međunarodnu politiku Konstantin Kosačov je, na primer, izjavio: "Poštujemo njihovu suverenu odluku i na tom putu im želimo puno sreće." To je znatno hladnija izjava od one svojevremene Putinove u kojoj se kaže da se ne može očekivati da Rusija brani Kosovo više od Srba i, verovatno, izražava i rusko nezadovoljstvo i zbog isključivanja iz rešavanja jednog osetljivog svetskog pitanja. Kosačov kaže da se boji da će Srbija izgubiti i deo svoje teritorije i poštovanje u svetu posle prihvatanja kompromisa sa EU, da su na ruske ponude diplomatske pomoći povodom nove rezolucije vlasti u Beogradu reagovale učtivim odbijanjem, a da nisu prihvatile ni ponude za pravne konsultacije i stratešku podršku grupe Šangajskog sporazuma.

Nešto od tog tona oseća se u izveštajima ruskih medija. Glas Rusije, na primer, konstatuje da, što se tiče nada Beograda u skoriju integraciju u EU, teško da su one postale veće posle aktuelne odluke Generalne skupštine UN-a, pošto Brisel ima u rezervi još mnoge poluge pritiska na Srbiju – od izručenja generala Ratka Mladića do regionalizacije zemlje i revidiranja njenog energetskog sporazuma sa Rusijom, teško da će proces diplomatskog uvrtanja ruku srpskom rukovodstvu biti obustavljen, prognozira Kosačov.

OBEĆANJA: Beograd se sada nada da će iz fijoke biti izvađena njena kandidaturu za članstvo u EU koju je podnela 22. decembra 2009. Uoči dvodnevnog neformalnog ministarskog sastanka EU, koji je u prošli petak počeo u Briselu, na pitanje da li je predsedniku Tadiću nešto konkretno obećala u zamenu za popuštanje oko rezolucije, Ketrin Ešton je odgovorila odrečno: "Ništa mu nisam ponudila. Samo sam ukazala na to koliko je značajno da iskoristi ovu priliku i da krene napred..."

Nemački listovi ocenjuju da je popuštanje Srbije prilika za novi početak. "Frankfurter algemajne cajtung" je objavio komentar pod naslovom "Pragmatizam": "Od Srbije ne može da se očekuje da će u doglednoj budućnosti priznati Kosovo. Vlada koja bi to učinila počinila bi samoubistvo. Ali, ako izuzmemo taj aksiom srpske politike, rukovodstvo u Beogradu ima prostora za delanje kada je reč o odnosu prema svojoj nekadašnjoj pokrajini. Od podstrekivanja sukoba, preko dogmatskog insistiranja na principima međunarodnog prava pa sve do pragmatizma – sve je moguće. Tokom ▸

Upitnik

Upitnik koji Srbija očekuje od EU, sudeći po crnogorskom primeru, izgleda ovako:

1. Molimo da date kratak opis ustavnog i institucionalnog stanja...
Ključne reči u početku odgovora su najmlađa država, članica UN-a, nezavisna, suverena, država republikanskog oblika vladavine, građanska, ekološka, država socijalne pravde, zasnovana na vladavini prava itd.

Onda ide dalje:

54. Koliki procenat policijskih bezbednosnih snaga pripada nacionalnim manjinama?

Itd.

Upitnik dodiruje svako moguće pitanje: biračka prava na osnovu prebivališta i biračka prava državljana bivše državne zajednice, sudovi, samostalnost sudova, procenat žena u sudovima, bezbednosne snage, šta se čini na širenju svesti njihovih pripadnika o ljudskim i manjinskim pravima, kolika je vojska, kakva je njena organizacija.

Pitanja se zapravo odnose na nekih trideset oblasti: demokratija i vladavina prava; ljudska prava; regionalna pitanja i međunarodne obaveze; makroekonomski podaci; socioekonomski podaci; strukturni pokazatelji; proces pregovaranja o zaradama i sistem socijalnog osiguranja; ekonomska i strukturna kretanja i reforme; finansijska tržišta; slobodno kretanje robe; slobodno kretanje radnika; pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga; slobodno kretanje kapitala; javne nabavke; pravo privrednih društava; pravo intelektualne svojine; politika konkurencije; finansijske usluge; informaciono društvo i mediji; poljoprivreda i ruralni razvoj; bezbednost hrane; veterinarska i fitosanitarna politika; saobraćajna politika; energetika; oporezivanje; ekonomska i monetarna politika; statistika; socijalna politika i zapošljavanje; preduzetnička i industrijska politika; transevropske mreže; regionalna politika; pravosuđe i osnovna prava; pravda, sloboda i bezbednost; nauka i istraživanje; obrazovanje i kultura; životna sredina; zaštita potrošača i zdravlja; carinska unija; spoljni odnosi; spoljna, bezbednosna i odbrambena politika; finansijska kontrola; finansijske i budžetske odredbe itd.

Foto: Reuters

proteklih meseci u politici Beograda videli su se delovi svih ovih opcija. Sada je predsednik Tadić, svojim pristankom da iz opticaja povuče tvrdu rezoluciju, pokazao pravac kojim će Srbija ići. Od najavljenog dijaloga Beograda i Prištine ne treba mnogo očekivati. Bio bi čak dobar znak kada to ne bi bilo nešto spektakularno. Šansa za trajno pomirenje Srba i kosovskih Albanaca verovatno bi bila najveća kada se sada ne bi razgovaralo o miru, već o snabdevanju energijom, o infrastrukturi i privrednom razvoju..."

"Zidojče cajtung" piše kako se mantra "Srbija neće da se pomiri sa kosovskim otcepljenjem" posle ekspertize Međunarodnog suda pravde pokazala kao samozavaravanje, da ta odluka, međutim, nije izazvala promenu politike Beograda, ali da je Tadić morao da poklekne kada su Nemačka i Velika Britanija u ime EU izvršile veliki pritisak na Srbiju kojoj je dato da bira: ili da zajedno sa EU formuliše oslabljenu rezoluciju ili da ugrozi integraciju u EU.

"U novoj rezoluciji više se ne govori o 'jednostranoj secesiji' Kosova. Osim toga, Srbija je primila k znanju mišljenje Međunarodnog suda pravde. To je novi početak. EU sada mora da pomogne srpskoj strani da prihvati realnost na Kosovu. Usaglašavanje sa Briselom pokazuje da je za političare u Beogradu integracija u EU mnogo važnija od bezizgledne borbe za Kosovo", zaključuje minhenski "Zidojče cajtung".

PREGOVORI: Zvaničnici u Beogradu su tokom tog natezanja ponavljali da je cilj srpskog predloga rezolucije bio da dođe do pregovora između Srba i Albanaca, a i sa evroameričke strane je ponavljano da treba dođe do pregovora. Pitanje o čemu će se pregovarati ostalo je bez jasnog odgovora, mada u zapadnoj štampi preovlađuje tumačenje da su pregovori o statusu praktično isključeni.

Iz evropskih država su posle svega dolazile izjave o tome da Srbiji treba dati pozitivan signal. Slovenija se, koja obično nastoji da profitira praveći se da posreduje u balkanskim sporovima, aktivirala. Predlog Slovenije da se razmotri mogućnost da se od Evropske komisije zatraži mišljenje o spremnosti Srbije da dobije status kandidata za članstvo podržalo je svih 27 zemalja Unije, ali je predstavnik Holandije zatražio dodatne konsultacije pošto njegova vlada može obavljati samo tehničke poslove.

Predsedavajući EU Belgijanac Steven Vanakere je izjavio da će upućivanje aplikacije Srbije za članstvo u EU biti na dnevnom redu naredne sednice Saveta Unije za opšte poslove u oktobru. To su potvrdili i kopredsedavajući Španac Migel Anhel Moratinos i Slovak Mikulaš Dzurinda, koji je dodao i da se u predviđenom dijalogu Beograd–Priština u osnovi mora raspravljati o svemu.

Šef Kancelarije EU u Beogradu Vensan Dežer ocenio je da će biti potrebno pet do osam meseci da Evropska komisija utvrdi stav o spremnosti Srbije za dobijanje statusa kandidata za članstvo u EU.

To praktično znači da bi u oktobru Srbiji mogao da bude upućen upitnik sa oko 4000 pitanja. Crnoj Gori je trebalo manje od šest meseci da odgovori na pitanja o stanju u zemlji, o privredi, pravosuđu, političkom sistemu, zaštiti okoline itd. U Beogradu vlada uverenje da je ovdašnji administrativni kapacitet veći i da bi na njega moglo da se odgovori i u kraćem roku, ako ne zapne oko nekog političkog pitanja, kojih u upitniku ima poprilično (vidi okvir). Neka će se verovatno odnositi na pregovore Beograd–Priština. ◂

Milan Milošević

BUSINESS INFO GROUP

generalni sponzor: Bayer

VREME

Business Info Group i nedeljnik Vreme organizuje konferenciju

Etika i promovisanje lekova

Biznis info grupa i nedeljnik „Vreme“ organizuju konferenciju „Etika i promovisanje lekova na tržištu Srbije“ u Klubu poslanika u Beogradu, Tolstojeva 2, 28. septembra 2010. godine u 10 časova.

Konferencija ima za cilj da javnost „iz prve ruke“ od samih predstavnika farmaceutskih kompanija, lekara i predstavnika vlasti sazna na koji način se promovišu lekovi na tržištu Srbije. S obzirom na senku koja je pala u javnosti zbog neetičnih postupaka pojedinih lekara i zaposlenih u pojedinim farmaceutskim kućama, pravi je trenutak da se povrati poljuljano poverenje koje velike renomirane farmaceutske kuće, kao i zdravstvene ustanove, godinama uživaju u Srbiji. Najbolji način za to je otvoren dijalog i upoznavanje javnosti sa radom svih zainteresovanih strana - države, lekara i farmaceutske industrije.

Cilj konferencije je da otvori neke važne teme u vezi sa poslovanjem farmaceutske industrije i lekarskog sektora, kako bi se javnost na pravi način uverila u dobre namere i jednih i drugih i kako bi se pokazalo da su nekorektnim postupcima skloni samo pojedinci. Zato Vas pozivamo da uzmete učešće na ovom vrlo značajnom i korisnom skupu.

Neke od tema konferencije

- Koliko je Zakon o oglašavanju lekova precizno formulisan - da li prati standarde Zakona u zemljama Evropske Unije, ima li mana i ostavlja li prostor za malverzacije
- Postoji li jasna razlika u direktnom i indirektnom oglašavanju lekova
- Postoji li razlika u metodama promovisanja lekova u balkanskim zemljama i u domicilnim zemljama farmaceutskih kompanija
- Koliko je farmaceutskim kompanijama važno ulaganje u edukativne sadržaje i akcije koje promovišu zdrav način života
- Koji načini oglašavanja i promovisanja lekova stoje na raspolaganju farmaceutskim kompanijama
- Na koji način država pomaže poslovanje farmaceutskih kompanija, u cilju stvarnja tržišta na kome vlada fer plej i time štiti i interese kompanija, ali i građana Srbije
- Šta se podrazumeva pod mitom i korupcijom, a šta pod legitimnim metodama u promovisanju lekova
- Na koji način farmaceutske kompanije mogu da promovišu lekove u Srbiji
- Kakva je politika kuće u slučaju kršenja etičkih normi prilikom promovisanja lekova

Pozvani učesnici konferencije

- **Dr Tomica Milosavljević,** ministar zdravlja u Vladi Srbije
- **Svetlana Vukajlović,** direktorka RZZO
- **Dragomir Marisavljević,** predstavnik Grupacije proizvođača lekova
- **Tatjana Radosavljević,** predsednica Lekarske komore Srbije
- **Predstavnici vodećih farmaceutskih kuća u Srbiji**

Kontakt:
Jelena Sterđević
+ 381 11 3246645
Dušanka Stevanović
+ 381 11 3245 896
Aleksandar Aleksić
+ 381 11 3234774

Kratka istorija

U poslednjem nastavku feljtona Srbija i NATO "Vreme", pored autorskih tekstova profesora Predraga Simića i Steve Dragišića, donosi i izvode iz opsežnih intervjua sa profesorima Vojinom Dimitrijevićem i Draganom Simićem te istoričarem Bojanom Dimitrijevićem o razvoju aktualnih odnosa između Srbije i NATO-a

Odnos Srbije prema NATO-u tokom šezdeset godina njegovog postojanja u načelu se može podeliti u nekoliko faza. Nastanak Alijanse pratilo je duboko nepoverenje Beograda i obrnuto: NATO je tadašnju Jugoslaviju doživljavao kao najodanijeg satelita Sovjetskog Saveza i njegovu udarnu pesnicu. Međutim, par godina nakon Rezolucije Informbiroa iz 1948. – početkom pedesetih godina dvadesetog veka – došlo je do spektakularnog obrta. Otpor Josipa Broza Tita i jugoslovenskih komunista Staljinu doveo je do dramatičnog približavanja Beograda i Alijanse. Obe strane su u bliskoj saradnji videle korist. Jugoslavija od NATO-a nije dobijala samo savremeno naoružanje već i značajnu finansijsku i tehnološku pomoć. Zauzvrat, NATO je računao da će primer jugoslovenskih komunista slediti njihove kolege u drugim istočnoevropskim zemljama i, što je još važnije, da bi Jugoslavija u slučaju ratnog konflikta sa varšavskim paktom bila važna karika u južnom krilu Alijanse.

Odnosi između Beograda i NATO-a cvetali su do kraja pedesetih godina. Jugoslavija se tada okrenula politici nesvrstavanja i gradila bliske odnose sa državama trećeg sveta koje su se oslobodile kolonijalnih okova. Odnosi Beograda sa Alijansom mogu se opisati kao neka vrsta miroljubive koegzistencije. Vojna saradnja je obustavljena, ali nije bilo ni konfliktnih situacija. U tom kontekstu od posebnog značaja bila je jugoslovenska politika ekvidistance kako prema NATO-u tako i prema Varšavskom paktu.

Raspad Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije doveo je do otvorenog konflikta između Srbije i Alijanse. U Bosni i Hercegovini NATO je prvi put u svoj istoriji izveo borbene akcije. Reč je bila o bombardovanju položaja i infrastrukture Vojske Republike Srpske koje je podržavao režim Slobodana Miloševića. Neupredivo teži konflikt između Srbije i Alijanse dogodio se 1999. NATO je tada izvršio vazdušnu vojnu intervenciju na SR Jugoslaviju. Sem gubitaka ljudskih života i razaranja, posledica bombardovanja bila je i faktično izdvajanje Kosova iz Srbije.

Nakon pada režima Slobodana Miloševića i povratkom Srbije u normalne okvire međunarodnih odnosa, došlo je do normalizacije odnosa između Beograda i Alijanse. Pored toga, angažman NATO-a je izrazito prisutan u regionu: izuzev Bosne i Hercegovine, Makedonije i Crne Gore, sve ostale zemlje koje se graniče sa Srbijom članice su NATO-a. Pri tom, u BiH i na Kosovu prisutni su vojni kontingenti iz zemalja članica Alijanse, a Makedonija i Crna Gora izražavaju nedvosmislenu nameru da se što pre priključe Severnoatlantskom savezu. Iako je Srbija proglasila vojnu neutralnost, u zemlji se ne stišava debata o tome da li se treba ili ne treba priključiti NATO-u. Dok vlast otklanja ove diskusije kao pitanja koja nisu na dnevnom redu u doglednoj budućnosti, opozicione partije smatraju da Srbija ne bi trebalo da pristupi Alijansi kako zbog intervencije na SR Jugoslaviju 1999. tako i zbog njene uloge u proglašenju nezavisnosti Kosova. U tom kontekstu, ne izostaje ni prozivanje vladajuće koalicije da na "mala vrata" uvodi zemlju u NATO, kao ni zahtevi da o takvom potezu moraju odlučiti građani na referendumu.

U poslednjem nastavku feljtona Srbija i NATO, "Vreme" pored autorskih tekstova profesora Predraga Simića i Steve Dragišića, donosi i izvode iz opsežnih intervjua sa profesorima Vojinom Dimitrijevićem i Draganom Simićem te istoričarem Bojanom Dimitrijevićem o razvoju aktualnih odnosa između Srbije i NATO-a.

Filip Švarm
Jovana Gligorijević

USPONA I PADOVA

NOVO POGLAVLJE: Načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije general Branko Krga pozdravlja posadu američkog ratnog broda "Gonzales" u luci Bar (2003)

REUTERS

Profesor dr Vojin Dimitrijević

Gorčina ne mora da traje doveka

Neutralnost je faktičko stanje. Ako neko ratuje, vi ste neutralni dok god ne stanete na stranu jedne od država u tom ratu. Ali, ta neutralnost povlači i neke obaveze

Šta je NATO intervencija značila globalno, a šta regionalno?

Globalno-politički mislim da i nije mnogo značila. Ono bitnije što se desilo bilo je 2000. godine kada se Srbija prosto obrela u nekom boljem društvu i počela da dobija i pomoć i popularnost. Ne zaboravite da je posle 5. oktobra u Hrvatskoj vladala ogromna ljubomora prema Srbiji koja je sad odjednom od nekog lošeg momka postala dobar momak. Globalno, ne vidim neke krupne posledice, ali je NATO pokazao da može da funkcioniše. Znate, to je takođe jedna vrsta ilustracije, da jedan ogroman savez postoji tolike godine a da nikada ne bude iskorišćen, kao što se u vojsci prave vežbe da se nešto isproba tako je i ovo bila prilika da se isproba. Nažalost, mi kao Srbija nikako nismo naučili da ne podmećemo vrat pod točak istorije. Kada se točak istorije kreće, svi beže ili idu njegovim pravcem, a mi vrlo vešto legnemo da nas taj točak pregazi.

Šta su bila njihova očekivanja kada su počeli bombardovanje? Da obore Miloševića?

Jeste, tu leži najveća glupost. Postoje tolike knjige o međunarodnim odnosima koje, nažalost, odlučioci ne čitaju. Kada je počeo sukob u Jugoslaviji, Okan Vidak, čuveni istraživač mira iz Kopenhagena koji je često dolazio ovamo, raspitivao se po ministarstvima spoljnih poslova i vladama zapadne Evrope koliko i kakvih stručnjaka imaju za Jugoslaviju. Počeo je sa danskim ministarstvom, koje nije imalo nikoga, sem što je od vojske pozajmilo jednog pukovnika. Tako je bilo svuda, čak i u Francuskoj i SAD, mada na njihovim univerzitetima postoji bezbroj ljudi koji to znaju. Ali to je problem mnogih birokratija, neće da slušaju.

U udžbenicima međunarodnih odnosa, teorija pretnje je razrađena vrlo dobro, kao i u privatnom životu. Pretnja mora da uspe samim tim što je zaprećena. Ako ti moraš da izvršiš pretnju, već si na gubitku. Pošto su bili opsednuti Miloševićem, oni su potpuno pogrešno odabrali da njemu zaprete da će ga bombardovati ako ne popusti, za šta je njega bilo baš briga. To je trebalo da uspe kao pretnja, i to da uspe za jedan dan. Kada nije uspelo za jedan dan, počela je ta mašinerija da radi jer ne može NATO da se pokrene a da ne pobedi. Drugo, nije im ►

A. ANĐIĆ

Bojan Dimitrijević, istoričar

Utisak uspeha

NATO je potcenio Miloševića, jer su generalna očekivanja sa kojima se ušlo u rat 1999. bila da će rat trajati kratko i da će Milošević pristati na pregovore posle nekoliko dana. S druge strane, Milošević je potcenio NATO misleći da vazdušni udari ne mogu da mu uzmu unutrašnju vlast

bila namera da žrtvuju nikoga za neke kopnene snage.

A slabo su proučili i načine na koje će reagovati srpsko društvo. Zna se da u ratu i u sankcijama narod u samom početku reaguje tako što se "okuplja pod zastave". Tek kasnije vidite razočaranje i shvatanje da je rat jedan veliki belaj. Dotle su ljudi nosili one targete, a julovski pevači igrali i pevali. Na neki način, neukus te propagande poništio je šepavost NATO propagande. Ali, i dan-danas ako se nekom nešto ne sviđa, dovoljno je da vam kaže da ste iz nevladinih organizacija. Prosto, tada nam je nametnut žig koji još nismo skinuli.

Tužba Srbije protiv NATO-a je propala. Može li ona ponovo da postane tema, s obzirom na to da je i prošle godine, na desetu godišnjicu bombardovanja, bilo nekakvih inicijativa?

Ona je podneta, pa je propala i ne može više da se obnovi. Mada je i to jedna stvar o kojoj se može razgovarati. Posle 5. oktobra nova vlast je pokušala da se izvuče od tužbe Bosne i Hercegovine tako što je tvrdila da Jugoslavija nije bila članica UN-a u trenutku kada je tužena. Međunarodni sud pravde ne voli da revidira stare slučajeve. Kada je došla na red tužba protiv NATO-a, odbacili su je jer nije moguće tužiti NATO, nego države članice. To mnogi ljudi kod nas ne znaju, nije to sud u Vlajkovcu pa da tužiš koga hoćeš. Sud je zaključio da je 1999. godine bilo jasno da mi nismo u UN-u i da, shodno slučaju sa tužbom BiH, taj argument mora da važi.

Današnja pozicija Srbije prema NATO-u je, prema tvrdnjama zvaničnog Beograda – neutralna. Koliko ta neutralnost ima smisla, budući da ni od koga nije priznata?

Neutralnost je faktičko stanje. Ako neko ratuje, vi ste neutralni dok god ne stanete na stranu jedne od država u tom ratu. Ali, ta neutralnost povlači i neke obaveze. Kao neutralna država ne možete, na primer, da favorizujete jednu od strana u sukobu. Postoji i ono što se zove stalna neutralnost. Takve su one države koje ne žele da učestvuju ni u kakvom sukobu. Takvu neutralnost neko mora da prizna, ne možete tek tako da je proglasite. Najpoznatiji takav primer je Švajcarska. Nešto slično je uradila i Austrija posle Drugog svetskog rata i bila je priznata kao takva. Ako ste članica Ujedinjenih nacija, onda imate neke obaveze. Ako Savet bezbednosti donosi određene odluke, vi ne možete u odnosu na njih da budete neutralni, a to što neko proglasi da će biti neutralan, ne znači ništa. A kod nas je to toliko tendenciozno urađeno da je proglašena neutralnost samo u odnosu na NATO. Ali, ako sutra Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija donese odluku da mi treba da učestvujemo u nekoj misiji, mi tome moramo da izađemo u susret. Uostalom, na neki način već participiramo u Partnerstvu za mir, a moramo se i privići na to da gorčina zbog toga što smo sa nekim bili u krvavom sukobu ne mora da traje doveka.

Kako se NATO u prvo vreme postavlja prema dešavanjima na Kosovu, s obzirom na to da od početka sukoba u SFRJ zvaničnici NATO-a ukazuju na mogućnost da Kosovo bude sledeća neuralgična tačka?

Ako se analiziraju zapadna štampa i NATO pres-brifinzi iz tog vremena, najveći deo tih tekstova sugeriše sledeću sliku: stanje u Bosni je sređeno, ali postoji kosovska kriza koja još uvek nije otvorena, ali biće. Kamen temeljac za uključenje NATO-a u rat na Kosovu bio je već tada položen. NATO se nije odmah uključio u kosovsku krizu, ali karakteristika delovanja NATO-a na Kosovu je daleko brže i intenzivnije uključenje i, pod utiskom uspeha operacija u Republici Srpskoj, to je dovelo do upotrebe sile.

M. MILENKOVIĆ

NATO se uključuje u kosovsku krizu u junu 1998. godine, četiri meseca posle prvih ozbiljnih i teških incidenata. Tada je organizovana vazduhoplovna vežba koja se zvala "Odlučni soko" (Determinate Falcon). U njoj su učestvovale vazdušne snage članica NATO-a, ali, zanimljivo, i tri aviona iz Albanije. Oni su nad vazdušnim prostorom Makedonije i Albanije demonstrirali određenu silu prema SR Jugoslaviji. Treba imati u vidu da je NATO vršio minimalno smanjenje svojih vazdušnih snaga, tako da on snage koje su delovale nad BiH i RS 1995. godine uglavnom zadržava u Italiji i tamo dočekuju novi sukob 1999. Ti kontingenti su ostali, pod objašnjenjem da održavaju tu novu zonu leta iznad BiH i da ne dozvoljavaju ugrožavanje mirovnog procesa. U stvari, te snage su čekale uključenje u novi sukob.

U oktobru 1998. prvi put se pominje pretnja vazdušnim napadima na SRJ.

Isto kao i u slučaju rata u BiH, NATO planeri su još krajem leta 1998. počeli da planiraju operaciju vazdušnih udara na SRJ, koja je u tom

trenutku imala neki numerički naziv, a tek u oktobru 1998. dolazi do eskalacije i NATO otvoreno govori o varijanti vazdušnih udara. Tada je generalni sekretar Havijer Solana odobrio naredbu za aktiviranje. Samo zahvaljujući dolasku Ričarda Holbruka i pregovorima sa Milošević između 13. i 15. oktobra nije došlo do upotrebe sile. Međutim, između 4. i 15. oktobra značajne vazdušne snage bile su prebačene u region i čekale su naredbu da krenu u akciju nad Srbijom. I naše snage su bile podignute na nivo borbene gotovosti.

U to vreme, kako NATO procenjuje Miloševića, a kako Milošević NATO?

Mislim da su u tom odnosu obe strane potcenile protivnika. NATO je potcenio Miloševića, jer su generalna očekivanja sa kojima se ušlo u rat 1999. bila da će rat trajati kratko i da će Milošević pristati na pregovore posle nekoliko dana. S druge strane, Milošević je potcenio NATO misleći da vazdušni udari ne mogu da mu uzmu unutrašnju vlast. To potcenjivanje je dovelo do toga da Milošević veruje da mu vazdušni napadi na neki način mogu koristiti, jer bi time, u očima javnosti, opravdao gubitak Kosova, koji je bio potpuno neminovan.

Da li u periodu između Dejtona i kosovske krize u Srbiji postoji svest o tome da bi Srbija mogla da uđe u rat sa NATO-om?

U to vreme u srpskom vojnom vrhu postoji svest o tome da se snage NATO-a nalaze u regionu, da su u Makedoniji, Bosni, delimično i u Albaniji, da su Mađarska, Rumunija i Bugarska veoma raspoložene da budu članice NATO-a. Već tada postoji svest da se SRJ nalazi u specifičnom okruženju. Te opasnosti je bio svestan i crnogorski državni vrh. Na sednici Vrhovnog saveta odbrane 4. oktobra 1998. crnogorski državni vrh, a delimično i vojni vrh, upozoravao je na to. Ali, karakteristika tog perioda je Miloševićevo neobaziranje na upozorenja. U periodu između novembra 1998. i marta 1999. smenio je sve ljude iz vojnog vrha, pa su na scenu dovedeni ljudi koji nisu dovodili u pitanje Miloševićevu političku odluku da uđe u sukob sa NATO-om.

Profesor Dragan Simić

Izmenjena priroda pretnji

Prema onome što se može zaključiti iz izjava zvaničnika NATO-a, vrata ove političko-vojne organizacije, najmoćnije u svetu, za Srbiju su danas otvorena. Kada bi kod nas postojalo opredeljenje za NATO, mislim da bi postupak učlanjenja mogao da ide brže nego što je to slučaj sa drugim zemljama u regionu

Danas je domaća javnost podeljena po pitanju ulaska Srbije u NATO. Istovremeno, Srbija postaje okružena članicama Alijanse. Ima li uopšte smisla dilema "za ili protiv"?

Prema onome što se može zaključiti iz izjava zvaničnika NATO-a, vrata ove političko-vojne organizacije, najmoćnije u svetu, za Srbiju su danas otvorena. Kada bi kod nas postojalo opredeljenje za NATO, mislim da bi postupak učlanjenja mogao da ide brže nego što je to slučaj

sa drugim zemljama u regionu. Naši odnosi sa NATO-om su dobri, Srbija sarađuje gde god je to moguće i gde to naši interesi zahtevaju. Saradnja je posebno dobra kada je reč o Kosovu i Metohiji, uprkos tome što je 28 zemalja članica NATO-a priznalo nezavisnost Kosova. Vojna saradnja je veoma važna za stabilnost regiona, a na Kosovu se nalazi velika američka vojna baza Bondstil. Mislim da nema mesta za pitanje "za ili protiv NATO-a". U ovom trenutku, imajući u vidu odnos javnog mnjenja i političke elite prema NATO-u, to pitanje je logički pogrešno postaviti. Mi smo okruženi članicama NATO-a. Propustili smo mnoge prilike da im se priključimo, u periodu od pre pet-šest godina kada smo im u tom smislu bili mnogo interesantniji nego danas. Da smo se još polovinom devedesetih pozvali na saradnju koju smo imali pedesetih godina, stvari bi za Srbiju danas bile mnogo drugačije.

Danas je NATO pred velikim samoispitivanjem i promenom strateškog koncepta. Ta promena je za NATO jednako važna kao ona koja se dogodila 1991. godine, kada se sa teritorijalne odbrane preorijentisao i transformisao u političko-vojnu organizaciju koja se bavi humanitarnim intervencijama, mirovnim operacijama i upravljanjem krizama. U tom trenutku, kada se učinilo da je NATO relikt hladnog rata i da je izgubio svoju istorijsku ulogu i razlog za postojanje. Međutim, taj savez je dobro prepoznao izmenjenu bezbednosnu zbilju i, pre svega, planeri NATO-a su tada prepoznali izmenjenu prirodu bezbednosne pretnje. Sukobi su danas asimetrični, unutrašnji, nema više međudržavnih sukoba. NATO se prilagodio novim izazovima i pretnjama i kao organizacija dokazao da je i dalje potreban i Evropi i svetu.

Upravo ovih dana i ovih meseci NATO je na sličnoj prekretnici. Moj utisak je da je NATO, zadržavši u svom jezgru ulogu kolektivne odbrane i bezbednosti, postao centralna institucija nove mreže globalne bezbednosti koja se stvara. To znači da se NATO više ne bavi pitanjem teritorijalne odbrane, jer nijednoj članici ne preti opasnost da joj neko napadne teritoriju. Bezbednost zemalja članica NATO-a danas se brani hiljadama kilometara daleko od njihove teritorije. Izmenjena je priroda globalne pretnje. One više ne dolaze od pojedinih država, već se radi o terorizmu, ekstremističkim organizacijama koje mogu da dođu u posed nuklearnog oružja, o tehnološkom i sajber terorizmu. Sve te pretnje danas traže da se na njih adekvatno odgovori, a sa tim istovremeno dolazi do unutrašnje promene koncepta NATO-a. Zato danas NATO želi da sarađuje sa svima. Bezbednosni kontekst je potpuno nov. Devedesetih godina smo samo govorili o globalnim pretnjama, a danas su one realnost i više ništa ne možete da rešite odvojeno, već samo u saradnji sa svima.

Strateški dezorijentisana država

Pripadati Evropskoj uniji i istovremeno biti neutralan nije moguće. Naime, EU razvija vlastiti sistem bezbednosti, a u velikoj meri se oslanja na NATO, koji je još uvek jedini efikasan vojno-politički savez na planeti kome pripada većina članica EU

Piše: Prof. dr Zoran Dragišić

Odnos Srbije i NATO-a je, prema stavovima dela trenutne političke elite, određen našim članstvom u Partnerstvu za mir, što je prema nekima "dovoljna mera odnosa". Ova "mera odnosa" omeđena je sa jedne strane tzv. vojnom neutralnošću, a sa druge strane tzv. strateškim ciljem ulaska u EU.

Vojna neutralnost u savremenim geostrateškim odnosima predstavlja potpunu besmislicu. Ideja o neutralnosti je odvaljena u sklopu Rezolucije u kojoj je po ko zna koji put sačuvano Kosovo u granicama Srbije, a odvalili su je politikanti koji, ili nisu čitali ništa što je objavljeno posle pedesetih godina prošlog veka ili veruju da je narod blesav, što je verovatnija opcija. Kada je neutralnost postojala bilo je neophodno da se takav status potvrdi međunarodnim ugovorima u okviru kojih se određuju konkretni sadržaji stalne neutralnosti svake države. Koliko je meni poznato, naša vlast nije nijednoj državi ni međunarodnoj organizaciji predložila potpisivanje takvog ugovora. Pored toga, ni u jednom dokumentu koji se odnosi na nacionalnu bezbednost, a koji je donet nakon one nesrećne Rezolucije, neutralnost nije ni spomenuta, što samo govori koliko se ona ozbiljno shvata i u unutrašnjoj srpskoj politici. Da podsetim, nakon Rezolucije u kojoj je "ustanovljena" neutralnost, doneta je Strategija nacionalne bezbednosti, Zakon o odbrani i Zakon o vojsci, koji su morali da razrade naše razumevanje neutralnosti, na temelju koga bismo tražili i od drugih da nam priznaju neutralnost. Mogu da zamislim začuđena lica predstavnika "stubova spoljnje politike" kad bi im stigao ovakav predlog ugovora! Ako sebe zaista smatramo neutralnom državom (a to ima pravnu vrednost kao da ja sebe smatram švedskim kraljem!), onda nije jasno kako smo još uvek u Partnerstvu za mir i zašto tražimo prijem u EU, jer je i jedno i drugo nespojivo sa neutralnošću.

Po pitanju neutralnosti, Srbiju pre možemo definisati kao strateški dezorijentisanu nego kao neutralnu državu.

Kada je u pitanju "strateški cilj Srbije da uđe u EU koji nema alternativu", stvar postaje još smešnija. Pripadati EU i istovremeno biti neutralan nije moguće. Naime, EU razvija vlastiti sistem bezbednosti, a u velikoj meri se oslanja na NATO, koji je još uvek jedini efikasan vojno-politički savez na planeti kome pripada većina članica EU.

Ovde će se analitičari dosetiti: Aha! uhvatili smo te!, a vojno neutralne članice EU, šta je sa Švedskom, Austrijom, Finskom, Irskom...? E, ovde sam ostao bez reči, ovo se često poteže kao argument protiv članstva Srbije u NATO-u, a evo kako stvari stoje.

Kao prvo, sve te države su davno i u potpuno drugačijem vojno-političkom okruženju postale vojno neutralne i to ne svojom voljom nego kompromisom velikih sila, neke su čak i kažnjene vojnom neutralnošću. Kada je hladni rat završen sve do tada neutralne države su postale članice Partnerstva za mir, koji je da podsetim, bilateralni sporazum svake države sa NATO-om i nije spojiv sa neutralnošću. Većina nekada neutralnih država je danas aktivnija u međunarodnim vojnim operacijama od mnogih punopravnih članica NATO. Danas Šveđani i Austrijanci govore o neutralnosti kao o svojoj prošlosti za vreme hladnog rata i nije im ni na kraj pameti da istupe iz EU zbog obaveza iz oblasti bezbednosti koje se pred njih postavljaju. Ako napuste EU, biće to iz sasvim drugih razloga.

Drugo, sve bivše socijalističke države su prvo postale članice NATO-a, pa tek onda članice EU, što sigurno nije slučajno. Članstvo u NATO-u je evropskim partnerima bilo dokaz da su bivše socijalističke države i njihova društva napravili toliko ozbiljnu promenu sistema vrednosti da mogu postati članovi evropskog kluba na koji se može ozbiljno računati. Evroatlantska zajednica koja podrazumeva NATO i EU je pre svega zajednica zasnovana na zajedničkim vrednostima i zajedničkim interesima. Treba upozoriti svakog srpskog politikanta da, pre nego što počne da priča kako EU nema alternativu, a da ulazak u NATO nije uslov za "evrointegracije" povede računa o ovoj činjenici. Nemojmo zaboraviti da pre podnošenja zahteva za članstvo u NATO-u sve priče o "evrointegracijama" zvuče prazno i neiskreno.

Važno je ozbiljno analizirati kakav je realni odnos Srbije i NATO-a, da li smo mi partneri ili neprijatelji? Pre nego što se otpočne ova analiza neophodno je ustanoviti šta je to zapravo NATO i da li je uopšte moguće sa njim biti prijatelj ili neprijatelj?. NATO je vojno-politički savez koji čine suverene, i ne manje važno, demokratske države. Suverenitet svake članice je dodatno garantovan načinom donošenja odluka u okviru NATO-a. Naime, sve odluke se donose konsenzusom i nije moguće nijednu odluku nametnuti bilo kojoj članici Alijanse, niti je moguće doneti bilo kakvu odluku ukoliko se sa njom ne slože sve članice. Zbog toga su stalne konsultacije o načinu na koji NATO funkcioniše, što predstavlja odličnu priliku za sve članice, pogotovo manje države, da promovišu i zaštite svoje nacionalne interese u okviru Alijanse, što je jedan od glavnih razloga što sve evropske države koje još nisu članice na sve načine pokušavaju da to postanu. Iz ovakve organizacije i načina funkcionisanja Alijanse sledi samo jedan zaključak, prijatelj ili neprijatelj se može biti samo sa državama članicama, ali nikako sa NATO-om kao takvim, jer on ne predstavlja nikakav politički entitet koji ima svoju autonomnu političku volju, već odluke Alijanse kreiraju sve članice zajedno. (Sad će opet analitičari reći da Ameri dođu pa izdaju naređenja i svi moraju da rade ono što im oni kažu. Primer akcije u Iraku pokazuje da nije baš tako. Izgleda da moraju da

ČEKANJE NA ODLUKU: Američki vojnici i pripadnik Vojske Srbije (u pozadini)

IGOR SALINGER

rade sve što im Ameri kažu baš oni koji nisu u NATO, jer takve države uključujući i Srbiju nemaju tako moćan politički mehanizam kao što je NATO da se zaštite.)

Ključni "argument" protiv članstva Srbije u NATO-u jeste činjenica da su njegove članice izvršile agresiju protiv Srbije (svi zaboravljaju i Crne Gore, koja je podnela zahtev za članstvo i dobila MAP, a verovatno će i poziv da se pridruži na Samitu u Lisabonu u novembru ove godine), pa zbog toga naši geostrateški geniji insistiraju da se put ka EU odvoji od članstva u NATO-u. Često se čuje da želimo u EU jer mi pripadamo Evropi, ali nećemo u NATO jer ne možemo sa zločincima koji su nas bombardovali. Ovo je vrhunac licemerja, zbog koga i prolazimo ovako kako prolazimo. Molimo Britance, Nemce, Francuze, Holanđane, Italijane i ostale uticajne države EU da nam udele milostinju da preživimo (a već dugo od njihove milostinje i preživljavamo), da nam ukinu vize, da nam obećaju prijem u EU, koji naši politikanti predstavljaju kao raj u kome padaju pečene ševe s neba i na tome varaju naivne građane, da bi ih već u sledećoj rečenici, kada se pomene NATO, nazivali zločincima i ubicama sa kojima nikada nećemo jer bismo na taj način izdali svoju braću Ruse, koji, uzgred budi rečeno, sjajno sarađuju sa tim istim zločincima od kojih ih mi branimo.

Ono što posebno treba napomenuti jeste činjenica da smo u junu 1999. godine potpisali Kumanovski sporazum, kojim je okončan oružani sukob sa NATO-om. Od kada se piše istorija, ima bezbroj primera da su bivši ratni neprijatelji postajali saveznici i obrnuto. Kada bi se u Evropi držali ove "logike", ni EU ni NATO danas ne bi postojali, jer u okviru EU je veoma teško pronaći države koje su geografski blizu a da nikada nisu međusobno ratovale.

Odnos najuticajnijih krugova u srpskoj kvazipolitičkoj kvazieliti prema NATO-u i EU pokazuje svu apsurdnost srpske politike koja nas vodi direktno u propast.

Zbog toga ne treba da čudi odnos najuticajnijih država sveta prema Srbiji kada je Kosovo i Metohija u pitanju. Neuvažavanje državnih i nacionalnih interesa Srbije, i onda kada su oni u skladu sa razumevanjem pravde većine država sveta, direktna je posledica nepostojanja jasne nacionalne strategije i pokušaja da se svetske sile prevare jeftinim vašarskim trikovima. Ozbiljno se pribojavam da Kosovo nije naš jedini ni najveći problem, a da ćemo probleme koji nam tek predstoje dočekati sa principijelnim stavovima i ruskom podrškom. Rezultat pogađajte.

Autor je programski direktor Međunarodnog instituta za bezbednost

Tabu tema i njene posledice

Dilema se ne svodi na pitanje "ući u NATO ili ne". Sećanje na 1995. i 1999. godinu u Srbiji je suviše snažno da bi odgovor na to pitanje mogao biti potvrdan i to ne razumeju samo ostrašćeni krugovi na Zapadu

Piše: Prof. dr Predrag Simić

Malo je pitanja koja izazivaju veće podele i sporenja na srpskoj političkoj sceni od pitanja odnosa Srbije i Severnoatlantskog pakta zbog čega su oni bili i ostali tabu tema srpske politike. Razloga za to ima više. Prvi je onaj da su Srbi, najpre u Bosni i Hercegovini a potom i u Srbiji, jedini narod koji se našao na meti oružanih napada ovog saveza i da je to stavilo tačku na "i" na njihove odnose. Drugi je Kosovo gde su interesi Srbije i NATO-a gotovo beznadežno suprotstavljeni: za Srbiju je ovo pitanje od vitalnog nacionalnog interesa, dok je za NATO posle 1999. godine postalo pitanje od koga zavisi budućnost ove organizacije. Treći je Rusija, koja se kategorično protivi svakom širenju NATO-a i koja je za Srbiju ključni saveznik i u pitanju Kosova i u mnogim drugim pitanjima.

Nasuprot ovim mišljenjima stoje argumenti onih koji smatraju da nijedna bivša socijalistička zemlja nije ušla u EU dok nije postala član NATO-a i da su članstvo u NATO-u i EU neizostavni deo onoga što se naziva "zapadnom porodicom vrednosti". Takođe se ističe da će se Srbija u dogledno vreme naći u potpunom okruženju ovog vojnog pakta i da će, kao i 1999. godine, pitanje njene bezbednosti postati nerešivo bez članstva u njemu. U prilog tome ponekad se kaže da čak i Rusija, koja i danas u NATO-u vidi glavnog rivala, već godinama strpljivo gradi partnerske odnose sa ovom organizacijom. Ima i onih koji upozoravaju da je čak i "Titova Jugoslavija", tokom spora sa SSSR, našla interes da uđe u bliske odnose sa NATO-om i da se posredstvom Balkanskog pakta nađe pod "kišobranom" ovog pakta.

Za srpske političare pitanje nije novo. Jedan od prvih koji je otvorio pitanje članstva Srbije u NATO-ovoj organizaciji "Partnerstvo za mir" još u Miloševićevo vreme bio je tadašnji predsednik Srbije Milan Milutinović, ali za to nije bilo spremnosti u tadašnjem rukovodstvu. Ovo pitanje je ponovo došlo na dnevni red srpske politike posle petooktobarskih promena. Kada je aprila 2001. godine izbila pobuna u Preševskoj dolini, novi srpsko-albanski sukob sprečen je neočekivanim sporazumom između SRJ i NATO-a. To je, verovatno, bila šansa da se odnosi Srbije sa ovom organizacijom postave na novi kolosek i time možda spreči kasniji razvoj događaja na Kosovu. Nijedan od tadašnjih lidera DOS-a nije, međutim, bio spreman da sredinom 2001. godine otvori ovo pitanje.

Srbija je te godine ipak počela rad na reformi civilno-vojnih odnosa, a prvi stručnjaci iz inostranstva koji su na tome radili došli su iz Švajcarske, zemlje koja je aktivni član programa "Partnerstvo za mir", iako verovatno nikada neće napustiti svoju neutralnu međunarodnu poziciju. Srpski premijer Zoran Živković, koji se na tom mestu našao posle ubistva Zorana Đinđića, zbunio je domaću javnost prilikom posete Vašingtonu kada je neočekivano izneo predlog o učešću tadašnje SRJ u operaciji NATO-a u Avganistanu, Njegov predlog je izazvao gotovo jednodušnu osudu i vojne i civilne javnosti u zemlji. Srbija je kasnije pristupila "Partnerstvu za mir", ali su njene aktivnosti u ovom programu do danas ostale dosta uzdržane.

Iako su odnosi Srbije sa NATO-om nedavno podignuti na ambasadorski nivo, pitanje međusobnih odnosa je i dalje tabu tema za srpske političare. Pored prethodno navedenih razloga protivnici daljeg približavanja često ukazuju i na neizvesnosti u pogledu budućnosti NATO-a za koga mnogi veruju da je relikt Hladnog rata za koji, posle iskustava operacija u SRJ, Avganistanu i Iraku, zapravo i nema pravog mesta u savremenom svetu. Ove dileme nije otklonio ni nedavni izveštaj "NATO 2020" koji je, pod rukovodstvom Medlin Olbrajt, izradila grupa američkih i evropskih eksperata. Najoštriji zapadni kritičari ciničnо primećuju da ni pored svojih ogromnih nuklearnih i konvencionalnih potencijala NATO nije sprečio najveću pretnju bezbednosti zapadnog sveta – svetsku ekonomsku krizu – koja nije došla ni iz Pjongjanga ni iz Teherana nego iz centra svetskog kapitalizma na Volstritu. Izjava Olbrajtove da bi NATO bio spreman da upotrebi nuklearno oružje ukoliko bi kineski i ruski hakeri ugrozili kompjuterske mreže na Zapadu, naišla je osude pa i na podsmeh i u samim SAD.

Poznavaoci debate koja se o ovom pitanju vodi u krugovima NATO-a rado navode da i dalje nema sasvim jasnih ideja o "budućoj misiji" ove organizacije. Tako se, na primer, kao jedan od glavnih argumenata vidi da je i Sarkozijeva Francuska našla razloge da se vrati u ovu organizaciju i tako odustane od jednog od glavnih nasleđa degolističke Francuske. Sarkozijevi argumenti bili su naizgled jednostavni i svode se na krilatice da je "onaj ko je odsutan uvek kriv" i da se "mora biti prisutan za stolom za kojim se odlučuje". U njihovoj pozadini su ozbiljniji razlozi koji verovatno potiču iz lošeg iskustva koje je Francuska imala pošto se svojevremeno suprotstavila intervenciji u Iraku. Ma koliko vojna misija NATO-a danas deluje problematično, i Francuska i druge članice veruju da je on ostao nezamenljivi instrument komunikacije i političkog sporazumevanja između Evrope i SAD.

U to veruju i bivše socijalističke zemlje, za koje je NATO bio i ostao garancija američke podrške članstvu u EU i obezbeđenje od periodičnih erupcija evroskepticizma u Nemačkoj i drugim zapadnoevropskim zemljama i zahteva da se zaustavi dalje širenje EU ili nove članice marginalizuju. Ovaj argument još je ubedljiviji na Zapadnom Balkanu u čemu, verovatno, prednjače Hrvatska, Makedonija i Albanija a odnedavno i Crna Gora. Nijedna od ovih zemalja nema dilema da su njihove šanse za članstvo u Uniji minimalne bez snažne podrške SAD i da put do EU vodi preko NATO-a. Ovaj argument nije bez značaja ni za Srbiju. Izgledi da se u dogledno vreme nađe potpuno okružena članicama NATO-a, uključujući i one s kojima ima otvorene sporove, razlog je zbog koga ni Srbija ne može ostati sasvim po strani ovih razmišljanja.

Prvi argument je opet Kosovo. U mnoštvu mišljenja koja su se u

OPTEREĆENJE: NATO intervencija na SR Jugoslaviju 1999. godine

REUTERS

poslednje vreme čula povodom ovog problema pomalo je ostao neprimećen stav da bi određena rešenja, kakvo bi bilo "ograničena korekcija granica" (Nikolas Gvozdev i Morton Abramovic) i sl., bila moguća samo ako bi Kosovo po skraćenoj proceduri bilo primljeno u NATO. Takva razmišljanja sadrže skrivenu pretnju da bi se Beograd u odnosima sa Prištinom mogao ponovo naći suočen s ovim vojnim blokom. Srbija je, čak i mnogo više od Širakove i Sarkozijeve Francuske, proteklih decenija osetila posledice logike da je "onaj ko je odsutan uvek kriv" i "da se mora biti prisutan za stolom na kome se odlučuje o vama". Tim argumentima nije odolela ni postsovjetska Rusija, koja je uprkos usponima i padovima u odnosima sa NATO-om ostala prisutna i nastavila dijalog sa ovom organizacijom.

Drugi argument je činjenica da bi se većina Srba koji danas žive van Srbije uskoro mogla naći u okvirima NATO-a. To se odnosi i na Srbe u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori, i u drugim susednim državama u kojima žive i koje su ili će uskoro postati članice NATO-a. Njihov položaj i mogućnost da Srbija utiče na njega u tom slučaju bi se suštinski promenio, što bi donelo nove izazove i po njih, ali i po samu Srbiju, koja je i dalje jedna od najvećih multietničkih i multikonfesionalnih zajednica u regionu. Postpetooktobarska Srbija je verovala da je iza sebe ostavila probleme i tragediju devedesetih. Ubrzo se, međutim, pokazalo da ni ona nije imuna na pretnje i pritiske i da bez preispitivanja odnosa ne samo sa EU nego i sa čitavom "evroatlantskom zajednicom" ne može nastaviti putem kojim je pošla.

Dilema se ne svodi na pitanje "ući u NATO ili ne". Sećanje na 1995. i 1999. godinu u Srbiji je suviše snažno da bi odgovor na to pitanje mogao biti potvrdan i to ne razumeju samo ostrašćeni krugovi na Zapadu. Bivši američki ambasador u Beogradu Kameron Manter u svom oproštajnom govoru beogradskim studentima poručio je da su SAD u slučaju Srbije spremne da načine izuzetak i da članstvo u NATO-u, što se Vašingtona tiče, ne mora biti uslov za prijem u EU. Njegov stav nije demantovao ni potpredsednik Bajden prilikom prošlogodišnje posete Beogradu. Kada je Rusija u pitanju, stav Moskve je nedvosmislen i za one koji nemaju smisla za diplomatski rečnik ruski ambasador Rogozin ga je nedavno bez okolišenja ponovio. Ni on, međutim, nije postavio ograde razvoju političkog dijaloga i odnosa Srbije i "evroatlantske zajednice", barem ne u meri u kojoj to i sama Moskva čini. Ima mnogo razloga da se veruje da će se u narednim godinama ti odnosi razvijati čak i ako vreme ne bude dalo za pravo onim američkim i ruskim stručnjacima koji veruju da će NATO svoju novu misiju naći tek kada Rusija postane njegov član.

Autor je profesor na Fakultetu političkih nauka u Beogradu

– Kraj –

VREME

Na ovoj stranici u štampanom
izdanju nalazi se reklama

Medijska stranputica

Oni bi da popuju

Piše: Veselin Simonović

Organizatori pompeznih okruglih stolova sa ministrom i ambasadorima rešili su da posao privedu kraju i bez najvećih izdavača u Srbiji

Troje nestručnih ljudi, podstaknuto od Ministarstva kulture i domaćih medijskih analitičara i "stručnjaka", napisalo je više desetina strana teksta s pretencioznim naslovom "Medijska studija", a koji bi trebalo da bude osnova za izradu Strategije razvoja medija u Srbiji. Predstavljen je kao dokument Evropske unije, što bi (misle!) trebalo unapred da začepi usta svim potencijalnim kritičarima, iako već na drugoj strani tog spisa piše da je delo trojice konsultanata i da ni u čemu ne odražava stavove Evropske komisije. Upravni odbor Asocijacije medija (poslovnog udruženja izdavača) jednoglasno je zaključio da je taj dokument nestručan i da ne može biti osnova za izradu bilo kakve strategije, te da neće učestvovati u javnoj raspravi o njemu.

Organizatori pompeznih okruglih stolova sa ministrom i ambasadorima rešili su da posao privedu kraju i bez najvećih izdavača u Srbiji ("Politika", "Večernje novosti", "Ringer", "Vreme", Kolor pres, Adria Media, "Ekonomist", ABC Srbija, "Pres", "Dnevnik"...), pa me funkcija predsednika Upravnog odbora naterala da se i javno kritički osvrnem na ovaj dokument.

Kao primeri najbolje evropske prakse poslužila su im rešenja iz Danske, nešto malo iz Austrije i kao maska pridodata je i Nemačka. Cilj je bio da se Srbija predstavi kao "zemlja lokalnih medija" i da se po uzoru na Dansku preporuči osnivanje 10 do 15 regionalnih javnih servisa, te da Ministarstvo kulture osmisli adekvatnu pomoć za lokalne štampane medije. Svako ko se u Srbiji više od godinu dana ozbiljnije bavio medijima zna da nikad nismo imali više od dva–tri dobra lokalna štampana medija i još manje solidnih lokalnih i regionalnih TV stanica. Sve ove javne servise vezali bi na RTS, povećali bi pretplatu i prikačili je za strujni račun, s tendencijom da naplate 100 odsto pretplate. Uz to bi imali i komercijalne prihode od oglašavanja.

Stručne analize poslovanja javnih servisa, nacionalnih komercijalnih emitera, kvalitet programa velikih, ali i lokalnih "tarot" televizija u ovom spisu nema. Ima samo preporuka i rešenja, pa se kao dobra evropska praksa navodi da javni servisi sa nezavisnim programom mogu da imaju i delove koji se finansiraju od oglašavanja. Glavni adut domaćih i stranih "stručnjaka" je Evropska konvencija o prekograničnoj televiziji koja je, inače, zbog mnogo manjkavosti trenutno na reviziji. Zapadaju u zamku pa čak citiraju i druge evropske dokumente koji kažu da su javni servisi pod pritiskom političkih i ekonomskih interesnih grupa.

Stav Asocijacije medija je jasan: javni servis bi trebalo da se finansira isključivo iz pretplate, a komercijalni emiteri ne bi smeli da imaju više vremena za oglašavanje od dosadašnjeg.

Nema u studiji ni analize svih zakona vezanih za poslovanje elektronskih i štampanih medija, kao ni analize rada regulatornih tela. Da ta tela rade nezavisno, većina lokalnih i regionalnih stanica bila bi odavno zatvorena, a i opstanak nekih nacionalnih emitera bi bio doveden u pitanje, što zbog kršenja važećih zakona, što zbog nepostojanja zakonom propisane obaveze o proizvodnji sopstvenog programa.

Dovoljno je reći da Republičku radiodifuznu agenciju (RRA) ne zanima ko trenutno gazduje, kupuje i preprodaje nacionalne frekvencije koje je na osnovu programskih i drugih kriterijuma podelila pre nekoliko godina. Šta reći o besramnom kršenju zakona o oglašavanju i činjenici da je RRA tek na pritisak Asocijacije medija podnela 25 prekršajnih prijava protiv svih nacionalnih TV emitera. Sudovi u tranziciji ih razmatraju već osam meseci bez ijednog rešenja, a prekršaji se samo množe.

Nacionalni izdavači (koje kao predsednik UO-a Asocijacije medija predstavljam) nisu ni spomenuti. Govori se samo o Savetu za štampu, a ne bi trebalo ni da ga spomenu. Dovoljno bi bilo reći: Ko je Ministarstvu kulture, konsultantima i medijskim stručnjacima dao za pravo da uopšte analiziraju i preporučuju modele za samoregulatorno telo novinara i izdavača. Tek kad su iz radne grupe za osnivanje Saveta za štampu isključeni svi iz vlasti, raznih organizacija – izdavači i novinarska udruženja, uz pomoć kolega iz Norveške, uspeli su da formiraju i Savet i njegovu Komisiju za žalbe. Savet je nezavisno samoregulatorno telo sa nezavisnim (u budućnosti sopstvenim) izvorima finansiranja, ili ga neće biti. U ime Asocijacije medija sve dušebrižnike za rad Saveta molim da se drže što dalje od njega.

Stav Asocijacije medija je jasan: javni servis bi trebalo da se finansira isključivo iz pretplate, a komercijalni emiteri ne bi smeli da imaju više vremena za oglašavanje od dosadašnjeg

Ovo je moje prvo i poslednje javno oglašavanje o Medijskoj studiji i nameri da se umnože javni servisi u Srbiji. Asocijacija medija je, kao što je već i obavestila sve učesnike ovog projekta, spremna da učestvuje u izradi Strategije razvoja medija u Srbiji, ali na osnovu pravih i sveobuhvatnih analiza i valjanih dokumenata. Ne sporimo pravo ostalim medijima i asocijacijma da nastave ovaj proces i napišu Strategiju, ali će ona za izdavače biti neobavezujući dokument. Preživeli smo i lošije strategije, još gore zakone i naopake prakse.

Autor je predsednik Upravnog odbora Asocijacije medija

Novi zakon, sila i drevni atributi

Novi bi zakon trebalo da reši neka goruća pitanja, jer i advokatura mora pratiti zahteve vremena i promenjenih okolnosti u društvu i ekonomiji

O ADVOKATURI, NAŽALOST, javno pričamo tek kad je posrijedi neki skandal. A bilo ih je poprilično posljednjih mjeseci, počevši od izbora predstavnika advokature u Visokom savjetu sudstva i Državnom vijeću tužilaca: njega nije izabrala Skupština Advokatske komore Srbije, već Upravni odbor i to nakon što je prvog predloženog kandidata odbila Skupština Srbije. Taj su "slučaj" već svi zaboravili, kao i to da do dana današnjeg – također zahvaljujući parlamentu – nemamo predstavnika pravnih fakulteta.

FISKALIZACIJA: Odmah potom, počela je saga o uvođenju fiskalnih računa u advokatskim kancelarijama, na čemu je vlast najprije žestoko inzistirala. Kao, to je najoptimalniji način kontrole naplate poreza, pa se advokate utrpalo u isti koš sa taksistima (te su dvije samostalne profesije zasad izuzete od pomame fiskalizacije), ne razmišljajući o tome da bi ovlaštenja poreznika nužno zadirala u povjerljiv odnos advokata i klijenata. Uz to, kad poreski inspektor, na primjer, ustanovi da u nekoj piljarnici prodavač nije izdao fiskalni račun, ima pravo naplatiti kaznu i zatvoriti radnju na 60 dana; zamislimo situaciju da advokat nije izdao fiskalni račun Peri Pisaru, pa mu zatvore kancelariju na 60 dana, u kojima svim ostalim klijentima propadaju rokovi za žalbe i ostale podneske, u kojima, recimo, netko izgubi stan ili drugu imovinu ili se naprosto ne može razvesti ili riješiti pitanje starateljstva nad djecom, zato što mu je advokata izbacilo na dva mjeseca iz prakse. O onoj drugoj, još problematičnijoj stvari, da inspektori vršljaju po advokatskim spisima i dobiju uvid u životne muke onih koji su prisiljeni tražiti advokatsku stručnu pomoć, ili pak u poslovne tajne klijenta, ne treba posebno govoriti. U svakom slučaju, napokon je pao dogovor da će se pitanje oporezivanja advokata – iako i danas postoji uhodan sistem vođenja knjigovodstva i plaćanja poreza (i tu, kao i kod svih ostalih profesija, pomaže jedino američki način uspoređivanja prijavljenih prihoda i rashoda svakog pojedinca i firme) – riješiti novim zakonom o advokaturi, koji je u pripremi.

Taj nam zakon obećavaju već poprilično vremena. Ministarstvo pravde ga je najavilo za proljeće ove godine, ali još čekamo da radna grupa nacrt dostavi tokom septembra (najnovije obećanje), pa bi se on mogao naći pred parlamentom negdje u oktobru. Kao i kod mnogih drugih važnih zakona, niti ovaj se neće naći u javnoj raspravi s opravdanjem da je ona već obavljena s nekoliko okruglih stolova prije nego što je nacrt napravljen.

ZAKONSKE NOVOSTI: Taj bi zakon trebao riješiti neka goruća pitanja, jer i advokatura mora pratiti zahtjeve vremena i promijenjenih okolnosti u društvu i ekonomiji. Ono što će zanimati bivše (nereizabrane) suce i tužioce, jest odredba po kojoj tri godine neće moći obavljati advokatski posao u sjedištu suda ili tužilaštva u kojem su radili. Odredba je problematična, jer se njome ograničava pravo izbora: i profesije i mjesta života, zajamčenih Ustavom. Osim toga, i nepotrebna je: jesmo li, pobogu, izabrali najbolje i nepotkupljive u protekloj reformi?

Uostalom, evo i najsvježijeg podatka: Advokatska komora Beograda, koja sa svojih oko 3200 članova čini 40 posto u ukupnom broju advokata u Srbiji (nešto više od 7000), dosad je u svoje redove primila svega 27 bivših, neizabranih sudaca i tužilaca.

Ono, međutim, oko čega se lome koplja, jesu pitanja organiziranja advokata i "pripuštanja" stranih advokata u pravni sistem, iako oni već uveliko rade (samo u Beogradu radi 12 stranih advokatskih kancelarija). Kad je o njima riječ, valjat će ustanoviti evidenciju iz koje će biti jasno tko što radi: da li se bave pravnim savjetima o svom matičnom pravu ili evropskom pravu (što je vrlo važno kod svih stranih ulaganja i mješovitog vlasništva poduzeća), ili pak mogu zastupati pred srpskim sudovima, što podrazumijeva da moraju ispuniti sve uvjete kao i ovdašnji advokati, osim što im državljanstvo Srbije nije uvjet. Dakle, moraju položiti i naš pravosudni ispit, a u bliskoj perspektivi i poseban advokatski ispit, ali će sadašnji uvjet reciprociteta očito morati ispasti.

Puno je veći problem spomenuto organiziranje advokata. Sadašnji propisi kažu da se advokaturom može baviti samostalno, zajednički i u ortačkom društvu, koje je jedino pravna osoba. Zakon za sve te oblike predviđa solidarnu odgovornost, po kojoj svi koji rade zajednički ili u ortačkom društvu imaju jednaku odgovornost. To treba promijeniti, kaže Dejan Nikolić, advokat i član Upravnog odbora Advokatske komore Beograda. To je pitanje ekonomskog opstanka i specijalizacije advokatskih kancelarija u svim oblastima koje danas treba pokriti. Problem je, međutim, u tome što su sami advokati podijeljeni u tom nužnom uspostavljanju institucije "advokatskih poduzeća" koja ne bi imala solidarnu, već ograničenu odgovornost. Ta evropska i svjetska praksa i neminovnost protivnike, kojima je prispodobiva slika advokata s leptirmašnom i teškom torbom koju vuče dok hoda umornim korakom, izaziva već duže vrijeme: oni tvrde da bi se uvođenjem takvog oblika organiziranja omogućilo da advokatske kancelarije postanu vlasništvo čak i kriminalaca i raznih tajkuna. Nemoguće, kaže advokat Nikolić, jer u takvoj organizaciji advokature mogu raditi samo advokati koji su ujedno i (nužno) članovi Komore. Uostalom, kao da nije notorno da su pojedinci – i tako je za svijeta i vijeka i svuda i u svim profesijama – i protivno i današnjim zakonima, u službi mafija, klanova i kriminalaca!

OSPORAVANJA: Upravo taj negativni stav prema tom prijedlogu ima aktualni predsjednik beogradske Komore Slobodan Šoškić. U svom dopisu članstvu početkom septembra on kaže da bi se tim "četvrtim načinom" obavljanja advokature, advokatskim poduzećima, "izgubio

ADVOKATSKA PITANJA: Specijalni sud
Foto: Marko Đurica

identitet advokata – jer tada nestaje nezavisnost, samostalnost, hrabrost i kreativnost u radu, a advokatski poziv postaje preduzetnička delatnost, čiji je osnovni cilj stvaranje profita, čime advokatura doživljava komercijalizaciju koja negira drevne atribute advokatske profesije". On nalazi i "interesnu grupu" (manjinsku, kaže) u vlastitim redovima koja gura tu ideju, a koja će se lakše realizirati ako se svemu priključe i (spomenuti) stranci, jer bi tada "na bazi međusobnog dogovaranja domaće 'interesne grupe' sa strancima bile stvorene mamutske kancelarije, koje bi u nekom trenutku postajale vlasništvo kriminalnih ličnosti...".

Nije tu riječ samo o negativnom stavu, već o nečemu puno ozbiljnijem. Advokatska komora Beograda je, naime, na svojoj Skupštini 22. maja izabrala Šoškića kao predsjednika, njegovog zamjenika i još 13 članova Upravnog odbora. Zbog nekih (čak i banalnih) nepravilnosti, Upravni odbor je jednoglasno odlučio da se proces glasanja preispita, te je sazvao novu Skupštinu za 26. septembar. Usprkos toj odluci, Šoškić samostalno odlučuje da se ta nova Skupština ima sazvati 2. oktobra. U međuvremenu, Upravni odbor šalje pozive za legalno ustanovljeni datum okupljanja; pripravnici iz nekoliko kancelarija lijepe na omotnice naljepnice s imenima i adresama advokata; onda se ispostavlja da u sjedištu Komore nema slobodnog prostora za tu normalnu tehničku radnju, pa prisutni članovi Upravnog odbora odlučuju da se posao nastavi u najbližoj advokatskoj kancelariji.

Cijela se ta priča zbiva prošlog četvrtka. U Komoru dolaze trojica policijskih inspektora iz Policijske uprave beogradske, 29. novembra. Onda telefonom zovu članove UO-a, advokate Jugoslava Tintora i Katarinu Radović i "naručuju" da najbrže što mogu – iako to nikako nije zakoniti postupak pozivanja – dođu na informativni razgovor. Razlog: predsjednik beogradske Komore Slobodan Šoškić prijavio ih je za krađu naljepnica (s imenima advokata). Jedna naljepnica, inače, košta 1,17 dinara – ukupna im je vrijednost, znači, oko tri hiljade – a na tu primjedbu slijedi Šoškićev odgovor da je Tintor uzeo cijelu kutiju s naljepnicama, te nije znao koliko ih ima i kolika im je vrijednost!

SILOM NA ARGUMENTE: Ta tragikomična priča začinjena je Šoškićevim tvrdnjama da je riječ o "pučistima" (i to "militantnima") koji advokaturu pretvaraju u poduzeće – a o članovima UO-a njegove Komore je riječ – te valja ispitati njihov "legitimitet", opozvati ih i izabrati nove članove tog tijela. Problem je, međutim, u tome što je UO Komore – nakon što je njen predsjednik Šoškić to odbijao mjesecima učiniti – sazvao Skupštinu, kako bi se preispitalo glasanje i ispravile eventualne nepravilnosti; to je učinio u skladu sa Statutom i svojim ovlastima. Odmah potom, međutim, Šoškić donosi odluku o sazivanju Skupštine tjedan dana kasnije, s jedinom točkom dnevnog reda: "Nemogućnost funkcionisanja advokatske komore Beograda sa novoizabranim Upravnim odborom".

Upravni odbor je nakon privođenja svojih članova izdao saopćenje u kojem kaže da je Šoškić, kršeći Statut Komore, u ličnom obračunu s neistomišljenicima (za svoje stavove nema podršku većine u UO-u), zloupotrijebio i policiju. I to je ono što gorči cijelu tu priču: da "njih trojica", kako kažu kuloari, potegnu privatne veze da se dvoje legalno izabranih – i podložnih, kao i on, uostalom, predstojećem izbornom preispitivanju – članova UO-a nezakonito privodi i maltretira.

Tko će biti pobjednik u ovom sukobu u kojem se sila pretpostavlja argumentima, vidjet ćemo kad vidimo i nacrt zakona o advokaturi. S time da, ako pobijedi ova sila, u ovako reformiranom pravosuđu ima da prizivamo nebesa u pomoć. Bit će to poraz upravo onih "drevnih atributa advokatske profesije" na koje se licemjerno poziva, u otporu napretku, Slobodan Šoškić. ◂

Tatjana Tagirov

Ko su deset najtraženijih građa

Rad na pronalaženju i hapšenju deset najpoznatijih lica sa poternica je – barem što se naše javnosti tiče – sve samo ne jasan i koordinisan. Ostaje da budemo strpljivi i nadamo se uspehu organa gonjenja

Ko su deset najtraženijih naših sugrađana i gde su danas? Za razliku od deset najtraženijih u Americi, kod nas je retko ko i retko kad postavio ovo pitanje. Raspitivali su se mediji za svakog od njih ponaosob, državni organi su odgovarali, manje ili više uverljivo, za svima njima se "intenzivno traga" i "biće locirani i privedeni pravdi" – samo se još ne zna gde i kad. Jedinstvena lista naprosto ne postoji da bi javnost stalno podsećala na one za koje se sumnja da su se ozbiljno ogrešili o zakon.

Možda su donekle u pravu oni koji spiskove deset najtraženijih smatraju "više marketingom, nego ozbiljnim radom na lociranju i hvatanju odbeglih od zakona", ali je isto tako tačno da su Amerikanci sa svojom listom deset najtraženijih postigli mnogo kada je reč o pronalaženju begunaca. Zato hajde da pogledamo kako bi jedna takva lista izgledala kod nas.

▸ RATKO MLADIĆ

Mediji ga često nazivaju "najtraženijim Srbinom", pošto je za njim Haški tribunal još 1995. godine podigao optužnicu za krivična dela genocida, saučesništva u genocidu, zločina protiv čovečnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja. Mladić je optužen kao glavnokomandujući Vojske Republike Srpske. Posle sklapanja Dejtonskog sporazuma i kraja rata u Bosni, Mladić je jedno vreme proveo u Bosni. Međunarodne vojne snage i civilna administracija, koji su došli u Bosnu da sprovode mir, u početku se nisu preterano zanimali za hapšenje optuženih za ratne zločine. Kada su "međunarodni faktori" odlučili da promene stav i počeli da traže osumnjičene, hapse ih i šalju u Hag, Mladić je prešao u Srbiju, gde je nastavio život vojnog penzionera u svojoj kući u Blagoja Parovića u Beogradu. Posle 5. oktobra 2000. godine uhapšen je Slobodan Milošević, ali nije bilo snage da se isto uradi i sa Mladićem. Ratko ostaje u svojoj kući. Ne zna se kada je tačno Mladić napustio svoju kuću i, prvi put, počeo da se skriva, i to u vojnim objektima. Predsednik Nacionalnog saveta za saradnju sa Haškim tribunalom Rasim Ljajić je 2008. izjavio da se Mladić "do 1. juna 2002. krio u vojnim objektima, a posle toga, do decembra 2005. u mnogobrojnim beogradskim stanovima". U tome su mu pomagali pojedinci u vojsci i neki njeni bivši upošljenici, a sva je prilika da mu neki pomažu i danas. O tome gde se Mladić krije postoji priča skoro koliko i onih o tome gde je sve viđan Elvis Prisli nakon svoje smrti. Spekuliše se da je pobegao u Rusiju ili neku bivšu sovjetsku republiku, da ga francuske tajne službe kriju na nekom egzotičnom ostrvu pod suverenitetom Pete republike, i tako dalje. Ipak, najverovatnije je da se Mladić krije u Srbiji. Nakon što je uhapšen Radovan Karadžić, saznali smo da se krio na Novom Beogradu. Oni koji se dobro razumeju u metode skrivanja koje koriste begunci od zakona odavno govore da je najbolje mesto da se sakrije čovek koji ne želi da ga nađu, među mnogo drugih ljudi. Zato se ne treba začuditi ako Mladić bude pronađen u Beogradu, jer u njemu živi najviše ljudi na jednom mestu u Srbiji, pa je najlakše utopiti se u masu i nestati.

▸ GORAN HADŽIĆ

Bivšeg magacionera i premijera Republike Srpske Krajine Haški tribunal optužio je zbog zločina protiv čovečnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja. Nakon pada Krajine, Hadžić se sa porodicom trajno nastanio u Bačkoj Palanci, a kasnije prelazi u Novi Sad. Činjenicu da se Hadžić u Srbiji prvo nastanio baš u Bačkoj Palanci, pojedinci tumače njegovom bliskošću sa bivšim načelnikom Resora državne bezbednosti (RDB) Jovicom Stanišićem i Mihaljem Kertesom, bivšim direktorom Savezne uprave carina, koji su obojica rodom iz tog mesta. Kada je u junu 2004. godine, pred objavljivanje naloga za njegovo hapšenje, Hadžić pobegao iz svoje kuće u ulici Aranji Janoša 9 u Novom Sadu, postalo je jasno da mu je neko veoma dobro obavešten dojavio šta se sprema. Naime, Hadžić je bio pod merama prismotre, pa je tako BIA kamerom zabeležila kako Hadžić nešto radi ispred kuće, dobija poziv na mobilni telefon, zatim žurno odlazi u kuću, ubrzo nakon toga izlazi sa torbom u ruci, seda u kola i nestaje u

na Srbije

nepoznatom pravcu. Od tada kruže razne verzije o tome gde se Hadžić nalazi – od toga da se krije u jednom od fruškogorskih manastira do toga da je utočište našao u Belorusiji. Obavešteni kažu da je i za njega, kao i za Mladića, najverovatnije da se krije negde u Srbiji, preciznije u Vojvodini.

VLADIMIR MILISAVLJEVIĆ

Posle ubistva premijera Zorana Đinđića i policijske akcije "Sablja", u proleće 2003, u bekstvu su bila šestorica članova zemunskog klana. Prošle godine je u Beogradu uhvaćen Aleksandar Simović, a ove su – posle pokušaja ubistva Sretka Kalinića u predgrađu Zagreba – u zatvoru završili i Kalinić i njegov nesuđeni ubica Miloš Simović. Na slobodi su ostali Vladimir Milisavljević, zvani "Vlada budala", Ninoslav Konstantinović i Milan Jurišić, zvani "Jure". Jedini trag Vladimira Milisavljevića je njegova fotografija snimljena najverovatnije 2006. u Beču. Na njoj se vidi kako Milisavljević sedi u jednom automobilu ispred jedne zgrade. Pregršt je spekulacija o tome gde se sve kriju i za koga sve rade Zemunci u bekstvu. Vremenom se pokazalo da su u stanju da se neometano kreću po bivšim jugoslovenskim republikama, pa i da se neopaženo vraćaju u Srbiju. Najverovatnije je da su sve vreme dok su bili u bekstvu najviše tezgarili za raznorazne kriminalne grupe iz država bivše Jugoslavije, iste one sa kojima su poslovali i dok je postojao zemunski klan. Te veze su im svakako mnogo pomogle da se snađu i prežive u "egzilu".

MIRJANA MARKOVIĆ I MARKO MILOŠEVIĆ

Marko Milošević je Srbiju napustio ubrzo posle 5. oktobra 2000, u čemu mu je pomogao tadašnji načelnik RDB-a Radomir Marković. Marko je avionom, sa surčinskog aerodroma, odleteo u Moskvu, i uz pomoć svog strica Borislava Miloševića tamo sebi organizovao novi život. Marko se iz Srbije udaljio shvativši da će morati da odgovara za brojna krivična dela, od prebijanja članova OTPOR-a do šverca cigareta. U periodu između 2002. i 2006. godine više naših građevinaca tvrdilo je da su ga viđali u dva luksuzna hotela u Astani, glavnom gradu Kazahstana. Dve i po godine kasnije, 23. februara 2003, u Moskvi mu se pridružila i majka Mirjana Marković, nakon što je postalo jasno da će, osim za podstrekivanje na protivzakonito dodeljivanje stana dadilji Markovog sina, morati da odgovara na po nju veoma nezgodna pitanja u vezi sa podstrekivanjem na ubistvo Slavka Ćuruvije i Ivana Stambolića. Još krajem 2005. godine moglo se čuti da će Mirjana i Marko dobiti "neku vrstu zvaničnog utočišta u Rusiji". U februaru 2008. "Blic" je prvi objavio da su njih dvoje dobili azil u toj zemlji, koji ih efikasno štiti od naših poternica. Jasno je da je ključnu ulogu u obezbeđivanju te zaštite odigrao upravo Borislav Milošević i njegove jake veze u ruskoj prestonici. Njihov nedolazak na sahranu Slobodana Miloševića 2006. godine pokazao je svima da ne postoji ništa što će ih navesti da dobrovoljno dođu u Srbiju. Izručenje po poternicama je malo verovatno, tako da je najverovatniji ishod *status quo*.

▸ NINOSLAV KONSTANTINOVIĆ

Kao i Milisavljević, i Konstantinović je tokom "Sablje" pobegao iz Srbije. Mediji u Srbiji i okruženju objavljivali su kako Konstantinović radi kao plaćeni ubica za razne mafijaške grupe po Italiji i Španiji – od N'drangete do napuljske Kamore. Sve ove informacije treba primiti sa velikom dozom skepse, s obzirom na to da ih ne potkrepljuje ništa više od pojedinačnih "nezvaničnih saznanja". I za Konstantinovića važi da je najuputnije tragati za njim među kriminalcima iz ex-YU okruženja. Dosta prašine se podiglo kada je zagrebački nedeljnik "Nacional" objavio da je Sretko Kalinić, nakon hapšenja u bolnici u Zagrebu, hrvatskim policajcima "priznao da je ubio Ninoslava Konstantinovića i Milana Jurišića". Svaki policajac sa imalo iskustva, navode o ovom priznanju, prokomentarisao je rečima da je teško oteti se utisku da je to bio Kalinićev pokušaj da zaposli istražitelje, sebi obezbedi makar malo manevarskoj prostora, kad se već našao u lisicama, a Jurišiću i Konstantinoviću bar malo i makar na kratko zametne trag.

▸ MILAN JURIŠIĆ

Kao i prethodna dvojica, o Milanu Jurišiću se pouzdano zna samo to da je tokom "Sablje" utekao preko granice i da mu od tada nema traga. Prema novinskim napisima moglo bi se pomisliti da je u Španiji, da mu ide dobro i da ima posla preko glave. Navodno radi za razne lokalne kriminalne grupe, tezgari za rusku mafiju i svakoga ko je voljan da plati. Upućeni pak upozoravaju da i njega treba tražiti u okruženju, kao što su pokazala skorašnja hapšenja u Zagrebu i Moroviću. Lišavanje slobode trojice od šestorice odbeglih Zemunaca u protekle dve godine pruža realnu nadu da se i preostala trojica uskoro mogu naći iz brave.

▸ BOGOLJUB KARIĆ

U februaru 2006. godine Bogoljub Karić je pobegao iz Srbije, "kada je shvatio da se protiv njega sprema optužnica", kako je tada govorio ministar Mlađan Dinkić. Protiv Bogoljuba Karića i njegove braće Sretena, Zorana i Dragomira još tada je pokrenuta istraga zbog sumnje da su počinili više krivičnih dela koja spadaju u oblast privrednog kriminala, a odnose se na poslovanje Mobtela i drugih preduzeća. Danas Bogoljub Karić živi i radi u Rusiji. U međuvremenu, porodici Karić je u Srbiji oduzeto mnogo firmi, ustanova i druge imovine – od BK Televizije do Mobtela i Astra banke.

▸ STANKO SUBOTIĆ

Stanko Subotić Cane važi za uglednog poslovnog čoveka sa domicilom u Švajcarskoj ili vođu kriminalne grupe koja se devedesetih bavila švercom tona cigareta, zavisno od toga koga pitate. U Srbiji je – na osnovu rezultata policijske akcije "Mreža" – optužen i za njim je raspisana poternica, na osnovu koje je uhapšen u Rusiji, ali i ubrzo pušten. Subotić još od devedesetih poseduje više firmi i živi i radi u Švajcarskoj, a nedavno je započeo protivudar, javno iznoseći i podižući krivične prijave protiv biznismena Milana Beka i Miroslava Miškovića, optužujući ih da su ga prevarili za novac i zbog toga montirali proces protiv njega.

DARKO ŠARIĆ

Ubrzo nakon što je u oktobru prošle godine u Urugvaju zaplenjeno 2,7 tona kokaina, počelo je da spominje ime Darka Šarića kao organizatora šverca kokaina. Nedugo zatim počelo je da se odmotava klupko i saznali smo da su srpske službe bezbednosti već više godina znale za Šarića i njegove poslove. Protiv njega je podignuta optužnica i počelo je identifikovanje i privremena zaplena njegove imovine u Srbiji. Za to vreme Šarić se skrivao u Crnoj Gori, čiji je takođe državljanin, a sve je iznenadila vest da je Agencija za bezbednost Crne Gore u jednom od svojih izveštaja došla do zaključka da on ne predstavlja pretnju za bezbednost Crne Gore. Kasnije su crnogorski mediji dosta neuverljivo objavili da je Šarić napustio Crnu Goru i otišao u "neimenovanu evropsku zemlju". Do danas je Šarić pisao pisma, pretio tužbama protiv Srbije, ali se o njegovom trenutnom boravištu ne zna gotovo ništa, osim toga da je u bekstvu i da je "velika verovatnoća da je i dalje u Crnoj Gori".

SLOBODAN RADULOVIĆ

Bivši direktor bivše firme "C market" optužen je zbog malverzacija vezanih za privatizaciju tog preduzeća. I on, kao i Subotić, tvrdi da nije kriv i da su mu sve smestili drugi, s tim što Radulović u svojim izjavama optužuje bivšeg premijera Vojislava Koštunicu. Srbiju je napustio u aprilu 2006, a nedugo zatim je i za njim raspisana međunarodna poternica. Zna se da je dugo vremena boravio u Španiji, ali su tamošnje vlasti odbile da ga izruče, pošto i one protiv njega vode istragu. Zanimljivo je to da su se tokom te istrage u javnosti pojavljivale informacije da je Radulović nesmetano putovao na Kubu, u Crnu Goru i na druge destinacije. Radulović nastavlja da povremeno komunicira sa domaćim medijima, ali je njegovo prebivalište i dalje nepoznato. U međuvremenu je i njegova imovina u Srbiji postala predmet privremene plenidbe.

Ima još kandidata za proširenu listu najtraženijih u Srbiji. Jedan od njih je svakako i Željko Maksimović, zvani "Maka", vođa jedne od organizovanih kriminalnih grupa u Srbiji – takozvane Makine grupe, koji je optužen za "ubistvo, udruživanje radi neprijateljske delatnosti i terorizam". Maksimović se sumnjiči da je naredio i organizovao ubistvo policijskog generala Boška Buhe.

Da li će se neko od navedenih naći pred srpskim pravosuđem ili u nekom od naših zatvora, ostaje da se vidi. Rad na njihovom pronalaženju i hapšenju je – barem što se naše javnosti tiče – sve samo ne jasan i koordinisan. Ostaje da budemo strpljivi i nadamo se uspehu organa gonjenja. ◂

Jovan Milević

Deloitte lista: Top 500 kompanija Centralne Evrope

Naftaši, trgovci i ostali

Ukupni prihodi centralnoevropskih kompanija pali su za skoro 21 odsto u poređenju sa 2008 godinom, a recesija je najviše pogodila industrijski sektor. Na listi Top 500 CE našlo se i 12 kompanija iz Srbije, 17 iz Hrvatske i 18 iz Slovenije. Ako je suditi po ovoj listi, najjača regionalna kompanija je hrvatski Agrokor

Revizorsko-konsultantska kuća Deloitte, 9. septembra je četvrtu godinu zaredom objavila rang-listu 500 najvećih kompanija Centralne Evrope. Korporacije su rangirane prema visini ostvarenih prihoda u 2009, a lista prikazuje i neto profite. Za istraživanje su korišćeni konsolidovani izveštaji za prošlu godinu, a podaci su prikupljani direktno od kompanija, javno dostupnih baza i procena koje su zasnovane na Deloitteovim istraživanjima. Razmatrane su kompanije iz 17 zemalja. Najveći broj plasiranih kompanija je iz Poljske – čak 180 (ili 36 odsto), a slede Češka (14,6 odsto) i Mađarska (12,6 odsto). Iščitavanjem kompletne liste može se zapaziti da se pri samom vrhu nalaze i preduzeća iz Ukrajine. Iako su razmatrane, na listi se nisu našle kompanije koje posluju u Crnoj Gori i Albaniji.

Na listi Top 500 najviše ima kompanija iz sektora robe široke potrošnje i transporta (34 odsto) i energetike (29 odsto). Kada se uzmu u obzir prihodi od prodaje, uprkos padu cene nafte i gasa –energetski sektor je najunosniji. Tako su prve dve pozicije zadržali naftni giganti: poljski PKN Orlen sa nešto više od 15,6 milijardi evra prihoda od prodaje i mađarski MOL sa 11,4 milijarde evra. Češki ČEZ iz podsektora električne energije popeo se na treću poziciju sa 7,4 milijarde evra. Zanimljivo je da bi u slučaju rangiranja po profitu, prve tri kompanije imale obrnut plasman. Naime, ČEZ je 2009. profitirao sa 1,9 milijardi evra, MOL sa 373 miliona, a PKN Orlen sa 279,9 miliona evra.

Na petom mestu, ispred ukrajinskog Naftogasa, plasirala se češka Škoda, sa prihodom od 7,1 milijarde evra. Prema listi, u automobilskoj industriji Fijat dobro posluje u Poljskoj, pa se sa nešto više od 4,5 milijardi evra prihoda od prodaje plasirao na sedmo mesto.

Ipak, ukupni prihodi centralnoevropskih kompanija 2009. pali su za skoro 21 odsto u poređenju sa 2008 godinom. Žarko Mijović, partner u Deloitteu, smatra da to nije posledica samo finansijske krize već i devalvacije lokalnih valuta. U 80 odsto analiziranih kompanija primetan je pad prihoda, u proseku od 18 odsto. Prema podacima Deloittea, samo je 90 kompanija ostvarilo veći prihod nego 2008. i on je iznosio u proseku oko osam odsto. Očekivano, pad prihoda najviše je pogodio industrijski sektor, dok farmaceutska industrija i sektor robe široke potrošnje nisu dramatično pogođeni recesijom.

REGIONALNA POREĐENJA: Sa prostora bivše Jugoslavije, najbolje su plasirane kompanije iz Hrvatske (17) i Slovenije (18 kompanija). Uprkos lošoj poslovnoj klimi, i preduzeća u Srbiji su po ovom istraživanju napravile kakav-takav uspeh, pa se na listi umesto prošlogodišnjih šest, našlo 12 preduzeća. Prvi put, na listi se plasirala i jedna kompanija iz Bosne i Hercegovine – na 406. mestu nalazi se JK Elektroprivreda BIH. Na 445. mestu je i jedina kompanija iz Makedonije – OKTA, iz naftaškog biznisa. Kada se ovaj sektor u našem regionu posmatra, vidi se da je najuspešnija hrvatska INA Group (deo mađarskog MOL-a), koja je prošle godine ostvarila prihod od 2,7 milijardi evra. Na 41. mestu sledi Petrol Group iz Slovenije sa 2,3 milijarde evra. NIS, koji bi se po ovoj listi mogao smatrati četvrtom najuspešnijom kompanijom u Srbiji, zauzeo je 109. mesto na Top 500 sa 1,2 milijarde evra prihoda. I pored prisustva drugih naftnih igrača, NIS ima dominantan položaj, pa se nijedna druga naftna kompanija sa našeg tržišta nije plasirala. Ako posmatramo podsektor električne energije i pratećih usluga, Srbija se za jedno mesto plasirala bolje od Hrvatske. Tako se EPS našao na 75. mestu sa 1,6 milijardi evra prihoda, a HEP Group na 76. sa 700.000 evra manje. Poslovanjem u Srbiji, na 149. mestu našao se i EFT Holdings, na 308. poziciji Srbijagas, a na 485. mestu Yugorosgas. Iz Hrvatske, na 327. mestu je HEP Proizvodnja i na 352. HEP Operator. U Sloveniji električnom energijom najbolje trguje HSE Group, pa se kao jedina iz ovog podsektora našla na 190. mestu. U Deloitteu procenjuju da u regionu ukupan pad prihoda u energetskom sektoru iznosi između 20 i 30 odsto, kao i da se regionalni procesi konsolidacije kompanija brže odvijaju u sektoru gasa. Tokom protekle godine nije bilo značajnijih promena u vlasničkoj strukturi najvećih kompanija, a kako je naftni sektor manje opterećen cenovnim razlikama, u tom biznisu se može očekivati brža realizacija dogovorenih investicija.

Ako pogledamo telekomunikacije, u regionu je najbolje plasiran Telekom Srbije (118. mesto sa 1,17 milijardi prihoda i 141. mesto sa 7 miliona evra profita). Odmah iza je hrvatski T-HT Group sa nešto manjim prihodom od 1,16 milijardi i dosta većim profitom od 275,8 miliona evra. Telekom Slovenija Group nalazi se na 179. mestu. Kada je farmaceutska industrija u pitanju, najbolje stoje slovenačke kompanije Krka (159) i Lek (238), dok se hrvatska Pliva našla na 274. poziciji. U ovom stabilnom sektoru, nijedna kompanija iz Srbije nije ušla na listu. Takođe, nema kompanija koje se bave veletrgovinom lekova u regionu. Deloitteovi stručnjaci kažu da

Grafikon sa 12 plasiranih kompanija iz Srbije

Rang	Top 500 Rang	Ime kompanije	Privredni sektor	Podsektor	Prihod od prodaje	Promena prihoda (%)	Neto profit	Promena neto profita (%)
					2009	2009–2008	2009	2009–2008
1	72	**DELTA**	Roba široke potrošnje i transport	Sektor robe široke potrošnje i transporta	1,675.1	-6.7%	46.5	–
2	75	**EPS**	Energija i resursi	Energija i resursi	1,640.9	-9.1%	-85.7	71.2%
3	101	**PTT SRBIJA**	Tehnologija, mediji i telekomunikacije	Tehnologija, mediji i telekomunikacije	1,304.3	-6.9%	313.8	-1.3%
4	109	**NIS**	Energija i resursi	Energija i resursi	1,254.6	-39.7%	-400.5	–
5	118	**TELEKOM SRBIJA**	Tehnologija, mediji i telekomunikacije	Tehnologija, mediji i telekomunikacije	1,175.1	-7.4%	141.7	26.1%
6	149	**EFT HOLDINGS**	Energy and Resources	Energija i resursi	990.1	1.3%	73.2	–
7	239	**DELTA MAXI**	Roba široke potrošnje i transport	Sektor robe široke potrošnje i transporta	688.3	-5.0%	19.4	-4.6%
8	308	**SRBIJAGAS**	Energija i resursi	Energija i resursi	564.8	-24.3%	10.1	171.0%
9	351	**US STEEL SERBIA**	Proizvodnja	Proizvodnja	497.9	-52.9%	-156.2	–
10	419	**MERCATOR-S**	Roba široke potrošnje i transport	Sektor robe široke potrošnje i transporta	428.7	311.9%	12.3	–
11	485	**YUGOROSGAZ**	Energija i resursi	El. energija i prateće usluge	365.8	-42.7%	14.0	-45.6%
12	488	**IDEA**	Sektor robe široke potrošnje i transporta	Maloprodaja	363.0	14.5%	-26.5	-0.9%

je to uglavnom zbog usmerenosti tih kompanija na pojedinačna lokalna tržišta.

Zanimljivo je da se na 287. poziciji našao Zagrebački holding, jedina kompanija na listi iz podsektora lokalna samouprava. Ovo preduzeće je sto odsto u vlasništvu grada Zagreba i obavlja poslove nekadašnjih gradskih komunalnih preduzeća. Kompanija zapošljava više od 12.000 ljudi i ostvarila je prihod od 601,9 miliona evra.

AGROKOR, MERKATOR, DELTA: U sektoru robe široke potrošnje i transporta u Adria regionu najuspešniji je Agrokor. Moćna kompanija najbogatijeg hrvatskog biznismena Ivice Todorića plasirala se na 18. mesto na listi Top 500 sa 3,6 milijardi evra prihoda i 32,3 miliona evra neto profita. To je čini i najjačom kompanijom na prostoru bivše Jugoslavije. Takođe, maloprodajni lanac Konzum, koji posluje pod kapom Agrokora, plasirao se na 80. mesto sa profitom od 46,6 miliona. Čak je i Tisak (takođe deo Todorićevog koncerna) uspeo da se plasira na 479. mesto sa 371,5 miliona evra prihoda od prodaje i distribucije novina i cigareta. I Agrokorov trgovački lanac Idea našao se na 488. mestu, ali kao srpsko preduzeće, sa 363 miliona evra prihoda. Na drugom mestu u regionu u ovom sektoru (a 35. na Top 500) jeste slovenački Merkator Group. Ovaj maloprodajni lanac u Srbiji posluje kao Merkator-S i nalazi se na 419. mestu Deloitteove liste. Delta holding je najbolje plasirana srpska kompanija i zauzela je 72. mesto sa prihodom od 1,67 milijardi evra. Ćerka firma Delta Maksi je na 239. mestu sa 688,3 miliona evra prihoda i 19,4 miliona evra profita. Na listi se vidi i da je Delta Maksi u odnosu na 2008. godinu zabeležio pad prihoda od pet odsto, a hrvatski Konzum nešto manji neuspeh, od 3,7 odsto.

U Deloitteu ocenjuju da se efekti krize u maloprodaji ogledaju u smanjenoj potrošnji, povećanim troškovima, inflaciji i nestabilnom kursu. U Srbiji se očekuje dolazak novih svetskih trgovinskih lanaca, što će dodatno povećati konkurenciju na tržištu i rast učešća privatnih robnih marki u prodaji. Međutim, kratkoročno posmatrano, u Srbiji se ne očekuje povećanje kupovne moći. Rast cena osnovnih životnih namirnica i energenata najverovatnije će uticati na strukturu potrošnje. Ipak, kompanije koje se bave proizvodnjom i prodajom hrane i pića imaće bolju prodaju od ostalih industrijalaca, koji će se i dalje boriti sa održanjem likvidnosti.

FINANSIJSKI SEKTOR: Deloitte je objavio i listu 50 najvećih banaka u Centralnoj Evropi, a kao kriterijum za pozicioniranje uzimana je aktiva banaka. U odnosu na prošlogodišnju listu, poljska PKO BP banka prestigla je mađarsku OTP Bank. Tako je PKO BP sada najveća centralnoevropska banka koja je ostvarila rast aktive od 18 odsto. Ipak, rangirana na trećoj poziciji, češka ČSOB banka ostvarila je najveći neto profit od 658,8 miliona evra i povraćaj na kapital od 25 odsto, što je najviše u poređenju sa ostalim bankama. Uprkos tvrdnjama o visokoj likvidnosti i zadovoljavajućem stepenu kapitalizacije sektora, na listi se nije našla nijedna banka iz Srbije. Iz Adria regiona, na listi su se plasirale dve banke iz Slovenije (7. NLB Group, 45. NKBM Group) i pet iz Hrvatske (10. ZABA, 22. PBZ, 34. Erste Croatia, 43. Raiffeisen Croatia i na 48. mestu HYPO Croatia).

Iako na srpskom finansijskom tržištu vlada izrazita bankocentričnost, na listi Top 50 osiguranja Centralne Evrope rangirale su se dve srpske kompanije. Skok sa 46. na 42. mesto zabeležilo je Dunav osiguranje sa 154,9 miliona evra obračunate bruto premije, dok je DDOR 50. na listi sa 128,1 milion. Na listi su se našla i četiri osiguranja iz Slovenije (najuspešnija Zavarovalnica Triglav na 5. mestu) i tri iz Hrvatske (Croatia osiguranje na 15. mestu). Prvu poziciju ove Deloitteove liste i ove godine drži poljsko osiguravajuće društvo PZU (uprkos padu od 20 odsto bruto obračunate premije koja je 2009. iznosila oko 3,3 milijarde evra). Za rangiranje osiguravajućih društava, Deloitte je koristio bruto obračunatu premiju od životnog i od neživotnog osiguranja, iako u nekim slučajevima posluju kao odvojeni entiteti.

U Deloitteu su najavili da će krajem septembra biti objavljena i lista Top 100 kompanija u Adria regionu, pa će tada biti i jasnije kako srpske kompanije stoje u odnosu na susede, ko su najveći strani investitori i gde najbolje posluju.◂

Ana Radić

piše: Teofil Pančić

Jedna je Majka

Nema nacionalizma bez „dvostrukih aršina“ koji podrazumevaju da smo Mi uvek dobri, lepi i pametni, a Oni ružni, prljavi i zli, čak i kad činimo istovetne stvari

Kako stvari stoje, izgleda da problem (ne)navijanja za sportske reprezentacije ove države nije ni zakonima, a kamoli Ustavom regulisana materija, nego je stvar prepuštena anarhičnoj volji pojedinaca. A poznato je, drugovi, da su *pojedinci skloni ponašanju*, samo li im se pusti na volju! Stvarno, ne znam kako je ovo osetljivo područje tako olako promaklo našim ustavotvorcima, a naročito onom glavnom, onom što je pre koju godinu proglasio Ustav Srbije najboljom knjigom na beogradskom Sajmu knjiga? To valjda zbog preambule, kojoj po literarnoj maštovitosti – mora se priznati – nisu ravni ni počeci svih romana iz zlatne kolekcije Vrhova svetske književnosti.

Elem, *navijanje* je problem. Ili tako barem proizilazi iz sveopšte *iznenađenosti i uvređenosti* zbog sandžačke postkošarkaške „provokacije“. Šta smo, dakle, iz ovoga naučili? Građani Srbije trebalo bi da navijaju za reprezentaciju Srbije, ili barem da se suzdrže od navijanja protiv nje, i glasnog javnog trijumfalizma kad ova izgubi. Gde to piše? Ne piše nigde, ali se podrazumeva; recimo da se smatra da je to jedno od onih nepisanih pravila građanske lojalnosti i civilizacijske snošljivosti. Fer-pleja, sportski rečeno.

Ako je to tako, onda je u Novom Pazaru (koji je u Srbiji) izvestan broj građana (za koje imamo sve razloge da verujemo da su građani i državljani Republike Srbije) učinio težak prekršaj „demonstrativno“ slaveći košarkašku pobedu Turske nad Srbijom. Pa im još ni to nije bilo dosta nego su vikali „Ovo je Turska!“. A pri tome nisu pokazivali u pravcu tamošnjeg Kulturnog centra Turske, što bi možda i imalo smisla. A onda je još i muftija Muamer Zukorlić blagoizvoleo da izjavi kako to „poklanjanje“ Turskoj teritorije jedne suverene te međunarodno priznate države, doduše, nije baš lepo i u redu, ali ga treba razumeti, tenzije su u vazduhu... Pa je još dodao kako je, bože moj, i sam navijao za Tursku. Zašto? Da nije rodom iz Izmira a ženom iz Trabzona? Ma jok, ovdašnji je, ali Turska mu je, veli, majka, a ljudski je (dodajem ja) svim srcem podržavati sopstvenu mater. Pa dobro, u tu intimu između njega (ili bilo koga) i Turske (ili bilo koje druge zemlje) se ne bih mešao, ali sam ipak radoznao oko jednog: ako mu je Turska majka, šta li mu je Srbija, ako su uopšte u ikakvom srodstvu? Muftija se glede ovoga nije baš jasno izrazio, valjda ne zna kako se zove taj oblik poprečnog srodstva.

Pošto ja nisam ni Ustav, ni Država, ni Vlast, nego jedan obični, inokosni novinski kolumnista, neću se pridržavati drvenog jezika „političke korektnosti“, nego ću otvoreno reći da su mi prizori i urlici sa novopazarskih ulica duboko odvratni, odbojni, mučni. U njima je, u malom, nekako komprimovana sva gadost „balkanskih pravila“, svodivih na to da nema lepše stvari nego da komšiji crkne krava (pa taman zarazila i moju). Kao i te mentalno-moralne boleštine koja nalaže da nam je onaj ko nam je blizu i ko nam je srodan uvek dušmanin, a prijatelj i brat nam je uvek neko ko je daleko od nas, i jedva da i zna za nas. Dakle, ne zato što bih zaista mario za koga navija tamo neki XYZ u trenucima dokolice (štono kaže Muharem Bazdulj u *Oslobođenju*: „neka navija ko za koga hoće“), nego zato što svi dobro znamo da se ovde o sportu ni ne radi – jeste li primetili: u svemu oko sporta *nikada* se ne radi o sportu?! – nego se radi o jednoj inadžijskoj, u suštini mrzilačkoj nacionalističkoj demonstraciji, a sve po receptu koji je u ovom delu sveta već predobro poznat. Pa odlično, znači, pridružujem se horu iznenađenih i uvređenih o koje se ovih dana po Srbiji čovek sapliće na sve strane, na pijaci i na ulici, u autobusu i u špeceraju? Ma jok, more, ni u ludilu. I taj hor mi se gadi; šta ćete, takva narav, teško mu ugoditi.

Onaj nadobudni polit-muftija Muamer Zukorlić ima tu osobinu da je izuzetno retko u pravu, ali bar u jednoj stvari je sasvim u pravu: „zgrožena“ većinska Srbija zaista pati od unebovapijućih „dvostrukih aršina“. Zato njeno licemerno zgražavanje nad novopazarskim dernekom ne vredi ni pišljiva boba. Sve što je ona tamo mogla da vidi jeste sopstveno lice u ogledalu. Ovde je odavno prihvaćeno kao nešto „sasvim normalno“, štaviše poželjno, dapače, jedino ispravno, da Srbi iz Bosne i Hercegovine navijaju za Srbiju, a ne za svoju zemlju, štaviše, da *aktivno protiv* BiH navijaju i u srazu sa Srbijom, a i onda kada su joj protivnik nama vazda bratska Farska Ostrva. I uopšte, da „svi Srbi sveta“ ima da navijaju za Majčicu, od sada pa do večnosti, ma čiji pasoš inače nosili. Nad time se nikada niko ne zgražava, to se u javnosti prima sa laganim, podrazumevajućim smeškom podrške. Srbi, dakle, treba da navijaju za Srbiju jer su Srbi, a „nesrbi“ treba da navijaju za Srbiju jer... jer mi tako kažemo. Pardon, jer su njeni državljani. Ali, i Srbi iz BiH su državljani... hm, ovaj... Bosne i Hercegovine. Kako je moguće da neko misli da je Srbija zemlja kojoj svaki građanin nekako implicitno *duguje* ovu vrstu simboličke lojalnosti, a da to isto ne važi za BiH, Hrvatsku, Estoniju, Tunguziju ili bilo koju drugu zemlju? Kakvo je to *načelo* koje čak ni ne pokušava da prikrije svoju totalnu selektivnost, arbitrarnost, proizvoljnost? Na to je nemoguće odgovoriti suvislo. Razlog je u samoj prirodi nacionalizma, svakog i svačijeg: nema nacionalizma bez tih famoznih „dvostrukih kriterijuma“, svodivih na to da smo Mi uvek dobri, lepi i pravedni, a oni uvek ružni, prljavi i zli. Čak i onda kad Mi i Oni činimo doslovno identične stvari? Naravno, *naročito* tada... Ma koliko je, opet, reč „pravda“ vrlo frekventna u nacionalističkom vokabularu, on je sam po sebi direktna negacija svake ideje pravde, svake mogućnosti da bi se o njoj uopšte moglo i smelo pošteno govoriti i suditi. Cela stvar oko njega i jeste u tome da zapravo ne vidi ni sebe ni drugog, i da ništa ne zna i neće da zna ni o sebi ni o drugome. Pa je još i ponosan na to: malo-malo pa se izlije na ulicu, da ritualno prolarma sopstvenu ništavnost i prazninu. ◂

FOTOGRAFIJE: M. MILENKOVIĆ

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
JUGOISTOČNA EVROPA

NA BEČKOM PUTU SOLI

Gde se zatvorio 120 kilometara dug Veliki bački kanal, svojevremeno najveći graditeljski poduhvat u Evropi u kome je iskopano zemlje kao pri kopanju Sueckog kanala? Zašto se ta otrovna deonica pokazala kao prevelik zalogaj za sve naše vlasti? Da li se, posle višedecenijskih pokušaja da se vrati život ovom austrougarskom džinu, ovih dana sve jasnije nazire konačno rešenje za najzagađeniji vodotok u Evropi?

>>

ZELENA KARTA

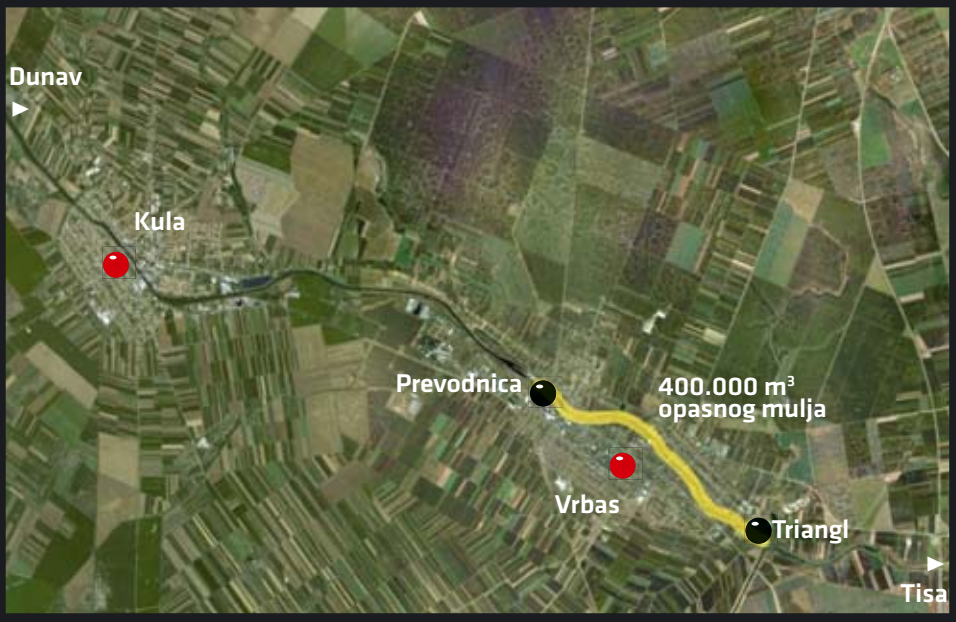
LOKACIJA: Veliki bački kanal

VRSTA ZAGAĐENJA: Zagađenje voda.

UGROŽENO PODRUČJE: Rejon na liniji Crvenka–Kula–Vrbas, posebno uže jezgro Vrbasa, gde je na dužini od 6 kilometara kanal zagađen opasnim materijama nataloženim u mulju.

IZVOR ZAGAĐENJA: U ovoj oblasti koncentrisana je prehrambena industrija koja je decenijama bez prethodnog tretmana ispuštala otpadne vode u kanal.

ZAGAĐUJUĆE MATERIJE: 400.000 kubnih metara mulja kontaminiranog teškim metalima (hrom, bakar, nikal), poliaromatičnim ugljovodonicima, biološkim opterećenjem i termotolerantnim koliformnim bakterijama.

MONITORING: Prema studiji Norveškog instituta za istraživanje voda NIVA, Veliki bački kanal je najzagađeniji vodotok Evrope.

SUDSKI POSTUPCI: Sprovedeno je nekoliko postupaka protiv kompanija "Karneks" i "Vital".

POSLEDICE PO JAVNO ZDRAVLJE: Nema naučnih studija. Zapažena je statistički povećana incidenca karcinoma u blizini kanala.

SANACIJA: U toku je realizacija programa "Konačnog rešavanja" a ona podrazumeva izgradnju magistralnog kolektora i centralnog postrojenja za preradu voda, koji finansira Evropska unija u iznosu od 13 miliona evra.

Najveći grad na toku Velikog bačkog kanala je Vrbas, koji je rastao i razvijao se na obalama ovog, najpoznatijeg habsburškog graditeljskog poduhvata, dok je on bio jedna od najvažnijih vodenih saobraćajnica iščezle crno-žute imperije. Ova industrijska varoš u središtu Bačke i danas, u radno pre podne izgleda kao živi organizam – centralna ulica koja je sačuvala ime Maršala Tita vrvi od pešaka i čuju se razgovori na gotovo svim jezicima koji se govore u Vojvodini, biciklisti jezde stazama koje prate liniju drvoreda, vozila izlaze ili staju na parkinzima koji se prostiru duž celog centra, dok kamioni i cisterne silaze sa obližnjeg autoputa i spuštaju se ka industrijskoj zoni, koja se razvukla sve do susedne Kule.

U jednoj od sumnjivo privatizovanih fabrika u toku je štrajk, radnici trube i psuju svog lokalnog gramzivog tajkuna, ali ostatak industrije nesmetano radi – ovde se, u jednoj od najrazvijenijih industrijskih zona nekadašnje Jugoslavije, uprkos svemu što se dogodilo sa domaćom ekonomijom, još uvek uspešno i sa puno profita prerađuju poljoprivredni proizvodi. Tu se i danas proizvodi dobar deo hrane koja se jede u čitavom regionu, od ulja i šećera do svakojakih prerađevina od mesa.

Sva ta užurbana aktivnost odvija se oko Velikog bačkog kanala, koji preseca grad na dva dela i koji, u zoni potpune tišine, sumorno mili ispod nekoliko gradskih mostova. Potpuno mrtav, bez ikakvog živog stvorenja u sebi, kanal je plitak, ispunjen otrovnim muljem, obrastao u trsku. Po njegovoj površini plivaju fleke masti i komadi otpada, a unaokolo se širi miris koji nije nesnošljiv, ali je ipak neprijatan. Ume da bude mnogo gore, kažu meštani.

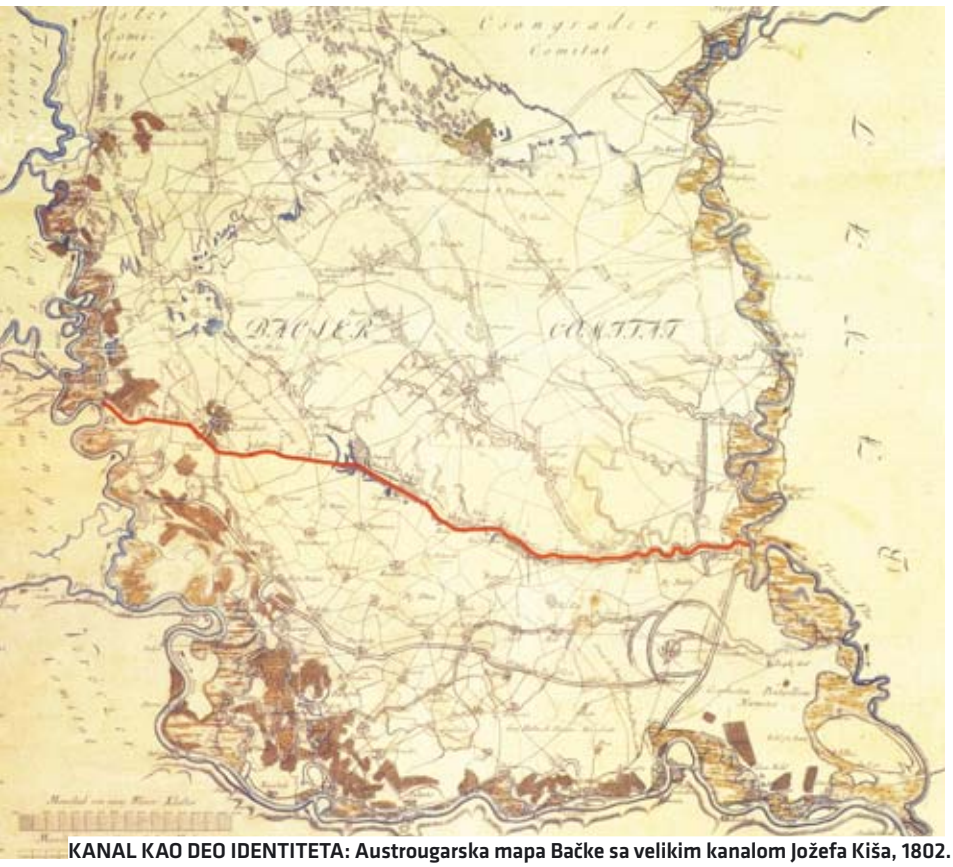
Prema lokalnoj priči, jedan čovek je pre dve godine pokušao samoubistvo skočivši s mosta u Veliki bački kanal. Međutim, na sreću, nije uspeo u tom naumu – nakon skoka u kanal, samo se zaglibio u mulju koji se, zbog otpada koji industrija decenijama ispušta u njega, nataložio u ovom delu kanala. Ovaj talog, iznad koga se kreće plitka, tamna voda sadrži svakojake otrovne i opasne supstance.

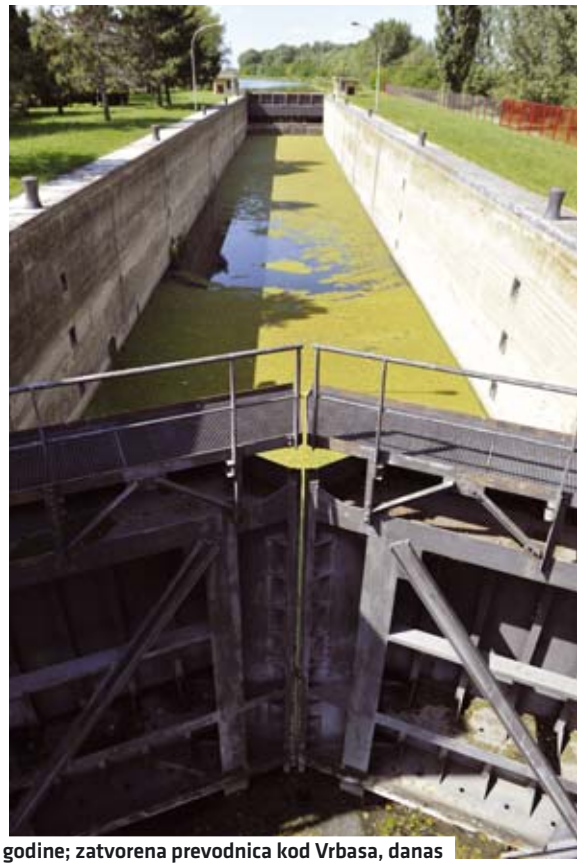
Smatra se da je Veliki bački kanal danas najzagađeniji vodotok u Evropi. Ovu ocenu je na jednoj radionici u jesen 2004. godine prvi put dao Norveški institut za istraživanje voda NIVA, koji je dve godine pre toga opsežno istraživao kvalitet voda i mulja u kanalu, kao i otpadnih voda iz industrija na potezu Crvenka–Kula–Vrbas. Na osnovu dobijenih rezultata i poređenja sa stepenom zagađenja na drugim lokacijama, zaključeno je da je Veliki bački kanal najzagađeniji vodotok u Evropi.

OTROVNA DEONICA: Veliki bački kanal danas je dug 112 kilometara – on spaja Dunav i Tisu i predstavlja ključnu arteriju velikog sistema Dunav–Tisa–Dunav. Njegov tok počinje kod Bezdana, na severu Bačke, i plovi do Bečeja, gde se uliva u Tisu. Međutim, ovaj tok u suštini nije plovan jer je praktično blokiran na deonici kod Vrbasa. Ovde se, na dužini od šest kilometara, između prevodnice pre ulaza u Vrbas pa sve do takozvanog Triangla, gde se Veliki bački kanal spaja sa Novim kanalom, nataložilo čak 400.000 kubnih metara mulja.

"Ovde, na najzagađenijoj deonici kanala, protok je samo oko jedan kubni metar u sekundi dok je protok od Triangla nizvodno prema Bečeju oko 25 kubnih metara u sekundi tako da se sav mulj taloži na ovoj 'mrtvoj' deonici kanala koja se praktično pretvorila u otvorenu septičku jamu", objašnjava Tomislav Đivuljskij, inženjer hidrotehnike koji u JP-u Direkcija za vode u Vrbasu vodi Jedinicu za primenu projekta Centralnog postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda. Dok obilazimo kanal u središtu Vrbasa, Đivuljskij priča kako se i on sam davno uključio u višedecenijsku priču o čišćenju kanala i izgradnji kolektora koji bi sakupljao otpadne vode.

"To je ceo jedan život. Dok smo mi sa projektantom prvi put obilazili trasu kojom će proći kolektor, moja je žena na terasu iznosila bebu, a danas, kad se posao na kolektoru privodi kraju, moj sin već završava fakultet", kaže Đivuljskij i, pun entuzijazma, ne krije zadovoljstvo što se projekat "konačnog rešavanja problema zagađenja i čišćenja" počeo ostvarivati kroz saradnju domaćih vlasti i Evropske unije. Mada je u njega, kroz razne faze, uloženo mnogo truda, želje i strasti, kanal

KANAL KAO DEO IDENTITETA: Austrougarska mapa Bačke sa velikim kanalom Jožefa Kiša, 1802. godine; zatvorena prevodnica kod Vrbasa, danas

je istovremeno ostao nesumnjiv simbol ljudske nebrige za okruženje.

"Izgled kanala i bez akcidenta je groteskan, gotovo je potpuno obrastao u trsku, pa izgleda da kao močvarna prepreka razdvaja dva neprijateljska dela grada", kaže Ratko Đurđevac, predsednik Ekološkog pokreta "Vrbas" koji godinama upozorava na stanje kanala, a posebno na konkretne incidente. "U zavisnosti od toga odakle krene prljava voda, u manjoj ili većoj meri stvori se kontrast u boji otpadnih komada masnoće sa ili bez pene, fekalnog ljudskog i životinjskog otpada ili najčešće celo vodeno ogledalo prekriju sapunica, masna soda, otpadni lecitin i naftni derivati."

"Vazduh u okruženju se naglo promeni, postaje krajnje neprijatan, i opet u zavisnosti od porekla zagađenja u većoj ili manjoj meri otežava disanje", plastično objašnjava Đurđevac koji smatra da se do sadašnjeg rešenja došlo zbog uključivanja međunarodnih faktora. "Po našem mišljenju, saglasnost se u državi Srbiji postiže samo na pritisak jačega. U ovom slučaju jači su oni kojima želimo da se pridružimo – EU."

PREVODNICA: Veliki bački kanal, naravno, nije iskopan da bi nosio otpadne vode. Izgrađen je u periodu od 1794. do 1801. godine i zamišljen je kao važna transportna vodena veza kojom se "put soli" sa Karpata ka Beču skraćivao za nekoliko nedelja – Beč je u to doba so dopremao brodovima koje su vukli konji, a pre izgradnje kanala morao se oploviti put sve do ušća Tise i potom uz Dunav. Kanal je, uz to, služio za isušivanje inače vrlo močvarnog zemljišta u ovom delu Bačke koji su Habsburzi sistematski naseljavali tokom XVIII veka, nakon što su ove oblasti 1717. godine oslobodili od Turaka.

Kanal je svojevremeno nazivan i Suecom centralne Evrope – poznat je podatak da je tokom iskopavanja izvađeno više zemlje nego na radovima na Sueckom kanalu. U XVIII veku to je bio najveći graditeljski poduhvat u Evropi. Kanal je na neki način odigrao presudnu ulogu za podizanje kvaliteta života u Vojvodini, što je privlačilo koloniste kako iz Austrougarske tako i iz centralne Srbije. Zapravo, priča o ovom kanalu, od njegove impozantne izgradnje do zatvaranja zbog deonice od samo šest kilometara, prava je paradigma ovdašnje istorije. Uostalom, kako su se vlasti menjale, kanal je menjao imena i nazivao se Kanal Franca Jozefa, pa Kanal kralja Petra i danas Veliki bački kanal. U međuvremenu, nazivan je i Kišov kanal.

Naime, idejni otac i graditelj kanala bio je ugarski plemić i inženjer Jožef Kiš. "Prema tom čoveku načinjena je velika nepravda", kaže za "Vreme" Dragica Vukotić, upravnica Muzejske zbirke Vrbasa, u kojoj se čuva bogata baština raznih naroda koji su živeli na ovom području. "On je učinio da je skraćen put soli, artikla kojim se tada najviše trgovalo, pojeftinjena je cena prevoza, olakšano je putovanje uzvodno, buknuo je turizam, zanatstvo", kaže Vukotić i objašnjava kako je nakon jedne dojave u Beču Kiš smenjen sa rukovodećeg položaja.

Međutim, Kiš u Vrbasu nije zaboravljen i danas na njegovom grobu postoji spomenik koji urednim održavaju "Vojvodinavode". Mermerni spomenik se nalazi u nekadašnjem Kišovom vinogradu i gleda ka prevodnici kanala na ulazu u Vrbas. Ova prevodnica je središnje mesto celog kanala. Nekada su kroz nju prolazili brodovi, a danas se tu nalaze samo napušteni dokovi i veliki mehanizam u betonskom oklopu kojim se nekada regulisao nivo vode. Na ovom mestu, odakle je protok smanjen, zapravo počinje najzagađeniji deo koji se prostire kroz Vrbas. Tu se u kanal ulivaju zagađene vode dva manja kanala koji ga paralelno prate od Kule i Crvenke.

TRIANGL: U sve ove kanale uskoro neće smeti da se izbacuju otpadne vode. "Nakon sveobuhvatne realizacije projekta ovom deonicom kanala teći će čista dunavska voda i, prema uveravanjima biologa, život će se veoma brzo vratiti u Veliki bački kanal. Tome u prilog idu i iskustva prilikom "oživljavanja" Temze, Rajne i drugih vodotoka", kaže Đivuljskij, dok nam pokazuje zapis na Kišovom grobu koji na latinskom kaže kako "ovaj mermer svedoči o njegovom smrtnom telu, a onaj tamo kanal o njegovom besmrtnom delu".

Danas je u okviru "konačnog rešenja" već izgrađeno deset kilometara >>

Zagađivači

Prema Studiji o otpadnim vodama regiona Vrbas–Kula–Crvenka, koju je Institut za građevinarstvo Vojvodine iz Subotice izradio još pre 25 godina Veliki bački kanal su zagadile komunalne vode Vrbasa, Kule i Crvenke, ali i sledeće fabrike:
Fabrika šećera "Crvenka" u Crvenki,
Fabrika alkohola "Panon" u Crvenki,
Fabrika biskvita "Jafa" u Crvenki,
Fabrika štofova "Sloboda" u Kuli,
Fabrika koža "Eterna" u Kuli,
Fabrika sanitarnih armatura "Istra" u Kuli,
Fabrika šećera "Bačka" u Vrbasu,
Mesna industrija "Carnex" u Vrbasu,
Svinjogojska farma "Farmacoop" u Vrbasu i Industrija ulja "Vital" u Vrbasu.

Konačno rešenje

Kako za "Vreme" objašnjava Tomislav Đivuljskij iz JP-a Direkcija za izgradnju Vrbasa, koji vodi Jedinicu za primenu projekta, do danas je razmatrano deset varijantnih rešenja za prečišćavanje otpadnih voda. Kao "ekonomski i tehnički najracionalnije", još pre 25 godina odabrano je rešenje koje je kasnije razrađeno u nizu studija i analiza. Ono podrazumeva da se neke otpadne vode (iz dveju fabrika šećera, fabrike alkohola i svinjogojske farme) tretiraju zasebno, svaka ponaosob "zbog ogromnog biološkog i hidrauličkog opterećenja i sezonskog karaktera". Međutim, ključ rešenja je u Centralnom postrojenju za preradu otpadnih voda (CPPOV) na kome treba da se prečišćavaju "primarno tretirane otpadne vode svih ostalih industrija, kao i komunalne vode stanovništva Kule i Vrbasa". Kako kaže Đivuljskij, planirano je da CPPOV bude lociran na kanalu Bogojevo–Bečej uzvodno od "triangla" sa Velikim Bačkim kanalom. Ideja je da se do ovog postrojenja, koje će, kao nusprodukt, proizvoditi i biogas, otpadne vode dovode magistralnim kolektorom (na slici). Sam kolektor je cev duga 12 km i široka 1200 milimetara koja se postavlja paralelno sa Velikim bačkim kanalom i spaja Kulu, Vrbas i postrojenje za prečišćavanje. Kako kaže Đivuljskij, od projektovanih 12,6 km magistralnog kolektora izgrađeno je deset, a preostalih 2,6 km ugovoreno je sa izvođačem radova i biće okončano do kraja godine. Trenutno se završava tender za izgradnju CPPOV-a, a kada se izgradnja završi 2012, počeće i čišćenje mulja nataloženog u kanalu. "Realizacija ovog projekta ide dobrim putem zato što su od početka jasne koncepcija i vizija rešenja i što je uvek spremna projektna dokumentacija", smatra Đivuljskij. U realizaciju su uključeni Institut za građevinarstvo Vojvodine, Građevinski fakultet i Akva projekt iz Subotica, Hidrozavod DTD i Fakultet tehničkih nauka iz Novog Sada, Institut za vodoprivredu "Jaroslav Černi" i Građevinski fakultet iz Beograda, NIVA iz Osla u Norveškoj i Dekonta iz Praga u Češkoj.

magistralnog kolektora od Kule do Vrbasa i kad se bude dovršilo još 2,6 km kolektor će, što je zapravo velika podzemna cev, skupljati primarno prečišćenu industrijsku i komunalnu vodu iz oba grada. Ta voda će teći do Centralnog postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda koji će se, kad za dve godine bude izgrađeno, nalaziti na drugom kraju opasne deonice, kod takozvanog Triangla (videti mapu).

Tu će se zatim prečišćena voda ispuštati u Novi kanal, kako bi se pristupilo čišćenju starog kanala. Na ovom mestu danas se nalazi jedno staro postrojenje, napušteno i obraslo u travu – stari poduhvat koji nikad nije dovršen. Tu se sada planira završetak magistralnog kolektora i podizanje centralnog postrojenja za prečišćavanje, samo se postavlja pitanje da li će sadašnje rešenje uspeti.

"Blizu smo konačnog rešenja problema", kaže za "Vreme" Oliver Dulić, ministar životne sredine i prostornog planiranja. "Industrija malo usporava, ali radi sve prema planu i mora da se priključi na centralni kolektor. Raspisan je tender u vrednosti od oko 16 miliona evra", objašnjava Dulić, koji smatra da će postrojenje biti završeno u narednih par godina. "Veliki bački kanal jeste najzagađeniji vodotok u Evropi i to ne prema procenama Ministarstva, već prema rezultatima merenja kvaliteta vode", kaže ministar.

"Bili smo stvarno crna ekološka tačka u srcu Evrope", kaže za "Vreme" dr Željko Vidović, predsednik opštine Vrbas, koji dodaje da ovaj vodotok, na kraju krajeva, zagađuje Dunav, koji nije samo reka unutar naših granica. I on objašnjava kako se poduhvat privodi kraju. "Iz Evropske unije dobijamo oko 15,5 miliona evra, 400 miliona dinara smo dobili od NIP-a ove godine za završetak kanalizacione mreže u gradu Vrbasu, fond za kapitalna ulaganja izdvojio je oko 600 miliona za kanalizacionu mrežu u Vrbasu. Sa oko milion evra učestvovaće opština Vrbas ukoliko ne nađemo sredstva ili od Republike ili od Pokrajine", kaže Vidović i dodaje da je "opština nažalost u dugovima od prethodne vlasti", ali da su oni sada znatno smanjeni štednjom.

"Priča o kanalu ide svojim tokom", ističe Vidović i objašnjava da tek 2012. godine može početi čišćenje kanala jer ga je "besmisleno čistiti dok se otpadne vode još ispuštaju". "Većina kanala se može izmuljiti i taj mulj se može upotrebiti kao kompost, kao đubrivo. Međutim, mulj na dužini od šest kilometara koji prolaze kroz opštinu Vrbas ne može se upotrebiti za kompost zbog prisustva teških metala i mora se negde skladištiti kao opasan otpad."

Svojevremeno, u jednoj *ad hoc* akciji čišćenja, izvađena je jedna količina mulja, koja je samo odložena u "kasetu" u blizini Triangla. To je zapravo jedno polje između autoputa i grada gde je danas, iznad mulja, izrasla samonikla šuma topola. Žbunje i vitka stabla skrivaju šta je na ovom mestu odloženo. Tako je dobijen spontani dokaz da se kompost može rekultivisati, mada je samom tom akcijom naneta veća šteta životnoj sredini. "Tom prilikom je mulj iz kanala bez ikakve obrade odlagan u zemljane kasete", kaže Tomisilav Đivuljskij. "Analizom korena i stabala tih samoniklih topola utvrdilo bi se osetno prisustvo teških metala."

"Izmuljavanje kanala 2000. godine u predvečerje izbora, nije bilo rešavanje problema, već politička promocija, koja je stala onog trenutka kada su izbori završeni", objašnjava Ratko Đurđevac iz Ekološkog pokreta "Vrbas". "Prava je sreća da se vadio manje štetan mulj, pa nije bilo veće zdravstvene štete. Po mom mišljenju, izgradnja CPPOV-a približava nas rešenju problema, međutim, to ne znači i da je konačno rešenje blizu. Čeka nas i naredna, najveća i vrlo neizvesna faza – čišćenje", smatra Đurđevac i podseća da je "kanal zapušten na celoj svojoj dužini". ◂

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

Pogubne posledice "prigodne naplate"

"Uvek je bilo načina, ali ne i političke volje", odgovorio je za "Vreme" Ratko Đurđevac, predsednik Ekološkog pokreta "Vrbas", na pitanje o tome zašto Veliki bački kanal nije očišćen decenijama unazad. Ekološki pokret "Vrbas" je organizacija koja je nizom aktivnosti pomogla da se svest o zagađenju podigne ne samo u Vrbasu. Osim organizacije niza akcija, pokret je uspeo da ostvari dobru saradnju sa međunarodnim organizacijama i lokalnim vlastima oko zajedničkog cilja. "Ne postoji jači represivni sistem od onog državnog. Ukoliko država poželi s nekim da se obračuna, bolje mu je da se iseli na vreme", smatra Đurđevac.

"VREME": Deonica Velikog bačkog kanala u dužini od šest kilometara sasvim je blokirana otrovnim muljem. Kako je došlo do tog zagušenja?

RATKO ĐURĐEVAC: Smanjivanje rečnog transporta od šezdesetih godina prošlog veka dovelo je i do umanjenih prihoda staratelju vodotoka, što je dalje uticalo na smanjivanje interesa države za kvalitetno održavanje kanala – na celoj njegovoj dužini. Ovaj umanjeni interes očitavao se i kroz neprimenjivanje zakonske regulative u delu nadzora i sankcionisanja zagađivača kanala. Stoga već decenijama neformalno funkcioniše princip između države i zagađivača – "plati pa zagađuj".

Da li zagađivači trenutno snose ikakve sankcije za ispuštanje zagađene vode u okruženje?

Odgovor je NE, zagađivači ne trpe nikakve sankcije za zagađivanje. Pre godinu i po dana, po našoj dojavi, Ministarstvo životne sredine pokrenulo je prve ekološke prekršajne prijave u novijoj istoriji zagađivanja kanala. Za zagađivanje su terećene tri firme: "Vital", "Karneks" i "Panon" iz Crvenke. Postupak protiv "Karneksa" je u međuvremenu završen uz kažnjavanje firme i direktora ispod zakonskog minimuma (50.000 din. firma i 10.000 din. gen. direktor). Procesuiranje prijave protiv "Vitala" još uvek nije završeno. Ekološke naknade se po našoj spoznaji u dobroj meri naplaćuju, osim od "Vitala" gde je lokalna uprava prinuđena da koristi mehanizme prinudne naplate (kako čujemo, vrlo neuspešno). Glavni problem koji smo isticali a vezan je za naknade, odnosi se po našoj osnovanoj sumnji na njihovo nenamensko trošenje od strane staratelja – "Voda Vojvodine", što potvrđuje situacija na terenu, to jest potpuna zapuštenost ovog vodotoka na celoj njegovoj dužini.

Kako se Evropska unija uključila u rešavanje problema sa Velikim bačkim kanalom? Koliko je vaš pokret u tome učestvovao?

Odakle u EU interes za Velikim bačkim kanalom? Jednostavno, on je deo Dunavskog sliva i deo dunavskog problema. Naš kanal je najveći zagađivač Tise, a preko nje i Dunava sa azotnim i fosfornim jedinjenjima. Sva naša saopštenja vezana za problematiku Velikog bačkog kanala, osim javnosti i resornim državnim institucijama, već šest godina prosleđujemo i kancelariji EU, ambasadama država u Srbiji koje pokazuju interes za sprovođenje Dunavske strategije i na našem terenu. Pošto smo uputili bar šezdesetak takvih argumentovanih dopisa o stanju i događanju na terenu, skloni smo da verujemo kako postoji i naš skromni doprinos pozitivnoj promeni i pokretanju institucija.

Koliko stav industrije ugrožava realizaciju centralnog postrojenja i magistralnog kolektora?

Industrija mesa "Karneks" već četiri godine najavljuje ozbiljne investicije na zaštiti životne sredine u svojoj fabrici i na farmi svinja. To bi moglo da se i pokrene ove jeseni, ali s njima se nikada ne zna. "Vital" je firma u okviru korporacije "Invej", za koju tvrdimo da je iznad svakog sistema u ovoj državi. Intenzitet njihovog zagađivanja i stepen tolerancije resornih institucija za to njihovo ponašanje ozbiljno narušavaju kredibilitet države i poverenje građana da će se ovaj posao uspešno privesti kraju. Da ne zaboravimo i fabriku alkohola i sirćeta "Panon" iz Crvenke, koja nije predviđena za priključivanje na CPPOV, ali je takođe velik i neposlušan zagađivač, koji država takođe previše toleriše. Bez uključivanja u sistem najvećih zagađivača, čitava priča o centralnom prečistaču gubi smisao.

Zašto se gradi centralno postrojenje za prečišćavanje ako su zagađivači već obavezni da vrše tretman svojih otpadnih voda?

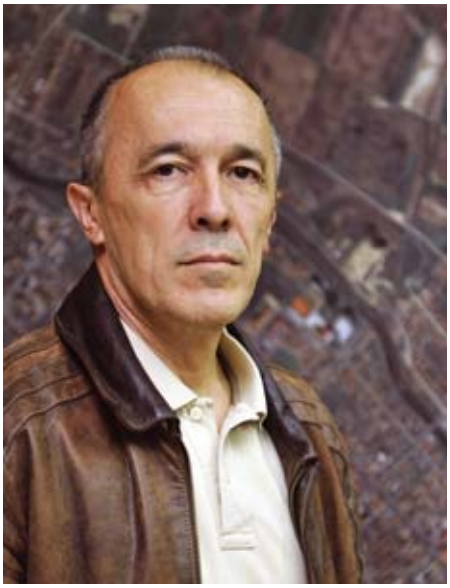
Ideja o CPPOV-u je stara 25 godina. Ona se mogla elegantno izbeći kroz privatizacione ugovore firmi zagađivača i ubacivanjem klauzule o obaveznoj remedijaciji. Međutim, tada bi se verovatno pokrenula rasprava o ulozi države u generisanju zagađivanja VBK, gde su društvene firme – zagađivači listom – imale monopolski položaj u svojim branšama i državnu zaštitu, gde su uz naplatu "prigodne naknade" praktično amnestirane za zagađivanje.

Šta se može učiniti sa istorijskim zagađenjem u širem okruženju? Kolika je šteta učinjena podzemnim vodama?

Pre nekoliko godina piezometrijom je utvrđeno postojanje velike količine koloidnih čestica u mulju kanala poreklom od masnog taloga naše prehrambene industrije. Ove čestice su uzrokovale stvaranje čvrste masne pokorice na dnu kanala, koja u velikoj meri sprečava prodor štetnih materija dublje u zemlju i dalje u podzemne vode. Eto malo sreće u nesreći. Svakako da mi znamo da teške metale ništa ne može sprečiti da na duže vreme dospeju do podzemnih voda. Svesni smo da nas i po završetku čišćenja čeka veliki posao. Moramo svi zajedno naučiti da cenimo stečena dobra, da ih održavamo na sopstvenu korist i dobrobit onih koje ćemo ostaviti iza sebe. ◂

INTERVJU: TOMISLAV ĐIVULJSKIJ, JP DIREKCIJA ZA IZGRADNJU, VRBAS

Bitka za kanal

Veliki bački kanal proglašen je za prioritetni lokalni ekološki cilj i njime se u Vrbasu, pored drugih organizacija, trenutno bavi posebna Jedinica za primenu projekta u okviru JP-a Direkcije za izgradnju. Ovu jedinicu vodi inženjer hidrotehnike Tomislav Đivuljskij, koji je uložio decenije rada i borbe za čišćenje Velikog bačkog kanala. "Postignuta je apsolutna saglasnost da je ovo pitanje prioritetno za stvaranje uslova za život i rad u ovom regionu", kaže za "Vreme" Đivuljskij i podseća da je prilikom usvajanja Lokalnog ekološkog akcionog plana 2005. skupština opštine tu odluku donela jednoglasno "uprkos političkoj šarolikosti njenog sastava". "Nakon toga je bilo i opštinskih i republičkih izbora, ali je posvećenost rešavanju ovog problema ostala na visini", kaže Đivuljskij.

"VREME": Najzagađenija deonica kanala protiče kroz Vrbas. Koje materije su se nataložile u ovom delu kanala?

TOMISLAV ĐIVULJSKIJ: Na najzagađenijoj deonici Velikog bačkog kanala od prevodnice "Vrbas" do "triangla" u dužini od šest kilometara nataložilo se oko 400.000 kubnih metara mulja kontaminiranog teškim metalima (hrom, bakar, nikal), poliaromatičnim ugljovodonicima, biološkim opterećenjem i termotolerantnim koliformnim bakterijama.

Devedesetih godina prošlog veka započele su aktivnosti na sagledavanju problematike zagađenja Velikog bačkog kanala i na koncipiranju rešenja za prečišćavanja otpadnih voda industrije i stanovništva. Još 1986. IGV Subotica izradio je Studiju o otpadnim vodama regiona Vrbas–Kula–Crvenka kojom su identifikovani zagađivači, a u periodu 1994–1997. opština Vrbas je finansirala izgradnju prve i druge faze magistralnog kolektora prečnika 1200 mm i dužine 3,6 kilometara za šta je utrošeno oko dva miliona evra. Nakon toga je nastao zastoj u realizaciji ovog projekta usled ekonomskih sankcija i ratova na našim prostorima.

Posle pokretanja tzv. "konačnog rešavanja problema zagađenja i čišćenja" kanala učinjeni su značajni pomaci na terenu, mada uz malo kašnjenje u odnosu na najave.

Uz donatorsku pomoć Vlade Kraljevine Norveške, opština Vrbas je 2006. nastavila izgradnju Magistralnog kolektora, a tokom 2007. u saradnji sa MIASP-om izrađena je Studija izvodljivosti Projekta sakupljanja i prečišćavanja otpadnih voda – Veliki bački kanal. Takođe, opština Vrbas se 2007. god. "kvalifikovala" problemom Velikog bačkog kanala za Regionalni program "Jačanje kapaciteta za prevazilaženje problema u životnoj sredini u zemljama Zapadnog Balkana putem saniranja prioritetnih ekoloških crnih tačaka", koji se sprovodio pod okriljem UNDP-a. Kroz ovaj program je nastavljena izgradnja Magistralnog kolektora. Krajem 2007. godine Ministarstvo životne sredine formiralo je Radnu grupu za Konačno rešavanje zagađenja i čišćenja Velikog bačkog kanala. Nakon finansiranja pomenute studije izvodljivosti, Evropska unija je ove godine kroz program pretpristupne pomoći IPA 2008 raspisala tender za izbor izvođača radova za Centralno postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda Vrbasa i Kule kapaciteta 120.000 ekvivalentnih stanovnika.

Možete li dati realnu procenu kada će to postrojenje biti izgrađeno?

Od projektovanih 12,6 kilometara magistralnog kolektora izgrađeno je deset kilometara. Preostalih 2,6 km ugovoreno je sa izvođačem radova, gde je ugovoren rok za završetak radova od 40 dana, pa je realno očekivati da se ovi radovi završe do kraja ove godine. Tokom oktobra biće izabran izvođač radova za Centralno postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda i prema tenderskoj dokumentaciji postrojenje bi trebalo da bude u pogonu do kraja 2012. godine. Kada se završi proces odabira najpovoljnijeg ponuđača za izgradnju Centralnog postrojenja, znaćemo i ugovorenu cenu izgradnje, a Evropska unija je za realizaciju ovog projekta kroz IPA obezbedila 13 miliona evra.

Za CPPOV je usvojeno tehnološko rešenje "Konvencijalno postrojenje – postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda biološkim procesom sa aktivnim muljem i anaerobnom obradom mulja", što uključuje proizvodnju biogasa i pretvaranje biogasa pomoću gasnih motora u "zelenu" električnu energiju.

Nakon Studije ocene pilot-testova tretmana sedimenata mulja u Velikom bačkom kanalu, koju je izradila češka firma "Dekonta", potrebno je izraditi projektnu dokumentaciju koja će jednoznačno dati odgovore na pitanja načina izmuljenja, obrade kontaminiranog mulja i njegovo bezbedno odlaganje. Uz Projekat će biti načinjena i Studija o uticaju na životnu sredinu prilikom radova na izmuljenju i revitalizaciji ove deonice Velikog bačkog kanala. Studijom je preporučeno da se u zavisnosti od karaktera kontaminacije tretman mulja vrši metodama: solidifikacije/stabilizacije, bioremedijacije i higijenizacije. Cilj ovih metoda je da se mulj učini bezbednim za životnu sredinu. ◂

UGAO ZAGAĐIVAČA: HUGH MCREYNOLDS, GENERALNI DIREKTOR, "CARNEX" A D

Nismo sveci

Na obalama Velikog bačkog kanala u Vrbasu, pored drugih preduzeća, nalazi se i kompanija "Karneks" A D. Ona spada među najveće proizvođače prerađevinama od mesa u Srbiji, uzgoji 66.000 svinja i proizvede 18.000 tona hrane. Sve doskora, "Karneks" je širom bivše Jugoslavije bio poznat po simpatičnoj reklamnoj kampanji sa padobrancima koji jedu paštetu, dok je u Vrbasu, u svom okruženju, predstavljao jednog od najvećih zagađivača kanala. Sa više od 2000 zaposlenih na svinjskim farmama, poljoprivrednom zemljištu i fabričkim postrojenjima, ova pedeset godina stara kompanija je, nakon svoje tranzicione avanture, odnedavno prešla u vlasništvo Finansijske institucije za upravljanje investicionim fondovima

Država uvek ima načina

Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja nastavilo je da ostvaruje projekat "konačnog rešavanja problema Velikog bačkog kanala", ne menjajući politiku nakon promene sastava posle poslednjih izbora. "Veliki bački kanal je jedan od prioriteta od početka mandata i Ministarstvo u saradnji sa UNDP-om radi na njegovom rešavanju", kaže za "Vreme" ministar životne sredine i prostornog planiranja, Oliver Dulić. "Kolektor za prikupljanje otpadnih voda je gotovo završen i biće priključen na centralno postrojenje za tretman otpadnih voda", objašnjava ministar navodeći da se sve odvija prema planu.

"VREME": Veliki bački kanal je u doba Austrougarske, kao najveći evropski građevinski poduhvat u 18. veku, znatno skratio putovanje rečnih brodova. Kako je moguće da kanal dug skoro 120 kilometara ostane decenijama zatvoren samo zbog deonice duge šest kilometara?

OLIVER DULIĆ: To je dugogodišnji problem, dugo se nije ulagalo i kanal je bio potpuno zapostavljen. Ali, to je pitanje za stručnjake u oblasti saobraćaja. Sigurno je da kanal ima turističko-rekreativni potencijal, kao i mogućnost da se koristi u poljoprivredi za navodnjavanje. Nakon čišćenja kanal može imati višestruku namenu.

Koliko smo videli na terenu, pojedina preduzeća u Vrbasu i Kuli uključila su se u akciju i već su investirala u izgradnju postrojenja za predtretman otpadnih voda koje će kasnije biti ispuštene u centralni kolektor. Međutim, prema našim informacijama, kompanije poput "Vitala" ne učestvuju u tome. Koliko to ugrožava realizaciju?

"Vital" ima svoj plan i dostavio ga je Ministarstvu. Osim toga, plaća taksе po načelu "zagađivač plaća", dok ne završi postrojenje za preradu otpadnih voda. Prema tome, možemo reći da revitalizacija Velikog bačkog kanala teče po planu.

Ima li država načina da primora na saradnju zagađivače koji ne sarađuju?

Država uvek ima načina, kaznama i taksama. Svim sredstvima koja su dozvoljena zakonom.

Zar po republičkoj regulativi zagađivači već danas nisu obavezni da tretiraju svoje otpadne vode? Zašto država i lokalna samouprava preuzimaju deo njihovog posla kroz centralno postrojenje?

Centralno postrojenje se ne gradi zbog industrije. Industrija mora da ima svoja postrojenja za preradu otpadnih voda, znači da su u obavezi da vrše tretman svojih otpadnih voda. Država mora da reši problem komunalnih otpadnih voda Kule, Vrbasa i okolnih naselja. Osim toga, industrija će morati

da plaća nadoknadu za ispuštanje otpadnih voda. Prema tome, Ministarstvo ne preuzima obaveze industrije, već svoj deo posla. Jedino zajednički i možemo da rešimo tako veliki problem.

Koliko je izvesno da će se, kada se dovrši centralni kolektor i izgradi postrojenje za obradu voda, pokrenuti i projekat remedijacije kanala od "triangla" do prevodnice? U kojim rokovima će se kanal očistiti?

Izvesno je da će se ceo projekat remedijacije završiti. Važno je napomenuti da je konačna remedijacija nemoguća i uzaludna bez izgradnje centralnog kolektora i postrojenja za obradu voda. Nakon završetka tendera postavljen je rok od pet godina za okončanje projekta izrade postrojenja za tretman otpadnih voda. Problem mulja će biti rešen posebnim projektom. Poznato je da se u mulju iz kanala nalaze opasne materije, zbog čega će on morati da se zbrine na adekvatan način. Ipak, mi sada ne znamo koliko mulja ima i kakvog je sastava, tek kada to budemo znali napravićemo poseban projekat da ga odložimo prema svim standardima zaštite životne sredine.

Kakve su posledice po zdravlje stanovnika Vrbasa koji žive u neposrednoj blizini najzagađenijih deonica kanala?

Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja ne radi istraživanja o uticaju zagađenja na ljudsko zdravlje, ali vam kao lekar mogu potvrditi da ova vrsta zagađenja i te kako ima negativnih uticaja na zdravlje lokalnog stanovništva. Svesni smo problema i činimo sve da ga rešimo.

U ovom delu kanala nema živog sveta. Da li se nešto može učiniti kako bi se život vratio u Veliki bački kanal?

Kada voda u kanalu ponovo bude čista, vratiće se i živi svet. Tako je priroda uredila, a mi ćemo pomoći poribljavanjem i sličnim akcijama. ◂

"Ashmore" iz Londona, što je donelo izvesne promene u pristupu poslovanju.

"'Karneks' je danas vertikalno integrisana, odgovorna prehrambena kompanija", kaže u razgovoru za "Vreme" Hju Mekrejnolds, generalni direktor "Karneksa" koji u Vrbas došao iz Irske. On citira deo misije kompanije koja je odnedavno preformulisana. "U misiji kompanije nije postojala reč odgovorno. Sada smo to ubacili", kaže Mekrejnolds i objašnjava da se promenio fokus u redovnom poslovanju, tako da se "sada zaposleni ne bave samo i samo proizvodnjom". Zahvaljujući toj jednoj reči, budžet za ekologiju je narastao na 1,6 miliona evra godišnje.

"Kada sam došao, primetio sam da je u kompaniji životna sredina očigledno na dnu liste prioriteta. Ali, sada se penje na toj listi", kaže Mekrejnolds i dodaje kako pri prvom dolasku nije mogao da vidi postrojenje za predtretman otpadnih voda, jer ono nije ni postojalo. "Ovde pedeset godina nije ulagano u ekologiju i zato je potrebno tako puno da se to reši." Mekrejnolds objašnjava kako se "Karneks" počeo okretati takozvanom održivom ratarstvu.

"Nismo sveci, znamo da postoji problem, ali se sa tim problemom suočavamo", kaže Mekrejnolds, dodajući da sa lokalnom samoupravom u Vrbasu ima odličnu saradnju i komunikaciju. Bez sumnje, najvažniji poduhvat na koji se "Karneks" obavezao odnosi se na postrojenje za preradu otpadnih voda koje će se ispuštati u magistralni kolektor i dalje teći ka centralnom postrojenju za preradu voda. U međuvremenu, "Karneks" je angažovao kuću "Nijhaus" koja je izradila glavni projekat za izgradnju postrojenja. "Sada raspisujemo tender za opremu za predtretman otpadnih voda. Kad počne da teče rok za izgradnju, traje 16 nedelja. Ne verujem da će do kraja godine početi radovi, ali očekujem da ćemo završiti naše postrojenje do marta 2011. godine", smatra Mekrejnolds. ◂

Stvar dobre volje

"Koliko ja znam, Veliki bački kanal je trenutno najzagađeniji vodotok u Evropi", kaže u razgovoru za "Vreme" dr Željko Vidović, predsednik opštine Vrbas, kroz koju prolazi najzagađeniji deo kanala. "Kanal se zagađuje od četrdeset i neke godine, kada je ovde počela da se razvija industrija, i to najviše zahvaljujući industriji u kulskoj opštini, gde su bile štofara i kožara. U Vrbasu su najveći zagađivači bili Karneks i Šećerana, ostale industrije mnogo manje. Do devedesetih godina, kada je Vrbas bio ekonomski jaka opština, niko o ekologiji nije razmišljao. O tome je počelo da se priča tek sredinom devedesetih. Tada je učinjen pokušaj izmuljavanja kanala koji je trajao dva-tri meseca. Ali, to je bio više politički marketing jer ne možete izmuljavati nešto što se još zagađuje. Prava priča je počela sa prečistačem, kada se uključila Evropa, uz Ministarstvo spoljnih poslova i Ministarstvo za zaštitu životne sredine", objašnjava Vidović i dodaje da su danas Vrbašani potpuno svesni problema VBK.

"VREME": U Vrbasu se završava izgradnja magistralnog kolektora i priprema izgradnja centralnog prečistača. Da li će on rešiti problem zagađenja kanala?

DR ŽELJKO VIDOVIĆ: Pre nekoliko dana ovde je bilo 37 ponuđača i otkupilo tendersku dokumentaciju, posetili su lokaciju na kojoj će biti smešten prečistač. Taj prečistač će biti sasvim dovoljan za teritoriju opština Kula i Vrbas i za naredno predviđeno desetogodišnje širenje industrije. Rok da se prečistač završi je do marta-aprila 2012, da se kompletna kanalizaciona mreža grada Vrbasa i naseljenih mesta koja pripadaju opštini priključi na taj prečistač, kao i fabrike poput "Karneksa" i "Vitala". One pre toga moraju da završe priču oko svojih pretprečistača. "Karneks" je već uložio u svoj pretprečistač oko milion evra i mislim da oni imaju nameru da to završe, a što se tiče "Vitala", nemamo informacije šta se tamo dešava. Imamo obećanje da će i oni to uraditi. Od 2012. nijedna fabrika neće moći da radi ukoliko bude zagađivala Veliki bački kanal jer tada se stavlja tačka na zagađivanje.

Kada se zaustavi dalje zagađivanje, šta će biti sa opasnim muljem koji je nataložen u kanalu?

Postoji više ideja, jedna je izmuljavanje, gde se predviđa da bi to koštalo i do 45 miliona evra, a pitanje je šta bi se s tim muljem kasnije radilo, gde bi se smestio. Pitanje je i šta bi bilo sa tim zemljištem, pošto niko ne bi bio srećan da mu mulj bude smešten u blizini.

Postoji jedan projekat koji bi koštao 20 miliona evra a on predviđa da samo deo mulja koji je dobar ide u kompost, dok se kod zagađenog dela ne bi radilo izmuljavanje, već bi se prokopalo novih šest kilometara kanala. Tom zemljom bi se zatrpao ovaj najzagađeniji deo. Stvorio bi se sloj od pet, šest metara zemlje gde bi se zasadile topole i lipe, koje su najbolje za rekultivaciju zemljišta. Po predviđanjima ljudi koji se bave ekologijom, za 40-50 godina to zemljište bi bilo očišćeno od svih otpadnih materija.

Koliko fabrike koje ste pominjali kao najveće zagađivače učestvuju u rešavanju problema?

Bačka šećerana je prestala da zagađuje kanal, pošto više šećernu repu ne obrađuje na stari način. Napravili su potpuno nove pogone za preradu šećerne repe i sada je ono što se ispušta u kanal praktično čista voda. Oni su jedino preduzeće u Vrbasu koje je već potpuno spremno za 2012. U međuvremenu, imamo dobru saradnju sa "Karneksom", ovde se čak u opštini jednom mesečno održava sastanak na kome se priča o njihovom pretprečistaču. Pomažemo im zdušno da se to završi. Što se tiče "Vitala", pomenuo sam da imamo obećanja i informacije da se i oni pripremaju, međutim lokalna samouprava nema s njima takvu saradnju kakvu ima sa "Karneksom". Na kraju krajeva, fabrike po tom pitanju nisu ni dužne da sarađuju s nama. To je stvar dobre volje.

Da li sve političke opcije u Vrbasu imaju isti stav prema kanalu ili postoji razmimoilaženje?

Nema političkih razmimoilaženja. Mi imamo odličnu saradnju sa Ministarstvom za zaštitu životne sredine, kao i sa pokrajinskim institucijama, od republičkog NIP-a smo dobili 400 miliona, iako smo različite političke opcije. Nema politike kada je reč o nečemu kao što je ekološka crna tačka Evrope. U samom Vrbasu možda se razlikujemo u tome kako će se kanal sutra uraditi, ali na kraju nećemo mi o tome odlučivati, nego naučne institucije koje se time bave. Glupo je da se politika meša u nešto što je struka. Živimo ovde i ovde ćemo i ostati da živimo, i mi i naše porodice, pa je logično da imamo isto mišljenje. Možda se put kod različitih političkih opcija razlikuje, kod nekih je brži, kod nekih sporiji. To je jedina razlika. ◂

Pripremili: Slobodan Bubnjević i Momir Turudić

ISTRAŽIVANJE "VREMENA" O CRNIM EKOLOŠKIM TAČKAMA POMAŽE HEINRICH BÖLL STIFTUNG

HEINRICH BÖLL STIFTUNG

Fondacija "Hajnrih Bel" je deo zelene političke struje koja se razvila i van Savezne Republike Nemačke kroz sučeljavanje tradicionalnih političkih pravaca socijalizma, liberalizma i konzervatizma. Kako kažu u HBS-u, njihove zajedničke osnovne vrednosti predstavljaju ekologija i održivi razvoj, demokratija, ljudska prava, samoopredeljenje i pravda, i dodaju da im je "posebno stalo do rodne demokratije, dakle do društvene emancipacije i ravnopravnosti žena i muškaraca". Fondacija "Hajnrih Bel" se angažuje za ravnopravnost kulturnih i etničkih manjina i za socijalnu i političku participaciju imigranata, kao i za nenasilje i aktivnu mirovnu politiku. "Za naš angažman tražimo strateške partnere koji dele naše vrednosti. Delujemo nezavisno i na sopstvenu odgovornost. Potičemo iz Savezne Republike Nemačke, no istovremeno smo idejno i praktično međunarodni akter", kažu u fondaciji. Pisac i dobitnik Nobelove nagrade Hajnrih Bel (Heinrich Böll), po kome je fondacija dobila ime, predstavlja pojam onoga što je organizacija sebi zadala: odbranu sloboda, građansku hrabrost, toleranciju i vrednovanje umetnosti i kulture kao samosvojnih sfera mišljenja i delanja.

Sledeću temu PEPEO NAD SELIMA čitajte u "Vremenu" u oktobru 2010.

piše: Ljubomir Živkov

Tomova barka

Ako ne možete skriti da se vama nešto čudno dešava zato što želite da nekoga tučete, zaista je bolje da nakon očenaša za porodičnom sofrom prionete na nedeljnu supu i rinflajš

"Gde ćete desetog oktobra?"

Ovo pitanje kruži među političarima kao kad smrtnici pitaju jedni druge "gde ćete na letovanje?" ili "gde ćete za doček?". Sudeći po tome kako na homoseksualnost gleda primarijusnačelnikšefkatedre koji beše i ambasador – da boleština izaziva promene u mozgu, tako nekako; premda promene same po sebi mogu biti i promene nabolje (nap. aut.); i po onome što sam juče čuo od vođe naše najnaprednije stranke (tako se i zove), partijske glavešine i disciplinovani aparatčici kuju planove da budu što dalje od Parade ponosa te da zajedno sa bližnjima umaknu sablazni koja je za sebe izabrala dan pun desetki: deseti deseti desete godine!

Ako se budu ugledali na šefa SNS, svi članovi partije naložiće snajama, sinovima, zetovima, kćerima, unučićima i bratučedima da se skuture po kućama i da otmenim bojkotom pokažu šta misle o sugrađanima koji imaju posebne potrebe: nećemo da ih tučemo, ali bismo bili najsrećniji kad bi na Svetu nedelju homoseksualci marširali kroz centar iz kojeg su se svi zdravi primerci homo sapiensa saborno povukli!

Ne bih voleo da sam snaja pa da mi starosta u ime kompletne nejači i u svoje lično ime naloži da zgotovim ručak i da tog dana ne palim televizor. Ne kažem da bi snaja obavezno ličnim prisustvom odobrila i obodrila Paradu ponosa, ali možda bi u to nedeljno popodne povela decu u zoološki vrt pa bi ova čula odnekud muziku i videla šareni defile koji bi im, dečja posla, mogao biti i simpatičan.

Samo nekolicina političara izjavljuje da će doći na paradu, pa i oni usplahireno i unapred naglašavaju da su seksualno pravoverni, ali će unatoč ličnoj besprekornosti doći, to im nalažu i Evropska unija i titula intelektualca kome su others veoma važni i bliski. Drugo, koliko god potonji u toj svojoj drugosti, drugojačijosti bili možda i izopačeni, ipak, i upravo stoga – jer se na neki način i samožigošu, priznaju ko su i šta su – imaju pravo da jednog dana promarširaju kroz grad, valjda ti homoseksualni manevri neće postati tradicionalni! Pa neke subote kroz centar grada idu samo pešaci, ili trče maratonci, ili se slavi Spasovdan te litija prolazi kroz centar, Grad se znači legitimiše kao pravoslavan, iako u njemu obitava bog te pita (eto i u uzrečicama ipak ima Boga) koliko neznabožaca, katolika, muslimana, kojekakvih sekti...

Da imam turističku agenciju ponudio bih političarima popust za mesta udaljena od Beograda: "Porodični vikend u Vladičinom Hanu: DALEKO OD RAZUZDANE GOMILE, modernim autobusom, sa besplatnim ručkom i svečanom diplomom tj. potvrdom da desetog oktobra niste bili u Beogradu. Call now!"

Jer će neko i Tomislava Nikolića rešenog da u Nojevoj barci kupljenoj na kredit pregrmi potop koji će u gradu izazvati seksualni iščašenici (na bugarskom: *obraten*, što čitaoci već znaju) poželeti da nadmaši: "Ti nećeš da budeš u centru dok oni tamo defiluju i ponose se, ja neću da ostanem ni u stanu, iako ne živim u strogom centru, uzeo sam mapu i rekao snajama: 'Evo vam Srbija, a evo vam i Evropska unija, birajte gde ćemo u nedelju da ručamo, jer u Beogradu gostuje Sotona, i kad već nije politički korektno da ga napadnemo bićemo što dalje od njega'." "Dajte da vam celivam ruku koja nudi geografsku kartu, mili babo! Kad vi kao otac, muž, svekar i deda osećate toliku nelagodu, možete misliti kako je majci, kako ona da objasni svome čedu od godinu i po dana šta dve tete rade jedna drugoj, ili šta dve čike rade u mraku, i mogu li se ti sladostrasnici nadati ikakvom porodu, bez kojeg nema nacije, samim tim ni politike koja je u našu porodicu unela blagoslov i blagostanje!"

Sad kad nam nisu potrebne vize možemo da otputujemo i van Srbije, da za vreme Parade ponosa budemo što dalje, jer ne garantujemo da ruka neće sama zgrabiti štogod i napraviti belaj i nama i onima koji nas drsko izazivaju! država bi, kad je već toliko predusretljiva prema manjini, morala i nama kao većini da odobri dvodnevno plaćeno odsustvo, pa da u petak odemo do Beča, Firence, a ne da se iz Dimitrovgrada ili Segedina vraćamo u nedelju uveče, da bismo u ponedeljak bili na poslu. Gradu treba dvoe sutok (48 sati) da se takoreći raskuži i da zasluži nalaz Gradske čistoće: PATOGENE KLICE NISU NAĐENE.

Evo uostalom šta je političko-seksualni kredo lidera SNS:

B92: Ali kako u tom kontekstu gledate već na poruke mržnje kojima je Beograd oblepljen, pozive na obračun sa pripadnicima gej populacije? **Nikolić:** To je posao za policiju. **B92:** Je l' to možete kao političar, kao lider jedne od najvećih partija...? **Nikolić:** Da osudim? Kako da ne, zašto da ne? **B92:** Kakva je vaša poruka toj populaciji?

Nikolić: Pa, ja ne znam čemu to služi. Prvo, vi ne možete te ljude da okrenete da ne budu ono što jesu i ne možete da krijete da se i sa vama nešto čudno dešava zato što želite da ih tučete. Znači, ja im poručujem da urade ono što će moji sinovi i snaje da urade tog dana, sedimo kod kuće. Šta vam to smeta? To u stvari manifestuje da i jedni i drugi nemaju razumevanja jedni za druge. **B92:** A da li će vaša stranka na bilo koji način javno da stane iza odbrane prava na različitost, dakle, demonstracije prava na različitost 10. oktobra u Beogradu? **Nikolić:** Pa, zar nisam sada rekao da mi branimo to pravo...

Znači, braćo, ako ne možete skriti da se vama nešto čudno dešava zato što želite da nekoga tučete, zaista je bolje da nakon očenaša za porodičnom sofrom prionete na supu i rinflajš, nećete biti dovedeni vo iskušenije, a onima koji bi da ih sugrađani prihvate i da zajedno sa njima šetaju uskratićete upravo ono što žele, domišljatost nije smrtni greh, zar ne. ◂

"Mogu da dođu kad god im je volja, samo neka se najave, ja ću ih dočekati, skuvati im kafu. Pa, i meni će pomoći."

VLADIMIR CVIJAN, novi predsednik Upravnog odbora čačanske "Čipsare", poručuje istražnim organima
(B92)

Ekrem Jevrić,

pevač iz Njujorka, rodom iz Plava, "internet senzacija sa hitom *Kuća poso*, sada favorit u 'Farmi'", priča kako je upoznao suprugu Igbalu: "Ženu sam upoznao preko sestre koja je bila udata u Gusinju. Ona me je pozvala da dođem 'na viđenje'. Odmah sam se zaljubio. Pročitao sam je i video da je stvarno normalna, da ima dobar pogled, dobro telo. Pitao sam je da se uzmemo, a ona je rekla: 'Ja sam tvoja i ničija više.' Tako sam sutradan platio taksi, otišao po nju i uzeo je. I sve nam lepo ide, evo dvadeset pet godina." ("Gloria")

Olja Crnogorac,

voditeljka, bila je gost jedne TV emisije i najavila da pokreće humanitarni fond, koji se neće mnogo razlikovati od drugih humanitarnih fondova: "Muka mi je više od ljudi koji lažno sakupljaju novac za pomoć deci, a te pare, naravno, odu u njihov džep. Toga je previše u našoj zemlji, a ja sam se namerno našalila na njihov račun i rekla da sada ja sakupljam novac za novu 'birkin' torbu, i da to košta samo 6000 evra. I eto, nikoga nisam slagala kuda će otići pare! Smešne su mi te akcije i humanost koja nije prava i iskrena." ("Alo")

Aleksandar Karađorđević,

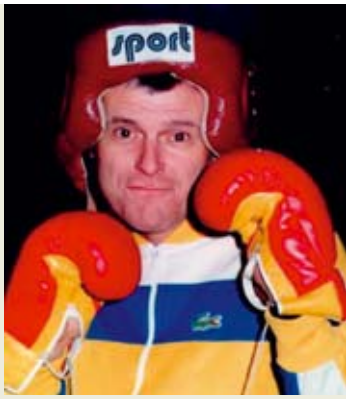
princ, prvi put otkriva čime ga je privukla princeza Katarina, sa kojom je u srećnom braku već dvadeset pet godina: "Njena toplina i ljubav prema meni oduvek je bila očaravajuća i divna. I dan-danas je njena ljubav i izvanredna briga prema meni i našoj deci neizmerna." ("Gloria")

"Pravda",

dnevni list, već je u nekoliko brojeva "pisala o predlogu švajcarske poslanice u Evropskom parlamentu, Doris Štump, da se i reč 'majka' zameni rečju 'roditelj', odnosno 'jedan od roditelja', da se ne bi pravila diskriminacija među polovima. Upravo je u Švajcarskoj, u Bernu, počela primena 'evro-novogovora' u službenoj korespondenciji, ali u svakodnevnom govoru se, naravno, i dalje koriste stari dobri izrazi. Osim reči 'majka', preporuka SE je da se i sledeće reči i izrazi zamene sa 'više odgovarajućim':"

Parking postaje smeštaj
početni kurs – osnovni kurs
parking radnik – lice za smeštaj automobila
diplomirani – stepenovani
vozačka dozvola – licenca za saobraćaj
odžačar – održavalac dimnjaka
zbornica (u školi) – soba nastavnog kadra
ludnica – ustanova mentalnog zdravlja
nezaposlen – lice sa ograničenim primanjima
beskućnik – lice sa promenljivom adresom stanovanja
vođenje ljubavi – eksplicitna ljubav
porno film – ljubavno-eksplicitni film

Branko Milićević,

Branko Kockica, glumac i vlasnik dečjeg pozorišta "Puž", na pitanje koja je najbolja pohvala koju je dobio od dece, kaže: "Najveća kritika mi je kada mi moji odrasli 'tatatatirci' kažu: 'Nisi došao u moj vrtić.' A najveću pohvalu doživeo sam na festivalu u Kotoru kada je posle predstave *Meca i deca* jedan klinac skočio i viknuo: 'Ako ovo ne pobijedi, j... festival.' Ovo je pobijedilo." ("Pravda")

Mihailo Šćepanović i Miloš Kovačević,

lingvisti, pokazuju novoizašlu crnogorsku gramatiku i složni su da će predstavljati zabavu za narod, ali kao njen dalekosežniji cilj vide, kako ističu, zamajavanje dece koju će učiti da nisu Srbi zato što ne govore isto kao Srbi, pa kažu: "Matija Bećković je govorio da je budućnost ostatak prošlosti, kod Crnogoraca je obratno, prošlost je ostatak budućnosti... Sve ovo me podseća na ono kada su Emira Kusturicu Bošnjaci hteli da stave u enciklopediju znamenitih Bošnjaka, a on im odgovorio da ne može da pripada naciji od koje je stariji 50 godina!" ("Politika")

Jelena Karleuša,

pevačica i majka dve kćeri koje su nedavno proslavile rođendane, govori o torti koja je poslužena na dečjem slavlju: "Torta je bila kolačarsko savršenstvo. Majstori za pravljenje torti su mi rekli da im je najvažnije da nadmaše prošlogodišnju tortu, a ja sam im dala smernice. Pošto su Atina i Nika moje male princeze, zahtevala sam ružičasti dvorac sa dve princeze, sa kočijama ispred, sa kupolama, terasama. Iako je torta moja zamisao, majstori su i mene ostavili bez daha. Bilo je potrebno troje ljudi da donese dvorac tortu, a napravljena je sa pet različitih ukusa. Ukrasi su do te mere detaljno urađeni da su gosti stajali i slikali tortu kamerama. Sigurna sam da će ova torta biti hit u Srbiji!" ("Hallo")

Stefan Cvetković,

vlasnik TV TNT iz Bele Crkve, planira da obiđe Hrvatsku, "u jugiću' ofarbanom u boje srpske zastave", a po završetku rute "auto ću dati na javnu aukciju, a sav prihod uplatiću na račun NUNS-a": "Nemam nameru da bilo koga provociram, već želim da pokažem da se apsolutna većina ljudi u Hrvatskoj i Srbiji civilizacijski ponaša.

Nikome ništa loše nisam učinio da bih se plašio.

'Jugić', koji će uskoro biti obojen u boje srpske zastave, najverovatnije će 29. septembra preći preko Prevlake u Hrvatsku.

Postaviću četiri veb-kamere koje će 24 sata onlajn audio i video snimati sve što se na putu bude događalo. Prenos će ići uživo preko interneta. Ovo nije provokacija, a mediokriteti, koji pod okriljem noći ne znaju šta će sa sobom, neće me zaustaviti u ovoj nameri. Na povratku u Srbiju će takođe biti neobičan, jer će na automobilu biti iscrtana 'šahovnica'. Ideja je da drugi deo putovanja kroz Srbiju traje takođe sedam dana, a želim da se provozam putem bivšeg Bratstva i jedinstva." ("24 sata")

Milan Gutović,

"jedan od najpopularnijih glumaca, ne samo u Srbiji već širom bivše Jugoslavije", svojevremeno optužen za mizoginiju, na pitanje da li ga "i dalje žene inspirišu", kaže:

"Naravno! Koga ne inspirišu? Volim da im dajem komplimente, a one, što ih manje zaslužuju, više ih vole. Ko može toj igri da odoli? Naravno, umeju i da čantraju... Ali, to je normalno! Nisam ja izrekao parolu: 'Žena! Kako to gordo zvoca'!" ("Press")

Biljana Sečivanović,

pevačica, "koja je veliku popularnost stekla učešćem u prošlom serijalu 'Zvezda Granda', a potom i u rijalitiju 'Farma'", na pitanje da li bi želela da peva na svadbi nekog političara, kaže: "Budući da je gospodin Ivica Dačić oženjen, pevala bih mu na nekoj privatnoj proslavi, ukoliko bi me pozvao, naravno, zato što je on čovek veseljak. Inače, totalno sam apolitična."

Da li planira da se slika bez odeće za neki magazin: "Nema tog novca zbog kog bih se skinula gola! Pre bih uzela motiku u ruke i otišla na njivu da kopam. Najlakše je skinuti se. Bez obzira što sam ugradila silikone i operisala nos, ja na svom telu ništa ne bih menjala, niti bih ga obnaženog pokazivala." ("Press")

Ognjen Amidžić,

TV voditelj sveprisutne "Farme", kaže: "Kao što jedan penzioner reče – život je komplikovan bez 'Farme'! Mnogima je 'Farma' postala sastavni deo života. Ja sam gotovo siguran da će ova 'Farma' doneti drugačiju energiju od prethodnih."

A šta tera ljude da to gledaju: "Verujte mi, svi su zainteresovani da uđu na 'Farmu'. Čak i igrani programi imaju sve više elemenata realnog. Jednostavno, javnost je željna iskrenih reakcija, ogoljenih zvezda i situacija u kojima mogu da se pronađu. A veruju u to jer ne gledaju filmove ili serije, već prave ljude kojima se sve to dešava!" ("Press")

Mirjana Đurđević,

književnica, aktuelna dobitnica nagrade "Meša Selimović", na pitanje kako komentarišete preporuke Saveta Evrope da se u jezicima zemalja članica SE reč "majka" zameni rečju "roditelj" da se ne bi pravila rodna diskriminacija, kaže: "Ja sam pogrešan sagovornik za tu problematiku s obzirom da sam sa Evropom oduvek na jebi si roditelja! ("Pravda")

Intervju: Dubravka Ugrešić, književnica

Naši pejzaži

Prva izložba i dvanaesta knjiga povod su i razlog višednevnom boravku u Beogradu Dubravke Ugrešić, hrvatske književnice iz Amsterdama, autorice romana *Štefica Cvek u raljama života*, *Forsiranje romana reke*, *Muzej bezuvjetne predaje*, *Ministarstvo boli* i *Baba Jaga je snijela jaje*, knjige priča *Poza za prozu* i *Život je bajka*, i zbirke eseja *Američki fikcionar*, *Kultura laži*, *Zabranjeno čitanje* i *Nikog nema doma*.

Prošle nedelje, u Grafičkom kolektivu, otvorena je njena prva izložba pod naslovom *Početnica za nepismene*, a izdavač Fabrika knjiga predstavio je njenu novu knjigu, zbirku eseja *Napad na minibar*.

"VREME": Vest o vašem gostovanju u Beogradu objavili su mnogi beogradski mediji, možda bi se čak smelo reći – većina medija. Novinari zabeleže pojavljivanje svake vaše knjige, svako vaše predavanje ili gostovanje. Kako se osećate zbog toga?

DUBRAVKA UGREŠIĆ: Ja sam navikla da kooperiram. Ponekad su ti susreti fantastični, kad vidite da imate čitaoca u novinaru, a ponekad se novinari ponašaju kao brzi medijatori koji ne trebaju ni čitat to što ste napisali, niti znat tko ste, već im je jedini cilj da ispune prazan prostor u novinama. Zaboravlja i novinar da ste intervjuirani, i vi zaboravljate da razgovarate sa novinarem. Ali tako je u svim strukama. Pisac, uostalom, piše da bi komunicirao. Ne vjerujem u glupe floskule da pisac piše radi sebe. Osnova sveg umjetničkog posla je u komunikaciji, tražite idealnog čitaoca kome vi upućujete nešto i on to savršeno razumije. I onda, kad nakon duge usamljenosti, jer pisanje je usamljenički posao, izađete u takozvani svijet sa svojom knjigom, onda svi mi, pisci, očekujemo upravo to – komunikaciju,

Foto: Vesna Anđić

> "Ne mislim da kultura spaja ljude. To je floskula koju su izmislili političari zato što ne znaju šta bi drugo ljude spajalo, pa onda jedan drugom uvale neku knjigu: Tadić pokloni Josipoviću *Leksikon YU mitologije*, a Josipović Tadiću nešto slično, pa onda svi vele da kultura spaja ljude. To je manipulacija kulturom i piscima"

razlog zbog kog smo uopće i pisali. I zato sam ja navikla da je jedan dio mene uvijek u ulozi nekakvog edukatora. Također, ne vjerujem u spisateljsku floskulu "ja sam samo pisao knjigu, a na čitaocima i kritičarima je da to procijene". To nije istina. Ja ne pišem besvjesno. I volim tu nastupit i u ulozi vlastitog medijatora zato što mislim da je to vrlo često, i sve češće, potrebno.

Bilo bi, međutim, i očekivano i opravdano da vam nije do saradnje s medijima. Oni su vas, zbog teksta u "Cajtu" *Čisti hrvatski zrak – lakše se diše* iz 1992. godine proglasili vještičom, i profiterkom komunizma. Te dane ste prvi put, tek sad, opisali u eseju *Pitanje optike*, u novoj zbirci *Napad na minibar*.

Nikad nisam bila ponukana da pišem o tome, zato što je to vrlo teško. Da sam mislila da to mogu napisat ili da to želim napisat, vjerojatno bih to napisala davno prije. Onda se dogodilo, prije godinu dana, da me je grupa intelektualaca iz malog švicarskog NGO-a Vještičji eksperiment, koji se svakog ljeta sastaju u selu u kome je spaljena zadnja vještica u Švicarskoj a koje je na 2000 metara, pozvala da napišem esej i učestvujem u njihovom programu. I ja sam zapravo, na njihov nagovor, to i napisala. Bio je to najteži tekst u mom životu. Prije svega zato što je bavljenje svime time jedan gnjavatorski posao. Morala sam prijeć kroz sav pres-kliping iz tog vremena, a vrijeme koje je proteklo, nova vizura, mijenja stvari. Uz to, ja uvijek mislim na recipijenta. Čitalac je vrlo osjetljiv na tu vrstu ispovjesti, reakcije mogu bit različite: "zašto sada nakon toliko vremena pišeš o tome, zašto potežeš stvari koje ne znam što, o kakvoj žrtvi uopće pričaš, pa to je naprosto konsekvenca onoga čime se baviš – nešto zineš, pa dobiješ pljusku". Svega je tu bilo: materijala koji sam morala da odbacim, pa sam i prvu verziju bacila, pisala novo... Dakle, jako sam se mučila. Na kraju, drago mi je da me je netko pritiskao da konačno napišem, koliko mogu i kako znam, šta se tada zapravo dogodilo.

Glavni eksponat vaše prve izložbe *Početnica za nepismene* je bukvar. Pomoću te prve knjige u našem školskom obrazovanju pričate o ideološkom manipulisanju nekad i sad. Ako je takva vrsta manipulacije prisutna decenijama unazad, da li se barem njeni ciljevi razlikuju?

O da, razlikuju se. Ova izložba je potekla zapravo iz mog eseja *Početnica* iz 1991. godine, koji se nalazi u knjizi *Kultura laži*. To moje tadašnje ponovno otkriće "početnice", bukvara, koincidiralo je sa početkom rata i raspadom Jugoslavije. Kako se raspao sistem, raspala se i početnica pa su se potukli svi ti Jovani, Ivani, Hrvoji i Džafer iz nje. Tadašnje listanje te početnice bilo je jedan jak nostalgični udar uz svijest da se cio sistem raspada. Zaboravila sam na to, sve do lani, kada mi je dopala u ruke jedna početnica, i to sovjetska iz šezdesetih godina. Ona mi je otkrila opet jedan potpuno iščezli svijet, a to me je ponukalo da počnem nešto radit rukama. Postupak koji sam primijenila na ovoj izložbi je vrlo primjeran nekoj maloj privatnoj arheologiji, skidanju i pokrivanju slojeva: paus-papir na slikama nešto otkriva nešto sakriva, tu su neki prozori, neki detalji koje ja želim istaknut... Mislim da ću nastavit tu igru sa bukvarima. Mislim da oni, ravnopravno kao i sav drugi materijal koji nas okružuje, čine neke naše pejzaže koji su vrijedni ponovnog čitanja, naše prirodne male revizije nekog novog pogleda na prošlost. A što se ideologije tiče, ona je prisutna svagdje. Pretpostavljam da su ove nove početnice ideologiziranije nego ikada prije. U njima ima vjeronauka, ►

KNJIGE

Od buđenja do čuđenja

Dubravka Ugrešić:
Napad na minibar
Fabrika knjiga, Beograd 2010.

Minibar je i neka vrsta bogomolje, mjesto konfrontacije s metafizičkim. Noću se u hotelskoj sobi budite iz košmarna sna. Nema nikoga da vas zagrli i utješi, oko vas je ravnodušan mrak. I vi otvarate spasonosna vrata minibara. Iz minibara dopire mutno svjetlo, bočice i vrećice skrušeno stoje na svojim mjestima, kao u crkvici. U minibaru vlada spokoj. U zastrašujućem mraku hotelske sobe osvjetljeni izložak djeluje poput apaurina. Sve je u redu, ovo je stvarnost, košmar je iza vas.

Hotelskih je soba, ovakvih i onakvih, porazbacano podosta i u najnovijoj kolekciji Dubravke Ugrešić, kako to već inače biva uzduž i popreko ovog (u raznim smislovima) ahasverskog opusa. U naslovnom eseju knjige *Napad na minibar* – koji je esej, pak, negde na samom rubu da se prelije u priču, kako također obično biva sa ponajboljim tekstovima te vrste – buđenje iz košmarnog sna odvija se u ravnodušnoj "eksteritorijalnosti" hotelske sobe. Otuda je besmisleno pitati *gde* se ta soba nalazi: njeno pravo mesto je Nigde i Svugde.

Neće biti, predmnijevam, preveliko uopštavanje ako se kaže da u ovome ima neke karakteristične i znakovite osobenosti (i) ove knjige Dubravke Ugrešić: bekstvo iz košmara nužno je, ali java koja nas dočekuje ne mora biti nužno "topla" i prijateljska: možda je tek anonimna, bezlična, poslovno-hladna. Može li to konkretnije?

Naravno, po želji. Ako je "košmar" plemensko balkansko klanje iz devedesetih, pa još praćeno sitnim, ali toksičnim malograđanskim mržnjama i intelektualnim izdajama iz "pozadine fronta", onda je buđenje neretko isto što i dospevanje u Vrli Novi Svet isprazno permisivne "kulture amatera" u kojoj sveprisutno preobilje svega, samo naizgled paradoksalno a zapravo sasvim zakonomerno, rezultira po svoj prilici nepovratnim dezavuisanjem svih uporišnih tačaka one Kulture koju smo kadgod pisali čak i tim pompeznim velikim početnim slovom, a koja je podrazumevala čvrst oslonac u znanju, kompetenciji, radu, delu, suvislim kriterijumima. Da košmar nije nikakva altenativa, toliko znamo. Ali, šta jeste, ako išta jeste?

Između te dve sljubljene krajnosti – između ružnog potkontinentalnog sna i mamurnog "globalnog" buđenja – esejizira se u ovoj opširnoj (406 strana), no nimalo dosadnoj knjizi. Sastavljena od nekoliko dužih i oko tuceta kraćih esejističko-pripovedačkih tekstova, te podugačke završne celine KK (iliti *Karaoke kultura*), knjiga *Napad na minibar* je, dakle, kompendijum novijih autorskih opsesija ex-YU spisateljice sa

pa bi se moglo zaključiti da u našoj školi vjeronauk nije izborni predmet kao što se zvanično tvrdi. S obzirom da se nalazi u početnici, on samo može da bude obavezni predmet, što dalje govori da početnica jeste ideologizirana.

I izložbom i novim esejima ukazujete na tehnologizovanu kulturu. Da li je smatrate negativnom?

Ne, ja naprosto pokušavam naći neke njene uporišne točke, zato što se očigledno radi o sistemu jedne nove kulture, a gotovo da se nitko ne bavi novom kulturom koja je na pomolu. Ja sam u eseju *KK* upotrijebila karaoke kao metaforu zato što je ona vrlo jednostavna i svima razumljiva. Sistem i temelj te nove kulture se sastoji od matrice koja već postoji kao pjesma i kao amater koji je izvodi. To je čovjek koji želi ostati anoniman, čovjek koji svoj performans, ili gestu, izvodi unutar strogih tehnoloških i sadržajnih koordinata, to je ta matrica, i unutar njih on šalje svoju poruku – ljubiteljima karaoka. Taj obrazac sam pokušala ispitat na popularnim kulturama: televiziji, stripovima, filmu, književnosti, posvuda. Desilo se da taj model radi sve više. Dakle u tradicionalnoj formuli: autor–djelo–čitalac, najprije je fokus bio na autoru, zatim na djelu, a onda se lagano prebacio na recipijenta, na onoga koji to djelo čita, da bi se u momentu kada je internet ušao u opticaj, a to se desilo prije samo petnaestak godina, došlo do naglog buma i naglog preuzimanja vlasti od strane konzumenta. On više nije pasivan, vrlo je aktivan, on mijenja stvari, on zahtjeva, on prodire u djelo, mijenja ga, radi što hoće, on prodire na TV, on je i glumac i producent – primjer vam je *Big brother show* – on je, kao u karaokama, sam svoj performer, i sam šalje svoju pjesmu, svoj performans, svojim gledaocima. To se događa u svemu, od nevinog grafita na nekoj kući kojim je anonimni dječak ostavio svoj trag, do interneta gdje milioni ljudi rade to isto. Internet je najradikalnija revolucija ikada, jedini medij na kome komunicirate s milionima, globalno. Imam osjećaj da se radi o radikalno novoj kulturi.

Od *Štefice Cvek* do novih eseja promenio se jezik kojim opisujete izabranu temu: od ironije, iza koje se autor skriva, do sve direktnijeg izražavanja emocije, mišljenja, stava...

Ja ne govorim direktno, ja nisam novinar, niti mi je cilj da to budem. Moji romani su postali manje direktni nego što su bili u vrijeme *Štefice*, a i u mojim esejima postoji visok stupanj literalizacije. Oni imaju takozvanog nepouzdanog pripovjedača, i vrlo visoki stupanj ironije. Nešto se, međutim, izmijenilo sa recipijentom. Naime, s obzirom da se književnost kao sistem urušila, ni studenti više ne znaju čitati književni tekst, a i internet je u tome vjerojatno imao nešto upliva. Prosječan konzument navodno nema vremena za književne nijanse, međutim on ga, dakako, ima, ali mu se čini da nema vremena zato što ga je na tu brzinu natjerao internet, natjerao ga je na brzu, skraćenu informaciju. Čitalac jednostavno neke stvari više ne voli. Bojim se da se književnost izgubila u moru drugih poticaja, pa čitalac koji čita sve: novine, vikipediju, uputu za veš-mašine... on više nema vremena za nijanse. Znači, nije da sam ja postala direktnija, već vi, podsvjesno, osiromašujete moj tekst u želji da što prije dođete do upute koje dugme treba pritisnuti na veš-mašini.

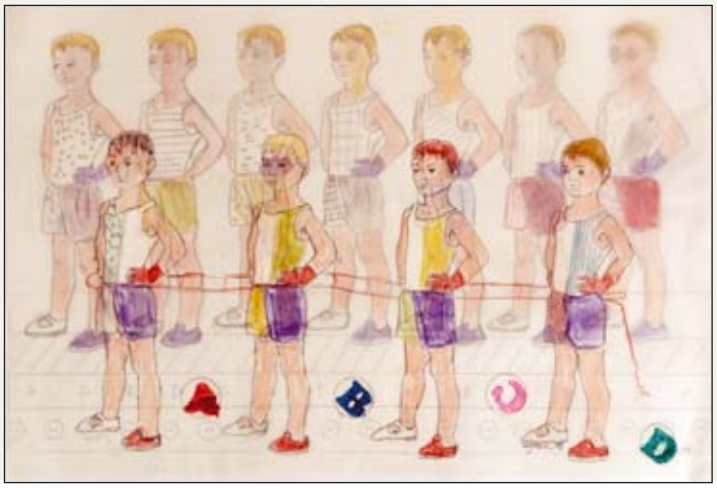
Na primjer, moj esej *Napad na minibar.* U svakom hotelu uvijek se štrecnemo kad nas recepcioner pita "jeste li uzeli nešto iz minibara", i ja u tom eseju pokušavam izanalizirat šta je zapravo to iskustvo, i dolazim do toga da je minibar zadnji bastion totalitarizma. Sve je to opisano veselo, i ja esej završavam scenom, naravno lažem, da sam taj minibar u gnjevu razbila i da ću idući put pod njega postaviti minu. Jedna novinarka me je pitala da li ja tim esejom poručujem da se moramo boriti protiv totalitarizma. Eto, to je primjer tog čitanja. Nisam

holandskom adresom. Na jednoj strani, tu je kultura "normalizovanog nacionalizma" (T. Kuljić) tamo dole u staroj (užoj i široj) Domovini, *back home*, koja se i dalje guši u licidarskom nacionalizmu i groteskno samozaljubljenom palanaštvu, mada na način ponešto drugačiji od onog direktno agresivnog i navalentnog kakav je dominirao devedesetih. Pošto se to više "ne nosi", mnogi će čak vredno poraditi na redizajniranju sopstvenih biografija, kao i na retroaktivnom fejs-liftingu cele jedne *kulture laži*, kako ju je autorka precizno opisala tačno na vreme, onda kada je taj i takav opis mogao proizvoditi terapeutsko-katarktičko dejstvo kod onih kojima je baš to bilo potrebno, dakle kod onih koje je morila ista ta pošast podivljalih "patriotskih naracija", da li domicilno ćiriličnih ili latiničnih, sasvim svejedno. Džaba sve: Ugrešićeva *pamti*. I podseća. Ne przničave pizme ili samobeatifikacije radi (ta se vrsta motiva uvek lako raspoznaje, i otužna je), nego iz higijenskih pobuda.

Na drugoj strani – još zanimljivijoj već i zato što je manje "ispisana", ne samo u okvirima konkretnog opusa – tu je korpus tekstova posvećenih, hajmo reći, *umreženoj globalizacijskoj sadašnjosti* i njenim (epi?)fenomenima, poput radikalne, do-apsurdne "demokratizacije" umetnosti i pojma umetničkog ("Pa šta ako sam nepismena? I ja imam svoje pravo na glas"), sveopšte "interaktivnosti" koja je javni prostor preplavila bezbrojnim primer(c)ima samoizražavanja i samoospoljavanja (znate ono: "svako ima pravo na mišljenje"), za koje tek treba utvrditi da li uopšte sadrže išta što bi se moglo izraziti i ospoljiti... Drugim rečima, Dubravka se Ugrešić dohvatila u koštac s tehnologijama radikalizovanom paradigmom pop-supkulture svake vrste, u kojoj možda neminovno dolazi do *uspona beznačajnosti*. Iza kojeg, ponekad se čoveku učini, više nikada neće uslediti utešan *pad*. Ništa novo pod suncem? Pa, možda i nije baš tako: sajber-svet stvari ipak postavlja pomalo naglavačke. Pisati o tome tako da se ne bude ni beslovesni prorok Digitalne Revolucije ni pasatistički apokaliptičar i zazivatelj nekog minulog Zlatnog Doba (bilo politički, kulturološki, tehnološki ili kako drugačije definisanog) najteže je: diskretan humor, ironija i probrani ulomci autobiografskog diskursa tu svakako pomažu.

Napad na minibar je, dakle, u potpunosti uspeo, mrska sprava je zauzeta, i sada idemo dalje. Kuda? Ko će ga znati; uostalom, to kao da je centralno pitanje većine tekstova u ovoj knjizi. ◂

Teofil Pančić

ja direktna, nego je čitalac taj koji ne razumije niti žanr eseja, niti tehnike pripovjedanja, niti o čemu se radi u tom eseju: on moj esej svodi na recept za uključivanje veš-mašine. Znači, to više nije moja tragedija, to je tragedija mojih recipijenata. Naravno, ja sam u takvoj situaciji kao autor *displaced*. Bojim se da je bitka izgubljena... Ono čega se najviše bojim i što želim da izbjegnem u pisanju je autoritaran ton. Kad god pišete u prvom licu, svako od autora prije ili kasnije zauzima ton autora koji sve zna, koji sudi. Zato ja raznim postupcima pokušavam da detroniziram autora – sebe.

Ali vas ljudi ipak doživljavaju kao autoritet, hteli vi to ili ne...

To me vi tako doživljavate, to nema veze sa mnom! Vrlo je lijepo ako netko tko nema nikakvu institucionalnu vlast i nema mjesto, postane autoritet. Ja samo mogu reć da sam ponosna na to, to je veoma laskavo, prekrasno je. Ako ja uspijem za nekolicinu ljudi biti autoritet, to je uspjeh.

Idućeg meseca će knjiga *Napad na minibar* biti objavljena i u Zagrebu. Da li je i to znak da kultura spaja ljude, kako se često kaže?

Ja ne mislim da kultura spaja ljude. To je floskula koju su izmislili političari zato što ne znaju šta bi drugo ljude spajalo, pa onda jedan drugom uvale neku knjigu: Tadić pokloni Josipoviću *LeksikonYu mitologije*, a Josipović Tadiću nešto slično, pa onda svi vele da kultura spaja ljude. To je manipulacija kulturom i piscima. Zašto nogomet ne spaja muškarce? To su sve floskule! U svakom slučaju, ljude bi trebalo spajati nešto drugo.

SA IZLOŽBE: Dubravkina *Početnica za nepismene*

Tim Džuda je nedavno lansirao pojam "Jugosfera".

Termin "Jugosfera" pokušava indicirati nešto što je nesumnjivo postojalo i što nitko nikad neće promijeniti jer svi živimo zajedno, vrata do vrata u istoj kući – geografski, kulturno, klimatski... E sad, da li smo na vratima napisali vlastito ime ili smo odlučili da nam se cijela kuća zove isto, to su sad političke, ekonomske, ideološke finese, ali to da se kuhamo u istom loncu pa zvao se on Jugosfera ili Balkan, to je istina. Nije to bitno. Bitno je pitanje koncepta: da li će nekadašnji bračni partneri razgovarati kako treba, da li su se samo pomirili a nisu zaboravili šta su jedan drugome napravili, da li će žena zaboraviti da joj je muž oplavio oko a muž da ga je žena udarila na bolno mjesto... Međutim, ta veza postoji po dobru ili po zlu – to je naš pejzaž, naša kuća. Naravno, ja sam za to da se razgovara koliko je tanjura polupano i ko je kome ukrao žlicu, da se sve raspravi i raščisti.

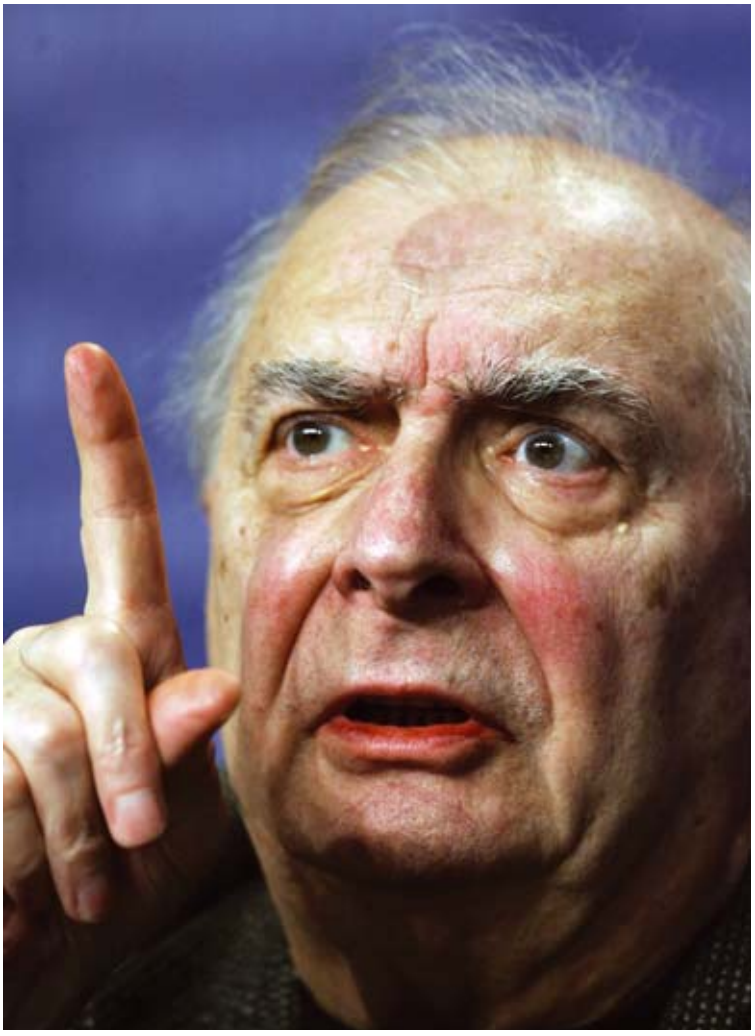
Važite za nekog ko je hrabar, ko radi onako kako misli...

Zavisi kako gledamo na hrabrost, meni se čini da je ono što sam uradila devedesetih bilo normalno i da je u skladu s onim što ja mislim, radim, i da nisam prevarila sebe. Da li sam pri tom uvrijedila nekog drugog, o tome ne mogu da pričam zato što ne znam. Ali, ako je hrabrost nekako slijediti sebe, onda je to hrabrost, ako je to ludilo, onda je ludilo. A ako je to nedostatak osjećaja za kompromis, onda zovite to tako. ◂

Sonja Ćirić

Presuda u kamenu

Ceremoniju **je Šabrol snimio skoro četrdeset godina nakon svog režiserskog debija i posle valjda više od četrdeset filmova. U njegovom bogatom i raznolikom opusu, ova ekranizacija romana Rut Rendel spada među nekolicinu remek-dela**

Reuters

Davno su, još u početku plodne mu karijere, Kloda Šabrola novinari prozvali "francuskim Hičkokom". Dva su glavna razloga za to. Šabrol spada među onih nekoliko francuskih filmskih autora koji su zapravo kanonizirali Hičkoka. Još 1957. godine, naime, Šabrol je sa Erikom Romerom objavio utjecajnu knjigu/studiju pod naslovom *Hičkok*, a još dvije godine ranije, zajedno sa Fransoa Trifoom, Šabrol je intervjuirao Alfreda Hičkoka. U godinama koje su slijedile, Šabrol je snimao filmove koje je većina kritičara uspoređivala upravo sa Hičkokovim.

PREPOZNAVANJE: Ipak, ako bismo tražili pravi razlog zašto Šabrola ima smisla naz(i)vati "francuskim Hičkokom", valjalo bi se prisjetiti čuvenog filma iz 1951. godine *Strangers on Train*. Riječ je o Hičkokovoj ekranizaciji istoimenog romana Patriše Hajsmit. Do danas je po djelima Hajsmitove snimljeno više od trideset filmova i televizijskih serija, no prvi koji je prepoznao njezinu genijalnost bio je upravo Hičkok; hronološki prvi na listi svih filmova baziranih na djelima ove književnice upravo je *Strangers on Train*. (Uostalom, *Strangers on Train* bio je njen prvi roman, objavljen samo godinu dana prije ekranizacije. Vrijednost njezine književnosti kasnije će priznati i Grejem Grin i Vim Venders i Rene Klemen i Lilijana Kavani i mnogi drugi, ali baš je Hičkok bio prvi.) Na pitanje gdje je tu Šabrol, odgovor je u analogiji: ono što je Hičkok za Patrišu Hajsmit, to je Šabrol za Rut Rendel.

CEREMONIJA: Literarne usporedbe između Patriše Hajsmit i Rut Rendel su česte, barem onoliko koliko su i filmske između Hičkoka i Šabrola. Obje književnice stvorile su opuse koji se prečesto potcjenjuju zbog olakog svrstavnja u žanrovski zabran. Međutim, i Rut Rendel i Patriša Hajsmit spadaju u vrh *svake* književnosti pisane na engleskom jeziku. Po djelima Rendelove snimljeno je nekoliko desetaka filmskih i televizijskih ostvarenja. Za razliku od veze Hičkoka i Patriše Hajsmit, veza Šabrol–Rendel ne nastaje, odnosno ne ostvaruje se na platnu na samom početku njene književne karijere. Nije to, međutim, ni čudno. Hičkok je bio više od dvadeset godina stariji od Patriše Hajsmit i u doba njenog debija bio je već etabliran; Šabrol i Rut Rendel su, međutim, ista generacija (oboje rođeni 1930. godine), te je Šabrol najprije bio njen fan i čitalac, a zatim neko ko se odlučio da njena djela ekranizuje. 1995. godine, kad Šabrol režira film *Ceremonija*, to ne samo da nije bila prva ekranizacija nekog njezinog djela nego čak ni prva ekranizacija romana *Presuda u kamenu*. Još devet godina ranije, po ovom je romanu istoimeni film snimio Osama Ravi, ali njegova obrada sjajnog zapleta o ubistvu bogate porodice koje izvrše njihova nepismena sluškinja i njezina poznanica poštarica nije bila dostojna predloška. Šabrol je naslov *Presuda u kamenu* preobrazio u *Ceremoniju*, ipak vjerno slijedivši roman i načinivši prvi film po nekoj knjizi Rut Rendel u rangu vrijednosti djela koje ga je nadahnulo. Dvije godine kasnije nešto slično će poći za rukom i Pedru Almodovaru sa filmom *Živo meso*. (Iako je Almodovar u naslovu filma sačuvao naslov romana, njegovo odmicanje od sadržaja mnogo je veće nego kod Šabrolove *Ceremonije* i romana *Presuda u kamenu*.) Osim Šabrolove majstorske režiserske ruke i odličnog scenarija, *Ceremonija* mnogo duguje i odličnim glumcima, prvenstveno muzi kasnog Šabrola – Izabel Iper, koja je upravo maestralno utjelovila nepismenu sluškinju i njezin stid zbog nepismenosti. (Osim Izabel Iper, pamtljive role su

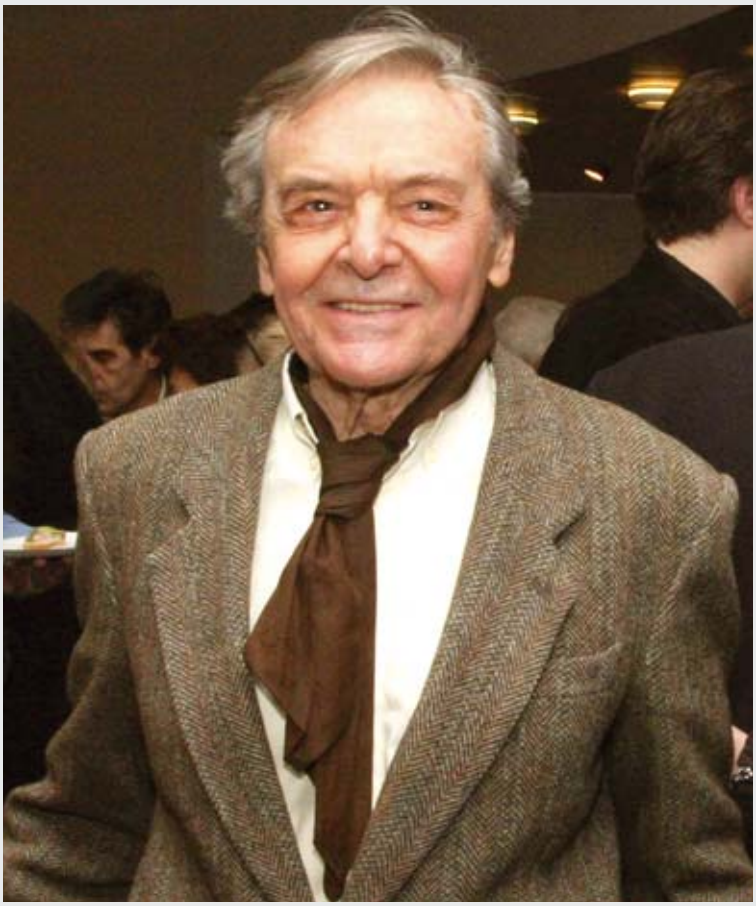
ostvarili Žan-Pjer Kasel, Žaklin Bize, Sandrin Boner i Viržini Ledojen.)

FRANCUSKA VEZA: *Ceremoniju* je Šabrol snimio skoro četrdeset godina nakon svog režiserskog debija i poslije valjda više od četrdeset filmova. U njegovom bogatom i raznolikom opusu ona spada među nekolicinu remek-djela. Nakon *Ceremonije*, u francuskoj kinematografiji gotovo da je nastupila moda ekraniziranja romana Rut Rendel. Klod Miler je 2001. godine snimio film *Alias Beti*, prema romanu *The Tree of Hands* (usput, skoro četvrt vijeka ranije isti režiser je snimio film po romanu Patriše Hajsmit *Ta slatka bolest*); dvije godine kasnije, Žil Burdu filmuje roman *A Sight for Sore Eyes*. Nisu ovi filmovi bili loši, no ipak, tek je 2004. godine francuska kinematografija ponovo imala film koji je vrijednošću mogao parirati Rendeličinom romanu-predlošku. I da, režiser je ponovo bio Klod Šabrol, film se zvao *La demoiselle d'honneur*, odnosno *Djeveruša*, identično kao i roman (*The Bridesmaid*). Iako druga po redu saradnja Šabrola i Rut Rendel nije postigla uspjeh jednak *Ceremoniji*, riječ je o odličnom filmu u kojem je mlada Lora Smet uspjela otjeloviti Sentu, jednu od sociopatskijih (ako se tako može reći) heroina u psihoticima bogatom opusu Rut Rendel. Poslije *Djeveruše*, a prije svoje smrti 12. septembra ove godine, Šabrol je snimio još nekoliko filmova. Njegova saradnja sa Rut Rendel ograničila se, dakle, na samo dva filma među desetinama u njegovoj filmografiji. Piše se o Šabrolu ovih dana mnogo, i pisat će se, iz različitih perspektiva i o različitim dijelovima njegovog golemog opusa. Ovaj tekst svjesno ostaje u koordinatama njegovog odnosa prema predlošcima Rut Rendel jer mi se čini da će u budućnosti Šabrolovo prepoznavanje njezine genijalnosti u valoriziranju njegove filmske baštine imati u najmanju ruku jednaku važnost kao Hičkokovo otkrivanje Patriše Hajsmit, odnosno da će biti upečatljivo kao presuda u kamenu. ◂

Muharem Bazdulj

IN MEMORIAM: Rade Marković (1921–2010)

Etika glume

FoNet/Matija Kokić

Preminuo je Rade Marković, veliki glumac, veliki gospodin. Uloge koje je odigrao u pozorištu, na filmu, televiziji i radiju zauzele su dvadeset stranica monografije objavljene njemu u čast kao laureatu naše najznačajnije glumačke nagrade "Dobričin prsten" 1998. godine. Mnoge od tih uloga su deo antologije našeg pozorišta.

"Rade Marković je višestruko uticao na pozorišni život", rečeno je o njemu. "Glumio je i režirao. Bio je zvezda prvog modernog pozorišta u doba procvata propagandnog realizma, formirao je slobodnu trupu u vreme kada je pozorišni život bio pod okriljem i strogom paskom države. Otkrivao je mlade pisce, provocirao je pozorišnu učmalost. Snimao je filmove i televizijske drame, kod nas i u inostranstvu, putovao, dobijao nagrade, i kao profesor glume, prenosio studentima svoja znanja."

O sebi je govorio da je samo glumac. "Bilo je trenutaka u igri koji su premašivali moja racionalna shvatanja o onome što radim. Svetli trenuci inspiracije u kojima sam bio ispunjen intimnom srećom! Nisam to delio ni s kim, jer to su intime koje se ne mogu iskazati rečima ni podeliti sa drugima." Smatrao je da je etički problem jednako važan kao i umetnički problem. "Baveći se pozorištem na jedan etički način, glumac se, u stvari, brani od zamki na tom putu, od svih onih opasnih crnih ptica koje prate umetnost. Mislim tu na publicitet, otkrivanje privatnog života, stvaranje mita o sebi... Ta jata ptica koja lete oko glumca su tako opasna..."

Poslednja pozorišna uloga Radeta Markovića bila je u *Skakavcima* Biljane Srbljanović, predstavi Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Trebalo je da igra u predstavi *Zlatno tele* po tekstovima Iljfa i Petrova u Narodnom pozorištu, u režiji svog sina Gorana Markovića, čija je premijera bila zakazana za 6. oktobar. ◂

Sonja Ćirić

I pos'o i kuća

"Farma" je poput Srbije koja deluje zamrznuta u vremenu, zarobljena u konfliktima koji je teraju da juri sopstveni rep. Ona je, u psihološkom smislu, album naših konflikata i ogledalo jednog agresivnog društva. Uprkos zaklinjanju na ljubav i toleranciju na početku, nakon nekoliko sati kresnuće prve varnice. Kakav je dakle taj katalog naših sukoba?

Kada neki televizijski program stekne maksimalne rejtinge i televiziji ostvari za tri meseca jednogodišnju zaradu, onda on postane zaštitni znak te televizije. Ovo se očigledno desilo u slučaju televizije Pink i programa "Farma". Pogledamo li pažljivije odnos televizije i rijaliti programa, samo u dva slučaja se desilo da rijaliti program značajno odredi identitet tv-kanala na kojem se emituje. Program "Veliki brat" je u mnogim aspektima odredio program televizije B92, jer je praktično označio prelazak ove televizije na komercijalni koncept. Ova promena je za mnoge gledaoce bila prelomni trenutak suočavanja sa činjenicom da tv-stanice u Srbiji program planiraju dominantno pod uticajem ekonomskih mogućnosti. To je, naravno, uprošćeno shvatanje, ali kao da je osnovno pravilo programskog planiranja shvaćeno poslovicom – koliko para toliko muzike.

Drugi značajan primer međusobnog uticaja programa i tv-kanala su Pink i "Farma". Koliko god je "Veliki brat" ostao incident na B92, toliko je "Farma" postala okosnica programa televizije Pink. U kriznoj godini za tv-marketing, "Farma" je ostvarila neverovatnu zaradu vlasnicima "Pinka" u prethodne dve sezone, pa nije čudno što je početak ovogodišnje "Farme" glavni medijski događaj. Ništa se na tv-programu ne dešava slučajno, pa je popularnost dobijena tačnom procenom ovdašnje publike, njenog ukusa, potreba i interesovanja.

NASILJE U KUĆI: Dok je implicitno pitanje "Velikog brata" glasilo hoće li se neko smuvati, odnosno, hoće li biti seksa u Kući, "Farma" je svoju popularnost postigla na jednostavnoj dramaturgiji – sukoba! Jednostavna (i očigledno tačna) psihološka procena ovdašnjeg auditorijuma potvrdila je da se ovde živi za fajt, iliti pičkaranje, dok narod zabole ona stvar za one stvari. Ostatak dramaturgije se praktično pisao sam – potrebno je iz živopisnog zoovrta ovdašnje javne scene pronaći što raznorodnije cvetiće i živuljke, da bi sukob mogao da se pojavi na svim nivoima. "Farma" je zato, u psihološkom smislu, album naših konflikata i ogledalo jednog agresivnog društva. Uprkos zaklinjanju na ljubav i toleranciju na početku, nakon nekoliko sati kresnuće prve varnice. Kakav je dakle taj katalog naših sukoba. Počnimo od porodice, jer tu sve počinje. Moramo imati ženu i bivše muževe, eto arhetipske situacije – ona jedna, njih dvojica. Zatim je tu mlađi par sa estrade, uz njegovu bivšu ili njenog bivšeg, ili još bolje oboje. Obavezan je najmanje jedan estradni političar (aktuelan ili bivši), tu nam nikada nije nedostajalo živopisnih karaktera. Sledeći skup sukoba zasnovan je na nerazumevanju među generacijama, to je tema sa kojom će se identifikovati mnogi gledaoci. Sledi polarizacija selo–grad, Vojvodina – uža Srbija, folkeri–rokeri, te Srbi–manjine. Ukoliko obratite pažnju, primetićete da je među učesnicima "Farme" veliki broj Roma i Romkinja, što bi bilo pohvalno ukoliko se radi o pozitivnoj diskriminaciji, ali plašim se da su često dovedeni u poziciju da pothranjuju stereotip o "Ciganima koji se svađaju". Ovo možda i nije bila namera producenata, ali plašim se da posledice mogu biti pojačane predrasude prema Romima.

Pokazalo se da Grand produkcija predstavlja neiscrpan izvor hibridnih zvezdica koje u ovakvim programima postaju starlete, dobijajući besplatno tv-vreme i pristojan honorar. "Farma", naravno, nije ogledalo Srbije, jer to ogledalo je iskrivljeno. Niti je Miloš Bojanić običan srpski domaćin, niti je Firči običan razvedeni muž. No, tv-magija radi svoje, pa se gledaoci strasno vezuju za svoje miljenike, pokazalo se do te mere strasno da se o "Farmi" priča i mesecima nakon završetka ciklusa. Poneki učesnici postali su toliko omraženi da su dobijali ozbiljne pretnje. Zamislite, u vreme kada smo navodno otkrili koliko mediji izvrću stvarnost – jedan tv-šou može da izazove gledaoce da prete Firčiju jer je "ustaša" ili Milošu Bojaniću jer je "manipulator sa strategijom". Kako je to rekao direktor Kanala 4 u Velikoj Britaniji, rijaliti programi postaju nalik na "rep koji počne da progoni psa". U jednom trenutku "Farma" je postala identitet programa televizije Pink. Čak i "Zvezde Granda" počinju kada i "Farma", jer praktično stvaraju novu bazu zvezdica – budućih farmera. Svi gosti u emisijama "Vikendvizija", "Magazin In" postaju farmeri i farmerke, "Narod pita" o "Farmi" i borba počinje.

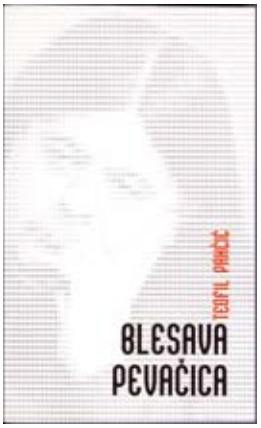
MORALIZACIJA: Publika je oberučke prihvatila ovakav koncept, jer može da glasa i, što je mnogo važnije, može da morališe. Možda se tu krije prava psihološka potreba gledalaca, jer kada gledate kako dvoje vode ljubav u "Velikom bratu", možete da se palite ili da cokćete jer to rade pred kamerama. Međutim, ako svakodnevno na "Farmi" gledate ljude koji se svađaju oko bizarnih stvari, sočno psujući, onda mnogo lakše možete da navijate, ogovarate, birate stranu i glasate.

Popularnost "Farme" takođe je neobičan medijski fenomen. Uprkos kršenju različitih propisa, program nikada nije prekinut niti promenjen. Psovalo se do iznemoglosti, reklamiralo se praktično u svakoj sekundi programa, ali RRA nikada nije uspela da pokaže odlučnost i ograniči emitovanje spornih sadržaja i reklama. "Farma" je pokazala da u Srbiji praktično ne funkcioniše monitoring medija i ne važe medijska pravila za sve u jednakoj meri. "Farma" je naš tv-auditorijum stavila na prvo mesto po izloženosti tv-programu. Ovde se televizija u vreme "Farme" gleda u proseku preko pet časova dnevno.

Na kraju, mislim da je ono imanje u selu Lisoviću donekle postalo mesto tv-istorije. Bez obzira na to što se tamo već treći put skupljaju farmeri i kobajagi nešto rade – seosko imanje i dalje izgleda isto kao prvog dana. Rijaliti programi uvek počinju od nule, bez fizičkih znakova napretka i rezultata rada onih pre nas. I u tom aspektu je "Farma" poput Srbije, koja deluje zamrznuta u vremenu, zarobljena u konfliktima koji je teraju da juri sopstveni rep. ◂

Dragan Ilić

Nova knjiga Teofila Pančića

U izdanju novosadskog "Dnevnika" upravo je izašla iz štampe jedanaesta knjiga Teofila Pančića *Blesava pevačica*. Reč je o izboru tekstova objavljivanih u podgoričkoj "Pobjedi" u poslednjih nekoliko godina. Tekstovi iz ove knjige nisu ranije objavljivani u Srbiji.

U predgovoru knjizi Laslo Vegel, pored ostalog, piše: "Teofil Pančić s posebnim darom, spisateljskom osetljivošću lišava banalno od onog patosa s kojim bi junaci balkanskih banaliteta hteli da zaogrnu svoja dela, svoj način razmišljanja, svoj habitus. Sledeći nušićevske tradicije razotkriva lažne patriote, vladajuće licemerje, razne mesije nacionalne države, ne pokazujući samo to da se iza patosa krije laž, nego i to da je laž smešna, odnosno da je nešto više i od toga: opasna komedija. Razotkriva ne samo jedan način razmišljanja nego i čitav jedan jezik." ◂

Zapad i islam

Krstaši i mudža

Širom EU vode se rasprave o zabrani nošenja burki. Drugi čovek Al kaide Ajman al Zavahiri se tim povodom u audio-poruci obratio muslimanskim ženama: "Moje muslimanske sestre, nosite svoj hidžab, čak i ako vas to košta novca, obrazovanja ili zaposlenja. Vi ste mudžahedati (ženski sveti ratnici) na najvažnijem bojnom polju"

hedini

LJUDSKA I OSTALA PRAVA: Dvadesetdvogodišnja Salma ispred belgijskog parlamenta u Briselu pre glasanja o zabrani burki
REUTERS

Svet je odahnuo. Teri Džons, predvodnik minorne crkve *Dove World Outreach Center* iz Geinzvila u Floridi, saopštio je da odustaje od spaljivanja primeraka svete muslimanske knjige Kurana, što je nameravao da učini 11. septembra, na devetu godišnjicu terorističkih napada na Njujork i Vašington.

Mada je Bela kuća tvrdila da je odbila da sa Džonsom stupi u direktan kontakt, uz objašnjenje da bi, ako predsednik pristane na pregovore sa predvodnikom crkve koja broji tridesetak pripadnika, to moglo da podstakne druge na slična dela (Obama je rekao da bi tako bila stvorena "sjajna prilika za regrutovanje" novog članstva u Al kaidu), procurela je vest da je američki sekretar odbrane Robert Gejts telefonirao Džonsu i zamolio ga da odustane od svoje pretnje.

SLAVA PASTORA DŽONSA: Najavu spaljivanja Kurana propratile su panika i osude sa svih strana – od Baraka Obame, Pentagona, Stejt departmenta, do Vatikana; Interpol, Pentagon i mnogi drugi upozoravali su da bi takav čin izazvao nasilne reakcije muslimana širom sveta. Reakcija je bilo i na samu najavu. U Pakistanu su demonstranti spalili američku zastavu i istakli transparent na engleskom: "Ako Kuran bude spaljen, počećemo da rušimo Ameriku"; u Avganistanu je hiljade demonstranata učestvovalo na antiameričkim mitinzima širom zemlje, spaljivane su američke zastave, uz uzvikivanje parola "Smrt hrišćanima", protestovali su i mnogi lideri islamskih zemalja. Fundamentalisti u Indoneziji su proglasili džihad protiv lidera crkve na Floridi i pozvali sve muslimane na svetu da ga ubiju.

Sam Džons je tvrdio da nije podlegao pritisku iz Bele kuće i inostranstva, već da je doneo odluku poštujući postignuti dogovor da planirani Islamski centar neće biti izgrađen u blizini tzv. nulte tačke u Njujorku, gde su nekad stajale "kule bliznakinje". Kasnije je dodao da se njegov plan samo "odlaže" jer su ga "slagali". Pastor Džons je, objašnjavajući svoju nameru da spali Kuran, izjavio je da treba "poslati jasnu poruku radikalnim islamistima". Džons je inače autor knjige *Islam je đavo*, a jedan od propovednika u njegovoj crkvi, Vejn Sap, kaže: "Mi ne želimo da ikoga dovedemo u opasnost, ali ta opasnost već postoji. Naša poruka je da je islam nasilan. Mi verujemo da je Kuran zao i nehrišćanski i da je kao takav osudio milijardu i po muslimana širom sveta na pakao."

Dok je pastor uživao u svojih pet minuta vorholovske svetske slave, došle su i informacije da je Džons 2008. godine proteran iz crkve u Nemačkoj koju je osnovao 1982. godine, nakon što mu je "Bog dao znak". Navodno se lažno predstavljao kao doktor teologije, za šta mu je izrečena kazna, od sledbenika je zahtevao novac, članovi crkve su prisiljavani da prekovremeno i za mizernu platu rade u njegovim prodavnicama, nije im uplaćivano zdravstveno osiguranje. Bili su primoravani da preispitaju svoje odnose sa porodicom i prijateljima, a u nekim slučajevima i da se raziđu sa partnerom.

Džons je verovatno postigao ono što je hteo, za njegovu crkvu sada zna ceo svet i ne treba sumnjati da će privući još istomišljenika i finansijskih sredstava, ali je njegova predstava ponovo skrenula pažnju na odnos Zapada i islama, koji je već dvadesetak godina jedna od najvrelijih svetskih tema. Zvaničnici Bele kuće upozorili su da bi spaljivanje Kurana predstavljalo korak nazad za nastojanja administracije da poboljša odnose SAD sa islamskim svetom. Posle invazija SAD na Avganistan i Irak ti odnosi izgledaju jadno, u islamskom svetu neprestano raste animozitet prema Americi i Zapadnim zemljama uopšte, a sa druge strane, i odnos prema islamu na Zapadu je problematičan posle 11. septembra 2001. i samoubilačkih napada Al kaide na kule Svetskog trgovačkog centra i Pentagon.

Poslednjih meseci se u SAD vodila i žustra polemika da li je predsednik Obama musliman ili hrišćanin. Prema rezultatima jedne ankete sprovedene ove godine, čak 53 odsto Amerikanaca sa nepoverenjem gleda na islam kao na veru koju povezuju sa terorističkim napadima, a mnogi američki muslimani, kojih je po nekim procenama oko dva i po miliona, kažu da su danas društveno izolovaniji nego u bilo kom trenutku od 2001. godine

ANGELA I KARIKATURISTA: Amerika nije jedina zemlja u kojoj je odnos prema islamu važna tema. Nemačka kancelarka Angela Merkel odala je 8. septembra počast slobodi govora na svečanoj dodeli nagrade danskom karikaturisti Kurtu Vestergardu, čija je karikatura proroka Muhameda s bombom u turbanu objavljena u danskom listu "Jyllands-Posten" pre pet godina izazvala proteste muslimana širom sveta, u kojima je poginulo 50 ljudi. Vestergard je nagrađen za "nepopustljiv angažman za slobodu štampe i izražavanja hrabrosti u odbrani demokratskih vrednosti, uprkos pretnjama smrću i nasilju", a nagradu Vestergardu dodelilo je potsdamsko novinarsko udruženje M100.

Merkelova je slobodu štampe nazvala ▸

"dragocenošću" i stala u odbranu prava Kurta Vestergarda da objavi svoju karikaturu proroka Muhameda. Naglasila je da je Evropa mesto na kome umetnik ima pravo da crta takve karikature, bez obzira na to šta mi o njima mislili, da su u Evropi sloboda verovanja i veroispovesti i njihovo poštovanje izuzetno važni, i ocenila da sloboda podrazumeva i toleranciju prema drugima. Ona je dodala i da je spaljivanje Kurana koje je Džons najavio "ponižavajuće, čak gnusno i jednostavno pogrešno". Vestergard se poslednjih godina zbog učestalih pretnji iz islamističkih krugova nalazi pod stalnom policijskom zaštitom, a prošle godine je na njega pokušan atentat. Ajman Majzek iz Centralnog veća muslimana Nemačke rekao je da "Merkel odaje počast karikaturisti koji je po našem mišljenju zgazio našeg proroka i sve muslimane".

Dešavanja oko nagrade uklopila su se u javnu raspravu o sposobnosti i spremnosti muslimanskih useljenika da se integrišu u nemačko društvo. Bivši regionalni ministar finansija Tilo Sarazin objavio je knjigu u kojoj zastupa tezu o "glupim i agresivnim" muslimanskim useljenicima koji će u budućnosti preplaviti Nemačku. Mada je knjiga naišla na javnu osudu, neka istraživanja su pokazala da preko 70 odsto stanovništva podržava ovakve ideje.

Pre Vastergardove karikature, raspravu o odnosu islama i Zapada podstaklo je i ubistvo Tea van Goga, holandskog filmskog reditelja koga je 2004. u Amsterdamu ubio 26-godišnji muškarac holandsko-marokanskog porekla. Teo van Gog je bio autor kontroverznog filma o nasilju nad ženama u islamskom svetu. Britanski pisac Salman Ruždi je 1988. godine objavio roman *Satanski stihovi*. Iranski verski vođa ajatolah Homeini je pod optužbom da je Ruždi uvredljivo opisao proroka Muhameda 1989. izrekao fatvu za pisca i obećao nagradu od četiri miliona dolara za njegove ubice. Ruždi se skrivao gotovo čitavu deceniju uz pomoć britanske vlade i policije, a 1998. tadašnji predsednik Irana Mohamad Hatami povlači fatvu.

DŽIHAD I FUNDAMENTALIZAM: Navedene događaje redovno su pratile priče o islamskom fundamentalizmu. Oni koji zastupaju tezu da taj fundamentalizam preti zapadnom svetu uglavnom su podržavali proteste koji su u Evropi izbili 1988. zbog filma Martina Skorcezea *Poslednje Hristovo iskušenje*. Oni koji su branili Hristov lik i delo (u filmu postoji scena u kojoj Isus, kušan od đavola na krstu, vidi sebe kako vodi ljubav sa Marijom Magdalenom), u Francuskoj su palili bioskope u

VATRA PRE POŽARA: Pojedinačno paljenje simbola u Indiji i Americi

kojima je film prikazivan, pri čemu je nekoliko osoba poginulo. U Grčkoj film nije ni prikazan, na mitingu protiv filma u Solunu bilo je skoro milion ljudi, uključujući pojedine monahe sa Svete gore koji su zbog tog protesta posle više godina prvi put napustili svoje isposnice.

Teško je oceniti gde je granica umetničkih sloboda, da li bi uopšte trebalo da postoji ili ne, i da li bi umetnik trebalo da razmišlja o posledicama svog dela, ali je sigurno da je "povreda verskih osećanja" uvek bila definicija koja je pratila demonstracije i nemire povodom pomenutih događaja. Sam pojam je diskutabilan – ako je nekome vera dovoljno čvrsta, nema toga ko mu je može povrediti; ako neko huli na Boga, po svetim knjigama svih religija, odgovaraće za to pred Bogom, a ne pred ljudima, i sam je sebi učinio najveće zlo. U praksi, "povreda verskih osećanja" je lako sredstvo za manipulisanje. Narodu se "pušta ventil", neko drugi je kriv za trenutne teškoće, a krupne reči koje u takvim prigodama izgovaraju zvaničnici dobro zvuče u narodu. Posledice demonstracija zbog "povrede verskih osećanja" uvek su tragične – ljudi ginu, a paljevina i pljačka su redovni pratilac pravedničkog gneva.

Džihad i zapaljive reči o "svetom ratu" vole da koriste islamisti i pojedine vođe u islamskom svetu, ali dosadašnji bezbrojni gromki pozivi nisu nikada doveli do sveopšteg rata, verovatno zato što rat uvek ima druge razloge, a vera je samo izgovor. Inače, ozbiljni teolozi kažu da je džihad koji se pominje u Kuranu poziv na borbu protiv zla u sebi, baš kao i Isusovo pominjanje rata koji donosi na zemlju u Bibliji.

ZABRANA BURKI: Nisu samo umetnička dela kamen razdora između Zapada i islama. Širom Evropske unije vode se rasprave o zabrani nošenja burki, odeći koja podrazumeva potpuno prekrivanje lica i koju nose pojedine muslimanske žene. Neke zemlje su već preduzele konkretne korake. U skupštini Belgije je 29. aprila izglasan zakon kojim se zabranjuje nošenje burke i nikaba (odeće kod koje nisu prekrivene oči i ruke) na javnim mestima, uključujući i ulicu. Za usvajanje predloga zakona glasalo je 136 poslanika, a samo dva su bili uzdržani.

Posle Belgije, i Francuska je 13. jula izglasala sličan zakon, kojim se predviđa novčana kazna od 150 evra za ženu koja nosi burku, a do godinu dana zatvorske kazne i 30.000 evra za onog ko ženu primorava da je nosi, što se udvostručuje ako je u pitanju maloletnica. Zakon je usvojen u senatu 14. septembra, a na snagu će stupiti u proleće 2011. godine. Predlog zakona bio je inicijativa stranke Unije za narodni pokret francuskog predsednika Nikole Sarkozija, koji je prošle godine u parlamentu rekao da burka znači porobljavanje žena i da je "protivna vrednostima Republike".

U francuskoj štampi se navodi da je većina Francuza za zabranu, ali je predlog zakona izazvao burnu polemiku. Francuski Ustavni sud upozorava da bi takva zabrana mogla biti neustavna, Amnesti internešenel nazvao je zakon "kršenjem slobode izražavanja i veroispovesti" i istakao da bi potpuna zabrana mogla da dovede do toga da žene koje nose veo preko lica ostanu zatvorene u svojim kućama, što bi značajno umanjilo njihovu radnu sposobnost. Protestovala je i Parlamentarna skupština Saveta Evrope. Istraživanje francuskog Ministarstva unutrašnjih poslova pokazalo je da u toj zemlji, u kojoj živi više od pet miliona muslimana, oko 1900 žena nosi burku, a većina njih svojom voljom. Španski Senat takođe ▸

Sukob civilizacija

Pojam "sukob civilizacija" upotrebio je 1993. godine Samjuel Hantington, istoričar u Institutu za strategijske studije na Univerzitetu u Harvardu, u svom članku objavljenom u časopisu "Foreign Affairs". U ovom pamfletu punom uprošćavanja osnovna teza je da se svet deli na "Zapad i ostale", i da je "na makro nivou najbitnija granica između Zapada i svih ostalih, s tim što najintenzivniji konflikti nastaju između azijatskih i muslimanskih kultura s jedne, i Zapada s druge strane." Hantington svoje teze o uzroku neminovnih sukoba Zapada i islama zasniva na principu dobre – zapadne, i loše – islamske kulture. Pošto se članak "primio", Hantington je 1996. objavio i knjigu pod nazivom *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka*. Po Hantingtonu, uprošćeno rečeno, da varvari (uglavnom islamski) ne bi razorili superiornu zapadnu civilizaciju, opravdane su sve vrste "preventivnih" udara i ratova. Hantingtonova "naučna" analiza naročito je korišćena posle 11. septembra 2001.

MODNI TRENDOVI: Marseju

je nedavno tesnom većinom izglasao istu zabranu, a pojedini političari u Austriji i Holandiji se zalažu za takvu meru, mada još nema konkretnih koraka.

Drugi čovek Al kaide Ajman al Zavahiri je u audio-poruci osudio ovu odluku Francuske, dodajući da se ono što radi Francuska "širi po Evropi i Zapadu". "Moje muslimanske sestre, nosite svoj hidžab, čak i ako vas to košta novca, obrazovanja ili zaposlenja. Vi ste mudžahedati (ženski sveti ratnici) na najvažnijem bojnom polju", navodi se u poruci.

Među muslimanima u evropskim zemljama ove odluke se različito tumače, od tvrdnji da će to samo stvoriti otpor do ravnodušnosti kod onih koji takvu odeću i ne nose i mirenja sa činjenicom da svaka zemlja ima pravo da donosi svoje zakone. Inače, ni u islamskim zemljama ne postoji saglasnost oko toga šta je "verski pravilno" u odevanju žena. Burka je bila obavezna za žene u Avganistanu pod talibanima, hidžab (veo ili marama) koji pokriva kosu uobičajen je u mnogim islamskim zemljama, ali u pojedinim državama, poput Sirije, Jordana, Libije, nije propisan zakonom. Čador, mantil koji pokriva glavu i celo telo najviše se praktikuje u Iranu kod žena koje se drže tradicije, a pokrivanje kose je zakonom propisano. Ima islamskih teologa koji tvrde da bilo koji od ovih načina odevanja nema uporište u islamu i Kuranu, i da je pokrivanje glave maramom preuzeto iz hrišćanske tradicije posle Muhamedove smrti.

RAZLOZI I POVODI SUKOBA: Mnogo je onih koji smatraju da je i spor oko burki samo simbol šire zategnutosti između zapadnog sveta i muslimana. Islam se javlja kao mitski simbol neprijatelja od davnina, još od arapskih i turskih juriša na Evropu. Slična argumentacija koristi se i na drugoj strani, kada se govori o pohodima krstaša na Bliski istok, što je sjajno prikazao francuski pisac libanskog porekla Amin Maluf u svojoj knjizi *Krstaški ratovi očima Arapa*.

Osim ratova i međusobnih osvajanja, svetovi koji se uslovno mogu zvati "hrišćanski" i "islamski" oduvek su bili isprepleteni i u lepšim ljudskim delatnostima, dajući spektakularne rezultate u arhitekturi, nauci, filozofiji, književnosti, pa je teško razlučiti da li su veći uticaj imali Aristotel i Platon na islamske mistike ili Averoes (Ibn Rušd) i Avicena (Ibn Sina) na zapadnu filozofiju, nauku, medicinu.

Na Zapadu je interes za islam porastao posle islamske revolucije u Iranu 1979. godine, kada je Iran postao simbol verskog fundamentalizma, dok je za Iran mračna sila bio Zapad oličen u Americi. Paradoksalno je da su početkom intervencije Sovjeta u Avganistanu 1979. godine mudžahedini (sveti islamski ratnici) koji su išli da se bore u tu zemlju, i koje je Amerika pomagala oružjem i finansijama, predstavljani na Zapadu kao borci za slobodu. Mnogo toga se promenilo pre prvog zalivskog rata protiv Iraka 1991. godine. Taj rat, savršeno medijski pripremljen, bio je na Zapadu

Minareti u Alpima

Više od 57 odsto Švajcaraca koji su izašli na referendum krajem 2009. odlučilo je da se zabrani izgradnja minareta u toj zemlji. Mada je ta zabrana predstavljena kao "mera namenjena održavanju mira između članova različitih verskih zajednica", referendum su inicirale desničarske stranke koje minarete smatraju simbolom militantnog islama i "šerijatskog zakona", i koje su pre toga protestovale "protiv islamizacije Švajcarske". Muslimani čine oko šest odsto od oko 7,5 miliona građana Švajcarske.

U Švajcarskoj već postoje četiri minareta i oni neće biti srušeni. Ministarka pravde i unutrašnjih poslova Evelin Vidmer-Šlump izjavila je da rezultati ne znače "odbacivanje muslimanskog društva, religije ili kulture", ali je naglasila da ipak smatra da treba "ozbiljno uzeti u obzir" strah stanovništva od islamskog fundamentalizma. Mnogi švajcarski zvaničnici i borci za ljudska prava kritikovali su plakat za referendum na kome su minareti prikazani kao rakete koje se uzdižu iz švajcarske zastave, pored kojih je prikazana potpuno pokrivena žena. Katolička i protestantska crkva, kao i predstavnici jevrejske i muslimanske zajednice, jednoglasno su osudili ovakve projekte.

Desničarski političari u Austriji su u avgustu ove godine žestoko kritikovali poziv da se u ovoj zemlji izgradi još džamija sa minaretima. Poglavar Islamske zajednice u Austriji Anas Šakfeh rekao da želi da vidi džamiju sa minaretom u svakoj od devet austrijskih provincijskih prestonica. Austrijska desničarska Slobodarska partija saopštila je da su džamije "legla radikalnog islama" i pozvala na zabranu ulaska imigrantima iz islamskih zemalja. Slobodarska partija uvek je iznosila u svojim kampanjama slogane kao što su "Zapad u ruke hrišćana". Prema poslednjim podacima Austrijskog integracionog fonda, od ukupne populacije od 8,3 miliona u Austriji, muslimana ima oko pola miliona.

Veliki broj ilegalnih imigranata stiže u Italiju, najčešće brodovima iz Libije. Desničari redovno dižu glasove protiv preteće "islamizacije zemlje". Premijer Berluskoni se ranije istakao izjavama da "genetsko nasleđe zapadne civilizacije jeste da ceni vrednosti kao što su sloboda društva i pojedinca dok islamska civilizacija takvo (genetsko) nasleđe nema", što mu ne smeta da sklapa unosne poslove sa Moamerom el Gadafijem.

ZEMLJA SA NAJVIŠE MUSLIMANA U EVROPI: Džamija u Parizu

PRAVO I USKRAĆIVANJE PRAVA NA RAZLIČITOST: Antiislamski protest u Amsterdamu i halal burgeri u Francuskoj

predstavljen, i širom sveta prihvaćen, kao borba dobra i zla, oličenog u Sadamu Huseinu. U toj podeli diskretno se provlačila i nota koja je sugerisala da se bore civilizovani, hrišćanski zapad i varvarski, muslimanski istok. Velike imperije traže i velike neprijatelje, a krah komunizma doneo je potrebu za novim neprijateljem. I "svetim ratnicima" svih vrsta je stalni neprijatelj neophodan, a posle poraza Sovjeta u Avganistanu našli su ga među nekadašnjim saveznicima.

SPORNA DEMOGRAFIJA: Od 2001. i napada na Njujork islam je postao jedna od najvažnijih tema na Zapadu, ali je i odnos prema Zapadu postao važna tema među muslimanima. Teoretičari zavere pozivaju se na demografske podatke koji kažu da je muslimana u Evropi sve više, i tvrde da će, s obzirom na to da im je natalitet mnogo veći nego kod domaćina, u narednih nekoliko decenija preplaviti Evropu. Realnost je da u velikom broju evropskih gradova poput Marselja, Roterdama, Pariza, Brisela postoje "muslimanski" kvartovi. U Berlinu liniju metroa koja vodi u kvart Krojcberg zovu "Istanbul ekspres", halal burger je uobičajena hrana širom Evrope. Tačan broj muslimana u pojedinim evropskim zemljama se ne zna, jer se u većini zemalja EU versko opredeljenje ne upisuje prilikom popisa. Procenjuje se da je u EU oko 15 miliona muslimana, najviše u Francuskoj, Nemačkoj i Britaniji.

Razlozi doseljavanja su različiti. Neki imigranti su dolazili iz bivših kolonija kada su one postale nezavisne zemlje (Alžirci u Francusku, stanovnici Pakistana i Bangladeša u Britaniju), neki iz ekonomskih razloga (Turci u Nemačku), neki kroz proces azila kao izbeglice, neki su dolazili na školovanje i ostajali. Veliki broj muslimana na Zapadu ničim se ne razlikuju od domaćeg stanovništva. Ima ih u školama, na univerzitetima, u fudbalskim reprezentacijama, u poslaničkim klupama, na važnim funkcijama. Na suprotnom polu su oni koji žive u izolaciji i osećaju se neprihvaćenima, čak i kada su rođeni u Evropi. Nemiri u Francuskoj 2005. godine otkrili su naličje proklamovane jednakosti i život mnogih afričkih i arapskih imigranata, izolovanih u getoiziranim naseljima na rubovima gradova. Ništa manje nije za javnost bila šokantna ni činjenica da su trojica od četvorice počinilaca samoubilačkih bombaških napada u Londonu 2005. bili poreklom iz Pakistana, ali rođeni i odrasli u Britaniji.

Mnogi muslimani ističu da nije uvek lako pripadati islamu u zapadnom svetu posle 11. septembra 2001. Lovcima na ljudske duše među islamskim fundamentalistima su vetar u leđa dali ratovi u Iraku i Avganistanu i sve što ih je pratilo. U dokumentarnom filmu *Put u Gvantanamo*, britanski tinejdžer pakistanskog porekla od tipičnog lokalnog britanskog probisveta pretvara se u posvećenog muslimana posle svega što je prošao kada je greškom uhapšen i zatvoren u Gvantanamu.

Stručnjaci misle da će se demografska slika Evrope dramatično menjati tek u sledećim decenijama. Stanovništvo Evrope je sve starije, predviđanja kažu da će Evropska zajednica do 2050. izgubiti 50 miliona stanovnika zbog negativnog prirodnog priraštaja. Jedini način da se taj gubitak nadoknadi i da privreda evropskih zemalja nastavi da funkcioniše je dolazak velikog broja useljenika. Istočna Evropa ima isti demografski problem kao Zapadna, pa će doseljenici uglavnom biti iz Afrike i Azije, od kojih će većina biti muslimani. I da nije te demografske pretnje, u Evropu bi u velikom broju nastavili da dolaze imigranti iz siromašnih azijskih i afričkih zemalja – niko kroz istoriju nije uspeo da zaustavi migracije iz siromašnijih u bogatije krajeve.

Uz sve predrasude i postojeće probleme, ono što neminovno čeka dva sada prilično suprotstavljena sveta je približavanje, upoznavanje i zajednički život. Najveća smetnja u tome su manipulatori i fanatici svih boja i vera, koji koriste cinične reči Hasana ibn Sabaha, vođe sekte asasina, čiji su članovi pre mnogo vekova za njega žrtvovali život u samoubilačkim misijama: "Gde je manja svest veća je gorljivost." ◂

Momir Turudić

Poslanik Muhamed

Ono što bismo danas nazvali Muhamedovom "ideologijom" nije baš bilo po volji mekanskoj aristokratiji (što se lepo vidi iz Kurana) i tu dolazimo na jednu od odlika koje ga čine i našim savremenikom. Celo Muhamedovo učenje insistira na milosrđu (merhamet; zekat) i solidarnosti sa siromašnima. Ono je podsećanje na zaboravljene plemenske običaje, što bogataše kako tada tako i sada ume da zaboli

Muhamed a.s. (alejhisselam; neka je pozdravljen) naš je savremenik u istoj meri u kojoj su to i Isus (Poslanik Issa a.s.), Mojsije (Musa a.s.) ili Buda, ako baš hoćemo. Možda i više. U ovom slučaju bolje je ne postavljati čuveno Staljinovo pitanje ("Koliko rimski papa ima divizija?"), jer bi odgovor mogao biti neprijatan, kao što je bio 1989. Na planeti, dunjaluku, ima preko milijardu muslimana, od Norveške do Kine i Amerike. Islam, "predavanje" Bogu, po prirodi stvari uzima različite pojavne oblike i prakse: od naših Bošnjaka, preko Turaka i drugih umerenih i trezvenih islamskih društava, pa do Saudijske Arabije, Irana i Avganistana. To je stvar tumačenja Kurana časnog, ali i politike, ekonomije i tradicije iz kojih tumačenja izviru. Kuran je, međutim, među muslimanima nesporan i konačan u obliku u kome je zapisan i konsenzualno prihvaćen dvadesetak godina po Muhamedovom prelasku na ahiret. Uzgred, naziv "prorok" pogrešan je: islam ne priznaje proroke; samo poslanike (one koji su bili u dodiru sa Allahom dž.š.) – od prvog, Adema a.s. (Adam), pa do poslednjeg, Muhameda a.s. Ima ih oko 25, ali važni su Adem, Nuh (Noa), Ibrahim (Avram, Abraham; naročito), Musa (Mojsije), Davud (David), Sulejman (Solomon), Issa (Isus) i Muhamed. Dobar naziv je i "Vjerovjesnik".

POČETAK: Tu se moramo vratiti na same početke, na predislamsku Arabiju krajem četvrtog veka nove ere (svi datumi će se tako navoditi). Taj region našao se između raznih silnica, političkih i sociooloških, u vreme Muhamedovog rođenja i sazrevanja. Politički, na liniji razgraničenja dva velika carstva, persijskog i vizantijskog: ne zaboravimo da su Persijanci bili zauzeli Jerusalim i odneli iz njega Časni krst; čak su neko vreme držali i Konstantinopolis (Carigrad, Stambol). Onda ih je vizantijski car Iraklije potisnuo, povratio Jerusalim i Časni krst i stabilizovao Istočno rimsko carstvo – za neko vreme. Sociološki, Arabija za Muhamedovog vakta bila je zbirka nomadskih plemena u kojoj se tek formiraju trgovački gradovi, kao što su Meka i Medina i karavanski putevi između Jemena (dakle i Abisinije) i Sredozemlja. Dolazi, dakle, sasvim prirodno, do napetosti između nomadskih plemenskih običaja i morala s jedne strane; i novih zahteva trgovačke prirode, s druge. Porodično pravo još je matrilinearno, kao kod Jevreja, koji u ovoj priči imaju ulogu. Jedini oblik društvene organizacije je plemenski. Napadi na trgovačke karavane, zaštitni reket koji zbog toga praktikuju pustinjska nomadska plemena, opšte bezakonje, krvna osveta kao jedini oblik prava – čine svakodnevicu tog doba.

U takvom okviru rađa se u Meki budući Poslanik Muhamed a.s. 20. aprila 571. godine posle Isse a.s. Rano ostaje bez roditelja; usvajaju ga prvo deda, pa zatim, po dedinoj smrti, stric Abu Talib, koji će odigrati značajnu ulogu u njegovom životu. Legenda kaže da je jedan karavan trgovaca iz Meke putovao ka Damasku i zanoćio kod isposničke kelije hrišćanina Bahire, koji ih je pozvao na večeru. Svi su se odazvali, ali su dečaka Muhameda ostavili da čuva kamile. Mudri kaluđer tražio je da ga dovedu, jer je nešto naslutio; imao je viziju velikog čoveka. Kad su Muhameda doveli, starac ga je pogledao i rekao stricu Abu Talibu da ga čuva, jer će biti veliki čovek.

BOŽJE OBJAVE: Muhamed je mladost proveo pomažući stricu u trgovini. Meka je tada bila u usponu zbog trgovine i stari nomadski običaji, kakav je zaštita srodnika, siročadi i udovica, ustupali su pred pohlepom i individualizmom; danas bi se reklo – tranzicija. Muhamed je bio skroman, pun vrlina i samozatajan mlad čovek, sklon da se povlači u samoću i razmišlja na izvesnom brežuljku van grada. Kad je napunio 40 godina, u mesecu ramazanu, javio mu se tokom meditacije melek (anđeo) Džibril (Gavrilo, Gabrijel) sa prvom Božjom objavom koja počinje rečju "Ikre!" (Uči!). Muhamed, nepismen kao većina savremenika, zapamtio je tu prvu objavu, da bi je kasnije – kao i sve ostale, sve do svoje smrti, dvadeset godina kasnije – diktirao svojim učenicima koji su ih zapisivali na čemu su stigli. Tri godine po prvoj objavi, Muhamed počinje da propoveda javno i da stiče pristalice po Meki.

Ono što bismo danas nazvali Muhamedovom "ideologijom" nije baš bilo po volji mekanskoj aristokratiji (što se lepo vidi iz Kurana) i tu dolazimo na jednu od odlika koje ga čine i našim savremenikom. Celo Muhamedovo učenje insistira na milosrđu (merhamet; zekat) i solidarnosti sa siromašnima. Ono je podsećanje na zaboravljene plemenske običaje, što bogataše kako tada tako i sada ume da zaboli. Druga odlika Muhamedovog učenja je "umma" (zajednica): svi su muslimani deo zajednice, bez obzira na pleme, rasu, boju ili bilo šta drugo; ljudi se dele na dobre, one koji ispunjavaju svoje dužnosti i vrline kao muslimana, i na loše,

a.s.

koji to ne čine; i ništa više. Bogati Mekanci sve su netrpeljiviji prema Muhamedu i njegovim sledbenicima; pletu se spletke, olajavanja i mržnja. Tada dolazi do veoma značajne epizode sa "satanskim stihovima", koja seže do današnjeg dana. Naime, jedna objava Muhamedu dopušta poštovanje prema lokalnim ženskim idolima: "...To su labudovi uzvišeni; njihovo je zauzimanje poželjno; njihove dobrote nisu zaboravljene" (prevod Kurana Besima Korkuta). Nešto kasnije on prima drugu objavu koja poništava prvu kao šejtanovu infiltraciju koju Poslanik nije primetio. Ima i uteha: "Prije tebe mi nijednog poslanika i vjerovjesnika nismo poslali, a da šejtan nije, kad bi on što kazivao, u kazivanje njegovo nešto ubacio; Allah bi ono što je šejtan ubacio uklonio, a zatim bi riječi svoje učvrstio...". Neki tumače tu epizodu kao Muhamedov neuspeh da ustupcima paganskim običajima pridobije Mekance za sebe.

ODLAZAK U MEDINU: Tu dolazimo do hidžre (preselenja Vjerovjesnikovog i njegove najuže okoline u Medinu). Medina je bila plodna oaza (preko 300 km od Meke), ali je bila razdirana unutrašnjim sukobima i bezakonjem. Trebalo je, dakle, pronaći nekoga da uvede poverenje i red, nepristrasnog i uglednog arbitra kakvog između sebe nikako nisu mogli da izaberu. Pritom je u Medini već bilo muslimana i ljudi naklonjenih islamu. Uz razložne mere bezbednosti i u tajnosti, Muhamed se preseljava u Medinu 16. jula godine 622, a tamo ga dobro dočekuju. On se ponaša razborito i pravedno. Međutim, on i njegove pristalice treba od nečega da žive, pa počinju sa prepadima na mekanske trgovačke karavane, što je tada bila stvar uobičajena i

nove pozorišne tendencije

44 Bitef 10

15-25. septembar 2010.

15. 16. 09. trajanje: 2h	Jan Lauers i Nidkompani, Brisel, Belgija **Izabelina soba** Režija, tekst i scenografija: Jan Lauers (Jan Lauwers)	Jugoslovensko dramsko pozorište (scena „Ljuba Tadić") 20:00
16. 17. 09. trajanje: 2h 10′	Kornel Mundruco/Ivet Biro (Kornél Mundruczó/Yvette Biró), Budimpešta, Mađarska **Frankenštajn-projekt** Režija: Kornel Mundruco	Prostor nekadašnjeg restorana „Grčka kraljica" (Knez Mihajlova 51) 20:00
17. 09. trajanje: 2h	Jan Lauers i Nidkompani, Brisel, Belgija **Kuća jelena** Režija, tekst i scenografija: Jan Lauers (Jan Lauwers)	Jugoslovensko dramsko pozorište (scena „Ljuba Tadić") 20:00
18. trajanje: 1h	Kompanija Virđilio Sijeni, Firenca, Italija Inspirisano „Tužnim tropima" Kloda Levi-Strosa: **Tužni tropi** Ideja, koreografija, scenografija: Virđilio Sijeni (Virgilio Sieni)	Pozorište na Terazijama 20:00
19. 09. trajanje: 3h 30′ sa pauzom	Dojčes teatar, Berlin, Nemačka A. P. Čehov: **Ujka Vanja** Režija: Jirgen Goš (Jürgen Gosch)	Jugoslovensko dramsko pozorište (scena „Ljuba Tadić") 20:00
20. 09. trajanje: 40′	STANICA servis za savremeni ples **Ko bi hteo mamu kao moju** Koncept i koreografija: Dalija Ačin	Malo pozorište „Duško Radović" 20:00
21. 22. 09. trajanje: 2h10′	TR Varšava, Varšava, Poljska Po Pjeru Paolu Pazoliniju **T.E.O.R.E.M.A.** Režija i tekst: Gžegož Jažina (Grzegorz Jarzyna)	Narodno pozorište Beograd (Velika scena) 20:30
22. 09. trajanje: 1h	Maska i Mestno gledališče ljubljansko, Ljubljana, Slovenija Dušan Jovanović, Janez Janša: **Spomenik G2** Režija: Janez Janša, Dušan Jovanović	Bitef Teatar 17:00 20:00
23. 09. trajanje: 1h 40′	Narodno pozorište, Beograd, Srbija Euripid: **Bahantkinje** Režija: Stafan Valdemar Holm (Staffan Valdemar Holm)	Narodno pozorište Beograd (Velika scena) 20:00
24. 25. 09. trajanje: 2h 30′ sa pauzom	Moskovski teatar OKOLO kraj kuće Stanislavskog Moskva, Rusija A. P. Čehov: **Tri sestre** Režija: Jurij Pogrebničko	Atelje 212 20:00

PRODAJA ULAZNICA: Terazije 29 (Blagajna Pozorišta na Terazijama), tel: (+381 11) 32 49 442, www.bitef.rs

normalna. Osim toga, Muhamedova je ideja bila da moć Meke podrije, što mu je na kraju i uspelo. Bilo je tu raznih čarki, okršaja, neuspeha, bitaka i natezanja, ali je na kraju Muhamed pobedio i vratio se pobedonosno u Meku. U međuvremenu je Ka'aba (Ćaba) proglašena za islamsku svetinju koju je postavio još Ibrahim a.s.; u početku su se muslimani klanjali ka Jerusalimu, ali se posle teoloških sukoba sa Jevrejima Muhamed okrenuo Ka'abi, tj. Meki.

Ima tu sad jedna teološka rasprava koja je od značaja. Muhamed se oslanjao na tradiciju monoteizma Mojsijevog i Isusovog, veoma prisutnu po celom Levantu. Mudro je proglasio Ibrahima (Avrama; Abrahama) a.s. za prvog muslimana; tada judaizam i nije postojao, uostalom. Bog Adamov, Avramov, Mojsijev, Davidov, Isusov – jedan je. Pitanje je samo bilo ko ga tačnije tumači, što je dovelo do teoloških cepidlačenja, sa Jevrejima pre svega i do potpunog raskida: Jevreji nisu pristali na Muhamedovo tumačenje, a hrišćane to tada još nije zanimalo. Uskoro će ih jako zanimati.

DRŽAVNIK: Tu sad dolazimo na ključni segment Muhamedovog učenja i – još više – državničke veštine; još jednu crtu koja ga čini našim savremenikom. Naime, pojam *umma* (zajednica) bio je i ostao ključni politički stub islama. Kako? Tu se treba vratiti na početke Muhamedovih državničkih poteza. Što god mi danas mislili, u Poslanikovo vreme pljačkanje suseda, presretanje karavana i zaštitni reket bili su ponašanje normalno, štaviše pohvalno, u nomadskoj i plemenskoj Arabiji. Muhamed je tu napravio ključnu promenu: ko god je uzeo islam, postao je deo *umme*; onoga trenutka kada pređe u islam, svako susedno pleme bilo je primljeno kao ravnopravno i pošteđeno bilo kakvih represalija, danka itd. Tako se islam neverovatnom brzinom širio prvo po Arabiji, pa današnjem Bliskom istoku, pa celom Levantu, gonjen ekonomskom nuždom ekspanzije. Dok dlanom o dlan, muslimani su držali dobar deo Male Azije i Srednjeg istoka; od 711. do 1492. držali su i Iberijsko poluostrvo. U tom smislu pojam *džihada* postaje jasniji: "To je čin jedne religiozne zajednice protiv nepripadnika toj zajednici, a zajednica je bivala sve veća", kaže Viljem Montgomeri Vot u svojoj sjajnoj biografiji Muhameda. "Upravo je ova 'religiozna' značajka džihada tako kanalisala energiju Arapa da su za manje od jednog vijeka stvorili carstvo koje se protezalo od Atlantika i Pirineja na zapadu do rijeke Oksus i Pendžaba na istoku..."

Muhamed je napravio ključnu promenu: onoga trenutka kada pređe u islam, svako pleme bilo je primljeno kao ravnopravno i pošteđeno bilo kakvih represalija i danaka

NAUKA I PODSMEH: O marljivosti muslimanskih naučnika na vrhuncu halifata ne treba trošiti reči: da nije bilo njih, teško da bismo znali za Aristotela; astronomija, hemija, medicina, matematika kasnile bi jako. Njihove su biblioteke bile temelj današnje obrazovanosti i kulture. Sumrak i povlačenje islama iz Evrope, zanimljivo, podudara se sa renesansom i oživljavanjem nauke u Evropi, pa vi izvodite zaključke... Uzgred: islam se nikada nije mešao u egzaktne nauke; naprotiv, ohrabrivao ih je po Vjerovjesnikovom savetu "Ikre!" (Čitaj, uči!). Islam nije imao ni Đordana Bruna, ni Galileja.

Imao je i ima, međutim, posebnu osetljivost na kritike i podsmeh. Sam Poslanik nije trpeo sprdnje na svoj račun: ima podataka da je još iz Medine naručio bar jedno ubistvo pesnika koji su ga vređali. U to vreme pesnici su bili nešto kao štampa danas – glas javnog mnjenja. Tradicija se očuvala: do Salmana Ruždija, pa preko još nekih slučajeva, sve do efendije Zukorlića koji do sebe očigledno mnogo drži.

ČOVEK BLAG: Poslanik Muhamed a.s. bio je – osim toga – čovek blag, promišljen i ćutljiv, vazda zabavljen nekim poslom i nikad dokon. Mada nepismen, upozoravao je da je "siromaštvo blisko nevjerovanju"; da komšije treba čuvati jer "Džibril (arhanđeo Gavrilo; Gabrijel) mi je toliko insistirao na pravima komšije, tako da sam pomislio da će komšija nasleđivati komšiju". Voleo je decu, kojoj je bio zabava do smrti. Voleo je i životinje: jedna legenda kaže da je toliko voleo svoju mačku Muezu da je, kad mu je zaspala na rukavu, molio hazreti Ajšu (svoju poslednju ženu) da rukav odseče makazama. Druga legenda kaže da je na jednom ratnom pohodu video kuju koja se upravo oštenila pored puta i da je ostavio vojnika da je čuva. Optuživan je da je bio razvratnik, čemu su doprinele i udvorice koje su ga hvalile da za jednu noć može da zadovolji svih pet tadašnjih žena. Po svemu sudeći, voleo je samo tri žene u dugom životu: prvu, Hatidžu, mudru ženu, stariju od njega, koja ga je podržala u početku; Zejnebu, ženu svog rođaka u koju se zaljubio zbog njene lepote, što je izazvalo skandal; i Ajšu, kojom se oženio dok je bila dete, ali je kasnije tu nastala velika ljubav i umro je s glavom u njenom krilu. Sve ostale žene bile su politička venčanja.

Danas je taj isti Poslanik, Vjerovjesnik, i te kako živ i među nama kroz svoje fascinantno delo. Sudbina današnjih muslimana – svih koliko ih ima – posledica je mnogih istorijskih okolnosti: sumraka islama posle sloma Otomanskog carstva; dekolonizacije koja je muslimane ostavila pred još težim izborima nego pre; osiromašenja zbog kolonijalizacije; siromaštva koje (osim u nešto malo srećnih zemalja) muslimane tišti do očajanja; iznenađujuće vitalnosti islama koji ne pristaje na poraz, svestan nekadašnje moći i slave; nemoći vladajućeg Zapada da svoj odnos prema islamu formuliše na obostranu korist, od čega je nastala velika šteta, a biće još veća. Islam je, naime, veoma živa religija i ovoga trenutka je na sudbonosnoj raskrsnici između očajničkog pogrešno shvaćenog *džihada* i uzaludnog samožrtvovanja bez svrhe, kojem svedočimo – i razumnog razgovora sa ostatkom sveta i nalaženja svog mesta u dunjaluku. Manijaci koji bi spaljivali Kuran i drugi manijaci koji bi da ceo svet primi islam, pa makar izginuli svi zajedno, nisu tu od pomoći. Poslanik Muhamed a.s. naš je savremenik pre i iznad svega sa svoje razboritosti, odmerenosti i blagosti. ◂

Miloš Vasić

Klozeti sa pet zvezdica

Danas se Beograd bar što se čistijih toaleta tiče približio Evropi. U ponekom kafiću nisu samo kafe i sokovi dostigli evropske cene, nego i klozeti ispunjavaju sve evropske standarde

Približavanje Srbije Evropi započelo je zapravo još 1. aprila 1948. godine, i to ne kao prvoaprilska šala, nego kao početak radne akcije "Bratstvo-jedinstvo" za izgradnju autoputa Beograd–Zagreb. Nikad nisam razumeo zašto kraljevina Jugoslavija nije uspela da asfaltira ni metar puta na tom pravcu. Kako god, sa današnjeg stanovišta to nije postao autoput, bio je širok samo devet metara, ali kada je 15. jula 1950. godine otvoren nije moglo samo mnogo brže da se stigne od glavnog grada Srbije do glavnog grada Hrvatske, nego usput i da se stane, odmori, nalije benzin, nešto pojede i popije, po potrebi prespava ili ode u toalet, umesto kao do tada do obližnjeg žbunja. Po ugledu na evropske autoputeve država je na svakih stotinu kilometara izgradila motel. To je bila takva senzacija da smo se svojim fićama vozili do tih modernih dostignuća samo da bismo tamo popili pivo.

Ubrzo su se pojavili prvi vicevi. U motelu se sretnu dva trgovačka putnika. "A zašto ste vi stali ovde, kolega?" "Pogledajte samo onu kelnericu! Najlepša devojka na svetu!" Posle pet godina opet nalete jedan na drugog na istom mestu. "Aha, vi zbog kelnerice, kolega?" "Ne, ali ovde je najbolja prasetina na svetu!" I tako prođe još pet, šest godina i opet slučajno baš za istim stolom dva malčice ostarela trgovačka putnika: "Znam, znam, vi zbog prasetine!" "Da vam pravo kažem, nije o tome reč, ali ovde su jedini čisti toaleti u okruženju..."

Danas se Beograd bar što se čistijih toaleta tiče približio Evropi. U ponekom kafiću nisu samo kafe i sokovi dostigli evropske cene, nego i klozeti ispunjavaju sve evropske standarde. Ne samo da su mirišljavi i izričito čisti, već tako brižljivo dizajnirani da bi našli mesto u ozbiljnim arketektonskim časopisima.

Od 1951. počeo sam da putujem Evropom naoružan dvopekom i domaćom salamom, jer su dnevnice bile veoma skromne. U Nemačkoj je već počelo da se jede bez kartica za namirnice: isuviše masno, svako parčence mesa prekriveno velikim, brašnjavim sosovima, gore čak nego u našim prvim posleratnim menzama, ali zato toaleti besprekorno čisti.

U Francuskoj su u to doba toaleti u proseku bili čistiji od naših, ali tamo mi je palo u oči nešto drugo: i u najmanjoj hotelskoj sobi, veličine devojačkih sobica starih građanskih stanova u Beogradu, u majušnom kupatilcu bide. Bez te sprave za raznorazne oblike higijene Francuzi nisu mogli da zamisle ni najjeftnije spavanje.

Situacija se menjala iz godine u godinu. U Nemačku su počeli da dolaze gasterbajteri Italijani, Španci, Grci, Turci, Jugosloveni, a spretniji među njima otvarali su gostionice.

"Gde ćemo u nedelju na ručak?", pitao bi her Majer komšiju.

"Pa gde bismo? Kod mog Italijana na ćošku..."

Ili bi pošao u "svoj balkanski restoran". Oni su bili najjeftiniji. Klasična jela: čorbast pasulj – ali nekako tanak. Đuveč-pirinač – *Gyuwetsch-Reiss* – to je značilo gomilica pirinča lošijeg kvaliteta sa nekoliko bezukusnih crvenih tačaka po njemu, koje bi trebalo da podsećaju na papriku i paradajz. Glavno jelo: tanke faširane šnicle ispečene u ulju starom tri dana, koje su se u jelovniku zvale *Tschewaptschitschi,* ali na ćevapčiće su ličile u najboljem slučaju oblikom. Jeftina balkanska kuhinja, ali zato posve mirišljavi nemački klozeti.

Krajem šezdesetih u Bonu je rastoran otvorio neki Ivančić, inače magistar farmacije. Nije bio "balkanski", nego "francuski", i to tako dobar da su počeli da mu dolaze predsednik Nemačke Valter Šel i ministar inostranih poslova Hans Ditrih Genšer, obojica poznati državnici, ali i iskusni gurmani.

Pitao sam Ivančića zašto ne kuva naša jela, ali dobro?

"Ne mogu. Gost u Balkan-restoranu hoće da plati šest, sedam maraka. Za te pare ne mogu ništa pristojno da skuvam. U francuskom hoće da plati..."

Zaista, ti *Tschewaptschitschi* su se dobijali za šest maraka, u Diseldorfu kod čuvenog *Schweine-Janeza* iz Slovenije porcija krmenadli čak za 3,50, a kod našeg Ivančića jedno glavno jelo reda radi koštalo je 29,50 maraka, većina između 40 i 50. Ali za koje god pare da jedete, mogli ste da očekujete ugodan boravak u toaletu.

I na kraju moram da odam priznanje srpskom ugostiteljstvu, činim to rado, jer se prilike za nešto slično ukazuju retko: čistoćom klozeta u restoranima polako, ali sigurno približavamo se Evropi. Čak i Klubu književnika u Francuskoj 7, i ranije poznatom među piscima sveta po jednoj od najboljih kuhinja u Beogradu, ali na zlu glasu po klozetima, koji su se zatvarali ekserima, ne nalazim reči da kažem na šta su ličili... Sada su nalik na intimne prostorije restorana sa pet zvezdica. Za mene je ipak Luksemburg najevropskiji grad, a istovremeno i država: tamo je čisto kao u Nemačkoj, a kuvaju kao u Francuskoj. ◂

IVAN IVANJI

Ovaj članak je napravljen uz podršku Evropske unije. Sadržaj ovog dokumenta je isključiva odgovornost nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske Unije. Projekat ("Vrline života u porodici evropskih naroda") finansira Evropska unija kroz program Medijski fond u okviru evropskih integracija, kojim rukovodi Delegacija EU u Srbiji a realizuje BBC World Service Trust.

Priredila: Biljana Vasić

FOTOGRAFIJE: REUTERS

VOJSKA POD CIVILNOM KONTROLOM: Premijer Turske Erdogan

ISTANBUL

Reforma po meri Erdogana

Radio Free Europe, Radio Liberty
Robert Tejt

Obraćajući se stotinama pristalica u Istanbulu 12. septembra, turski premijer Redžep Tajip Erdogan svojski se potrudio da trijumf na referendumu pretoči u platformu za treći mandat u kojem bi vladajuća stranka stvorila uslove za kreiranje sasvim novog ustava. On je ovaj zavet položio pre nego što su njegovi politički oponenti stigli da apsorbuju udar izazvan rezultatima referenduma – 58 odsto glasača glasalo je za ustavnu reformu. Očekivano je da će se težište politike pomeriti ka sveopštim izborima planiranim za sledeću godinu, s tim što će pitanje ustavnih promena logično ostati centralna tema.

Ako se premijer bude pridržavao onoga što je rekao posao na izradi novog ustava trebalo bi da započne odmah.

Kako sada stvari stoje, reforme o kojima premijer govori prilično će oslabiti pravosuđe i vojsku Turske, koje su dugo smatrane ključnim stubovima turskog sekularnog sistema. Reforme i ono što proističe iz njih dramatično će uticati na povećanje šansi za izmenu političke scene. To znači da će parlament i predsednik – obe institucije u rukama proislamiste AKP-a, više odlučivati o stvarima koje se tiču turskog Vrhovnog suda, Ustavnog suda, Vrhovnog sudskog veća, odnosno svih institucija koje sprovode i kontrolišu pravosudni sistem. U međuvremenu, turska vojska, nekadašnji nezvaničan arbitar lokalnih političara, izgubiće svoj zaštićeni status ukoliko se reforma sprovede. Naime, pripadnici vojske koja je od 1960. godine oborila četiri vlade, moraće da odgovaraju pred civilnim sudom za eventualna krivična dela. Tom udarcu na vojnu sujetu prethodilo je masovno hapšenje desetine vojnih oficira osumnjičenih za kovanje zavere protiv Erdoganove vlade i planiranje najmanje dva vojna puča.

Erdogan je u nekoj televizijskoj emisiji izjavio da je "tutorski režim deo istorije" i da "ciljevi onih koji su podržavali puč neće biti ispunjeni", očito likujući nad statusom vojske koja proslavlja 30. godišnjicu krvavog puča iz 1980. godine. "Oni koji su se nadali da će izvući korist iz mračne prošlosti biće razočarani." Ipak, promene koje će se desiti, iako idu u dobrom pravcu, nisu dovoljne. Jedan analitičar je rekao da "zemlja mora da se reši ludačke košulje koju joj je vojska namakla davne 1982. godine". Ustav Turske je menjan 16 puta do sada, ali to i dalje nije dovoljno. Erdoganova vlada je uspela da pridobije većinu za promenu Ustava na bazi činjenice da je važeći ustav nedemokratska tekovina vlade iz 1980. godine. Ipak, opozicija nije dala podršku za referendum tvrdeći da su reforme dizajnirane sa ciljem da osiguraju ostanak Erdogana na vlasti.

RIM

Kako se udati za milijardera

Lorenco Totaro (Businessweek)
Viktor L. Simpson (AP)

Italijanski premijer, biznismen i milijarder pojavio se prethodnog vikenda na konvenciji podmlatka svoje stranke i uputio veoma pragmatičan savet italijanskim mladim neudatim ženama koje tragaju za partnerom – najbitniji je novac. Jednoj od ministarki iz njegove vlade tumačio je brak iz računa, tvrdeći da su se žene otimale o njega jer je "lep dečko" i "pun ko brod". Setio se i televizijskog intervjua zbog kojeg ga je javnost žestoko kritikovala zato što je neku devojku (verovatno voditeljku, prim. ur.) posavetovao da bi trebalo da potraži bogatog muža. Takođe, premijer pokazuje razumevanje za udaju mladih žena za starije muškarce i način razmišljanja po principu "kad on umre, ja sve nasleđujem".

Berluskonija često kritikuju zbog njegovog prizemnog smisla za humor. Opozicija sada naročito insistira na Berluskonijevom izvinjenju italijanskim Jevrejima zbog neukusnih anegdota u vezi sa Hitlerom. Pre nego što je na istoj konvenciji ispričao nekakav vic o Hitlerovom vaskrsnuću, bivši zabavljač na brodu ogradio se rekavši da je svestan da će zbog toga biti kritikovan. Priča je sledeća: Hitlera, kao, njegovi sledbenici mole da se vrati na vlast uvidevši da on nije mrtav; Hitler se nećka, ali ipak poručuje: "Vratiću se, ali pod jednim uslovom... da ovaj put budem zao." Fabio Evanđelisti, skupštinski odbornik iz redova opozicije, odlučno zahteva da se Berluskoni izvini jevrejskoj zajednici u Italiji, kao i Antonio di Pjetro. "To sada više nije ni politički, ni pravosudni problem, već psihijatrijski", kaže ovaj drugi.

U međuvremenu, italijanska policija je zaplenila 1,5 milijardi evra u posedu izvesnog sicilijanskog biznismena povezanog sa mafijom, saopštilo je Ministarstvo unutrašnjih poslova. To je najveća zaplena imovine u italijanskoj borbi protiv mafije u istoriji ove zemlje. Biznismen Vito Nikastri je iz Trapanija, gradića na Siciliji, i povezan je sa mafijaškim bosom Mateom Mesinom Denarom, trenutno najpoznatijim mafijašem. Navodno se bavi alternativnim izvorima energije, nije bio hapšen ranije, a poseduje vile, katamarane, luksuzne automobile...

Parada ponosa

Zakon između miši

Zemlje jugoistočne Evrope, baš kao i one koje pripadaju evropskom zapadu, svoje probleme s homofobijom i srednjovekovnim poimanjem seksa i života razrešile su pre više decenija ili (u najgorem slučaju) pre nekoliko godina. Srbija, po svemu sudeći, ne spada u tu grupu. Odavno označena kao mesto "mimo sveta", naša država jedna je od retkih u kojima Parada ponosa još nije održana

Ako je suditi po prvim reakcijama na najavu još jednog pokušaja održavanja Parade ponosa u Beogradu, u Srbiji se malo toga promenilo u poslednjih godinu dana. Baš kao i prošle godine, desničarske grupe i dalje su inventivne, a domaći političari i dalje neodlučni i nedorečeni. No, za razliku od političara – koji su opet deklarativno za, mada "nisu pristalice" – desničari su ipak napredovali. Umesto prošle godine viđenih parola o svetosti porodice, ovaj put došli su do neverovatnog zaključka o povezanosti LGBT grupa sa nacizmom.

Organizacija "SNP Naši 1389" optužila je organizatore Parade ponosa da su za polaznu tačku šetnje 10. oktobra namerno izabrali park Manjež jer centralnim delom tog parka navodno dominira kukasti krst. Uz saopštenje medijima, poslati su i snimci na kojima se vidi da su staze u parku zaista malo čudno "složene" i da sve to zaista nalikuje na "svastiku", a navodi se i kako je "nacizam bio neraskidivo povezan sa stvaranjem takozvanog gej pokreta". Imajući u vidu da su nacisti nemilice ubijali ljude homoseksualne orijentacije, teško da će se na ovu "udicu" upecati bilo ko iole pismen, ali je s druge strane jasno da domaći desničari i ne računaju na pismene. Kao i prethodne godine, njihova ciljna grupa su oni kod kojih su bicepsi razrađeniji od moždanih ćelija, a kojih u Srbiji ima više nego što bi trebalo. Sve je dakle isto kao i ranije, samo je pitanje da li će političari koji su najavili učešće u Paradi i oni koji su je podržali, ovaj put ostati pri svojoj odluci ili će je u zadnji čas preinačiti – brukajući tako i sebe i zemlju u kojoj nikako da se održi manifestacija koja je u drugim delovima sveta postala već uobičajena stvar.

(R)EVOLUCIJA: Kad god je Srbija u nečemu među najgorim "đacima", rado se pominju poređenja sa zapadnim svetom – koji je od nas, eto, napredniji, pa se tamo sve dogodi ranije, ili sa istočnoevropskim državama – koje su nam u nekim oblastima bliskije. U ovom slučaju, međutim, Srbija je toliko loša da je malo

ća i mozga

ČUVARI REDA I LJUDSKA PRAVA: Beograd septembra 2009.
Foto: Sava Radovanović

onih s kojima bi uopšte mogla da se uporedi: pored naše države, na spisku onih u kojima nikada nije bilo povorke ponose nalaze se još samo Litvanija, Makedonija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Albanija. Sve ostale evropske zemlje prebolele su dečije bolesti i posle silnih incidenata, sukoba sa desničarima i političkih previranja, postale mesta na kojima se ljudi LGBT orijentacije i svako ko želi da im se pridruži slobodno okupljaju na proslavi svojih ljudskih prava.

U tom smislu, nema neke velike razlike između zemalja s jakom crkvom i onih malo liberalnijih. Poljske LGBT organizacije, recimo, imale su problema prilikom prva dva pokušaja: 2004. i 2005. godine, najavljenu povorku zabranile su gradske vlasti, ali je ona ipak održana. Isto se dogodilo i 2006, kada je povorka ne samo zabranjena, već i silom sprečena, dok su tamošnji političari svojim izjavama i sami unosili napetost i doprinosili netoleranciji. Međutim, tada se umešala Evropa. U martu 2007, Evropski sud za ljudska prava proglasio je zabranu iz 2005. kršenjem Evropske konvencije o ljudskim pravima, što je indirektno značilo da su vlasti ubuduće obavezne da osiguraju bezbednost povorke. Zahvaljujući tome, varšavski Gej prajd kasnije je okupljao sve više učesnika – ove godine bilo ih je više od osam hiljada. Pravoslavni Bugari, ispostavilo se, isto su tako konzervativni, ali i (uz malo "gurke") prilagodljivi. Iako je u Bugarskoj homoseksualnost zakonski dekriminalizovana još 1968, tamo se (baš kao i u Srbiji) i dalje smatra problematičnom. Grupu od oko dvesta ljudi koji su se 2008. okupili na prvoj Povorci ponosa opkolila je i napala grupa skinhedsa, ali je policija sprečila veće incidente i uhapsila čak 88 desničara. Već iduće godine, povorka je održana bez ikakvih problema, da bi ove godine okupila osamsto učesnika.

AGRESIJA: Događaji slični beogradskim pratili su evoluciju Povorke ponosa u Rumuniji. Posle pokušaja 2006, koji je završen nasiljem, pravi izazov policiji priredili su 9. juna 2007.

Negde daleko od nas...

Povorke ponosa održavaju se od 1970, obično u maju ili junu, kao znak sećanja na pobunu ispred njujorškog kluba Stounvol In. U noći između 27. i 28. juna 1969. godine grupa transvestita pobunila se protiv policijskih racija i maltretiranja, a događaj se smatra početkom savremene borbe za ljude LGBT orijentacije. Istog dana iduće godine Front oslobođenja homoseksualaca, pod vođstvom Brende Hauard, organizovao je prvi marš u Njujorku u znak obeležavanja godišnjice "Stounvolske revolucije", a slični marševi održani su i u Los Anđelesu i San Francisku.

Od tada se organizuju širom sveta, ne samo kao sećanje na Stounvol već i kao način za povećanje vidljivosti homoseksualaca. U liberalnijim sredinama, povorke odavno imaju formu karnevala, okupljaju hiljade ljudi različitih seksualnih orijentacija i privlače veliki broj turista.

kako desničari tako i LGBT aktivisti. Tog dana, naime, održana su tri nezavisna okupljanja: najpre se okupilo trista desničara, a kasnije su održane dve paralelne gej povorke – jedna protiv diskriminacije i za odobravanje istopolnih brakova, a druga bez nekog posebnog zahteva. Pet stotina učesnika prve povorke čuvalo je čak sedam stotina policajaca, što desničare nije sprečilo da bacaju kamenje u masu. Čitava stvar završena je suzavcem. Istovremeno, četiristo okupljenih u drugoj povorci bili su zaštićeni policijskom barikadom koja je podrazumevala čak i oklopna vozila – učesnici su uprkos tome bili gađani jajima, paradajzom i smećem, da bi na kraju bilo više od sto uhapšenih. Ukupno petorica desničara osuđeni su zbog nasilja, dok je pedesetak osoba novčano kažnjeno zbog izgreda na javnom mestu. Kazne nisu bile previše stroge, ali je već iduće godine u Bukureštu održana mirna Povorka ponosa – za svaki slučaj, učesnike je ovaj put čuvalo čak hiljadu i dvesta policajaca. Podjednako nasilno bilo je i kod komšija Mađara. Tokom Povorke ponosa 2007, dve hiljade učesnika presrela je grupa od nekoliko stotina desničara koji su na njih bacali dimne bombe, flaše, jaja i kese napunjene peskom. Iduće godine policija je metalnim ogradama pokušala da obezbedi učesnike povorke, ali su tom prilikom stradali i policajci i učesnici: jedan policajac je zapaljen, dvojica su teže povređena, a osmoro učesnika zatražilo je lekarsku pomoć.

Iako se u Moldaviji još od 2002. redovno održavaju Povorke ponosa, one obično podrazumevaju visok stepen nasilja. Kada su se učesnici sedme povorke, u maju 2008, autobusom uputili na mesto okupljanja, opkolila ih je grupa neofašista koji su silom otvorili vrata, ušli u vozilo i maltretirali prisutne: između ostalog, prisilili su ih da, pod pretnjom batina, unište propagandni materijal koji su nosili. Ono što ovaj događaj izdvaja od mnogih sličnih jeste činjenica da su policajci stajali na stotinak metara udaljenosti od autobusa i da nisu reagovali ni na koji način.

Rusija je takođe među zemljama u kojima Povorka ponosa i dalje donosi više problema nego radosti i zabave, ali i među onima u kojima se policija ponekad ponaša u najmanju ruku čudno. Kada su 2007. izbili sukobi između LGBT aktivista i nacionalista, uhapšeno je više učesnika povorke nego izgrednika. Kao da ni to nije bilo dosta, mediji i nevladine organizacije preneli su da je jedan od policajaca rekao pritvorenima da "lezbejke nikome ne trebaju" i da "niko odavde neće izaći". Konačno, kada su učesnici pušteni, ispred zatvora opet su ih sačekali desničari naoružani jajima i drugim "oružjem".

KOMŠIJE: Od svih država bivše Jugoslavije, najliberalnije po ovom pitanju svakako su Slovenija i Hrvatska. Ni tamo, međutim, stvari nisu išle baš glatko. Prva povorka ponosa u Ljubljani organizovana je 2001, i to kao reakcija na incident u kojem su dva homoseksualca zamoljena da napuste kafić samo zato što su homoseksualci. Sve potonje povorke imale su direktnu podršku gradonačelnika, ministara unutrašnjih poslova i viđenijih političara, a proticale su uglavnom bez incidenata – izuzetak su povorke 2007. i 2008, kada je nekoliko učesnika fizički napadnuto posle povorke.

Što se Hrvatske tiče, početak je bio više nego težak. Prva povorka održana je 29. juna 2002, a već izjutra tog dana pretučeno je nekoliko viđenijih učesnika. Kako je vreme proticalo, u parku Zrinjevcu, gde je bilo zakazano okupljanje, bilo je sve više nacionalista, koji su učesnicima poručivali da "idu u Srbiju" i da je "pederčinama mjesto u logorima". Jake policijske snage nisu sprečile desničare da bace dimnu bombu među učesnike, što je značilo i kraj skupa. Međutim, to je i bila strategija napadača: kada su učesnici počeli da se razilaze, postali su idealna meta za pojedinačne napade. Konačno, bilans tog dana bilo je dvadesetak povređenih, nekoliko upada u prostorije različitih organizacija u Zagrebu, 27 uhapšenih. Sledeće povorke podrazumevale su malo fizičkog, malo verbalnog nasilja, mnogo policijskih snaga i, ono što je najvažnije – sve veću podršku političkih lidera i ljudi koji vode Hrvatsku. Sve to dalo je rezultate i danas zagrebački Gej prajd okuplja nekoliko hiljada učesnika koji dolaze iz čitave Evrope i s prostora bivše Jugoslavije. Ove godine, organizatori su se toliko osmelili da su manifestaciju nazvali "Hrvatska to može progutati", ali ni provokativan naziv ni sam događaj nisu izazvali nikakve nasilne akcije ili proteste.

No, za Hrvate je lako. Baš kao i za sve one koji su svoje probleme s homofobijom i srednjovekovnim poimanjem seksa i života razrešili pre više decenija ili (u najgorem slučaju) pre nekoliko godina. Srbija, po svemu sudeći, ne spada u tu grupu. Njoj je, kao i u drugim situacijama, preostalo samo da na silu guta. Umesto da se opusti i uživa u onome što će, ukoliko želi da bude deo civilizovanog sveta, svejedno morati da uradi. ◂

Tamara Skrozza

Fantastični Novak Đoković

Ovogodišnji US open, otvoreno prvenstvo Sjedinjenih Američkih Država u tenisu, već je ušao na listu neobičnih

U SUSRETU DVOJICE najboljih tenisera sveta, Rafaela Nadala i Novaka Đokovića, pobedio je Nadal, rezultatom 3:1 (6:4, 5:7, 6:4, 6:2). Ishod finalnog meča ovogodišnjeg US opena odredilo je mnogo faktora, ali nema sumnje da je Rafael Nadal bio motivisaniji da pobedom postane najmlađi (24) od samo sedam tenisera koji su u karijeri osvajali sva četiri grend slema i jedini koji je, posle Andrea Agasija, osvojio "zlatni slem" – pobedu na sva četiri najveća teniska turnira, plus zlatnu medalju na Olimpijskim igrama.

"Tom čoveku morate da skinete kapu za sve što radi na terenu i van njega", izjavio je Đoković posle meča. "On je najbolji teniser današnjice." Đokovića je, u njegovoj želji da osvoji svoj drugi grend slem, hendikepirao umor iz maratonskog polufinala s Rodžerom Federerom – umor koji je uspešno kontrolisao vrhunskom koncentracijom sve do poslednjih gemova četvrtog seta.

"Ovo je više nego što sam ikada mogao da zamislim. Sama činjenica da sam stigao do finala bila je velika stvar, a sada kada ću imati i ovaj trofej, sve mi se čini neverovatno", izjavio je Nadal i više no džentlmenski pohvalio protivnika.

Ovogodišnji US open, otvoreno prvenstvo Sjedinjenih Američkih Država u tenisu, već je ušlo na listu neobičnih: u ponedeljak po podne po njujorškom, odnosno u ponoć po beogradskom vremenu, finalni meč Nadal–Đoković je zbog kiše u nedelju odložen, a u ponedeljak prekinut. Neplanirano odlaganje finalnog meča već je tradicija duga tri godine.

U tom trenutku rezultat je bio 1:0 u setovima za Nadala, 4:4 u drugom setu i 30:30 u devetom gemu, na servis Novaka Đokovića.

Njujorški meteorolozi najavili su provalu oblaka koja će trajati najmanje sat vremena. Prekid ne ide na ruku Rafaelu Nadalu, koji je posle Đokovićevog vođstva od 4:1 uspeo da osvoji tri uzastopna gema i da u tom naletu zapreti brejkom koji bi ga najverovatnije doveo do pobede i u drugom setu.

I početak meča obeležili su brejkovi: Nadalov u prvom, Đokovićev u četvrtom gemu i, u petom, ponovo Nadalov, dramatičan u svakom pogledu. Novak je praktično izgubljeni gem od 0:40 doveo do izjednačenja i prednosti – a onda je sledilo novo izjednačenje, pa prednost Nadala, izjednačenje, prednost Nadala, novo izjednačenje, ponovo prednost Nadala i – treći brejk, 3:2 za Rafaela Nadala. Ceh je platio Đokovićev reket, skrckan. Obojica protivnika nastavila su sa sjajnom igrom, ali do kraja seta svako je osvajao svoj servis gem.

PREDNOST, IZJEDNAČENJE, NOVA PREDNOST, PONOVO IZJEDNAČENJE, PREDNOST I GEM: Đoković vs. Nadal

Foto: Reuters

Drugi set je u prvih pet gemova podsetio na polufinalni meč s Rodžerom Federerom, jer je Đoković uprkos sjajnoj igri Rafaela Nadala poveo s 4:1. Drama je ovog puta vrhunac dostigla u sedmom gemu. Pri rezultatu 4:2 Novak je Nadalu "dopustio" izjednačenje, potom prednost, izjednačenje, nova prednost Nadala, ponovo izjednačenje, prednost i gem za Nadala, koji je potom dobio svoj servis gem i izjednačio rezultat.

A onda je počeo pljusak.

Nema preterivanja u oceni da je ovogodišnji nastup Novaka Đokovića na US openu bio fantastičan. To se moglo reći i posle polufinala u kom je – imajući protiv sebe i publiku – pobedio Rodžera Federera i tako se, u direktnom obračunu, vratio na mesto broj dva u svetu. Taj obračun trajao je iscrpljujuća tri sata i 44 minuta, a Đoković ga je dobio s 3:2 (5:7, 6:1, 5:7, 6:2, 7:5). U jednom trenutku petog seta Novak se nalazio na korak od poraza, ali je – opet, fantastičnom igrom – uspeo da odbrani dve meč lopte. Tako je prekinuo i šest godina dugu tradiciju Rodžera Federera da igra u finalu US opena. "Ne mogu da verujem. Jednostavno, ovo je jedan od onih mečeva koje ćete uvek pamtiti u svojoj karijeri", rekao je Đoković. "Iskreno, u odlučujućim trenucima meča samo sam zatvarao oči i udarao forhende najbrže što sam mogao." Rafael Nadal je ranije, za mnogo kraće vreme i uz neuporedivo manje napora s 3:0 dobio svoj polufinalni meč protiv Mihaila Južnog (6:2, 6:3, 6:4).

Razlika u težini mečeva i kratkom vremenu koje je Đoković imao za oporavak do finala naveli su komentatora US opena Matsa Vilandera da Đokovićeve šanse za pobedu proceni na desetak odsto. Posle odlaganja, u ponedeljak je Đokovićeve izglede popeo na 40 odsto, ali je prognozirao da će finalni meč dobiti Rafael Nadal, u četiri seta. I pogodio.

Posle dvočasovnog prekida, nastavak drugog seta Đoković koristi i pobeđuje sa 7:5. Prekid naleta i pad u igri Rafaela Nadala trajali su, na žalost Đokovićevih navijača, kratko. I, ukratko, Đoković je definitivno slomljen u petom gemu četvrtog seta, kada Nadal preuzima vođstvo s 4:1 i potom s nedostižnih 5:1. Pre nekoliko godina, na početku "srpskog teniskog čuda", lako je bilo prognozirati da će sve potom biti teže. Sada se već može spokojno konstatovati da je Srbija definitivno postala velesila. ◂

A. Ć.

Poslednji voz

Mnogi su verovali da će jurnjava za ovogodišnjom titulom biti razrešena između dva tima i četvorice vozača, ali "otpisani" su izašli iz ilegale

REUTERS

Dvojac Ferarija bi se po gornjoj šemi mogao podeliti ovako – Alonso je Prle, a Masa je Tihi. U trci za Veliku nagradu Italije na stazi u Monci nisu baš sve ladili ko Gaga Nikolić fašiste, ali su ipak uhvatili poslednji voz u borbi za titulu šampiona. Katalonac posebno. Analogija bi bila potpuna da se u čitavu stvar nije umešao Meklaren. Naime, Fernando je prosto leteo stazom na subotnjim kvalifikacijama i osvajanjem prvog startnog mesta uterao u džep organizatorima barem za trećinu više para jer su zbog toga, ali i zbog Masinog trećeg mesta, tribine u nedelju bile prepune! Drugi na startu je bio Baton, a favoriti, vozači Red Bula Veber i Fetel, bili su četvrti i šesti, jer se između njih udenuo Hamilton.

E, onda je na startu aktuelni šampion Baton elegantno obišao Alonsa koji se potom bez uspeha kočoperio – ali džaba, nije mogao vratiti prvo mesto, Masa je hladnokrvno držao svoju treću poziciju i nije ni primetio da je u četvrtoj krivini drčni Luis Hamilton imitirao Toma Kruza iz filma *Nemoguća misija* pokušavši da ga obiđe što ga je koštalo polomljenog vešanja na prednjem desnom točku. Ako mu je za utehu, dopisao je nov podatak u svojoj biografiji – Monca je bila njegova najkraća trka! Veber je po običaju zabrljao na startu i pao na šesto mesto, baš kao i Fetel čiji se pad zaustavio na devetom mestu. Od toga se najviše ovajdio neverovatno brzi Niko Rozberg (Mercedes), koji se dokopao četvrtog mesta. Iznenađenje u kvalifikacijama, Hulkemberg (Vilijams), kao i standardni Kubica (Reno), u Italiji raspoloženi Šumaher (Mercedes) i Barikelo (Vilijams) takođe su dobro obavili posao na startu i onda je trka ušla u fazu – "podgrevanje ručka".

Ipak, u prvom delu trke indikativna je bila postojanost Alonsa koji je sigurno kontrolisao rastojanje od Batona ne dozvolivši mu nijednog trenutka da napravi veću razliku, jer mu je, verovatno, bilo jasno da Britanca može da prestigne samo ako mu stavi soli na rep. Kako se bližilo vreme redovnim svraćanjima u boks na promenu guma, Fernando je pojačavao, smanjivao razliku i kada je Dženson otišao u boks, Katalonac je po "Šumijevom receptu" ostao krug duže, nagario koliko je mogao ne bi li još smanjio razliku, oteo je još koju desetinku od rivala, a onda su malo dodali ovoga puta sjajni mehaničari u boksu i – haos na tribinama! Alonso je izašao na stazu za zeru ispred Batona i trka je praktično bila završena. Masa je imao svoje treće mesto, niko ga nije ugrožavao, a ostali...

E, među ostalima je Fetel prvi put pokazao da ume da vozi i taktički dobro. Pošto je u jednom trenutku javio ljudima u boksu da "motor umire", ovi su, valjda, prčkali nešto po kompjuterima i uspeli da "na daljinski" srede stvar. Ostalo je bilo do Sebastijana. Majstorski je vozio, brzo ali nežno pred krivinama, bez naglih kočenja, čuvao gume. Znajući da ne može da stigne Masu, posvetio se pravljenju razlike u odnosu na Nika koji je bio iza njega, i za nešto više od dvadesetak krugova napravio sasvim dovoljno prostora da u poslednjem krugu uđe u boks, promeni gume, izađe ispred njega i osvoji četvrto mesto ostavivši raspoloženom Rozbergu više nego solidno peto mesto.

Dakle, šta smo imali... Prvo mesto, s običnom vodom, Alonso, drugi je bio Baton, a treći Masa. Veber je u poslednjim krugovima ipak imao snage i veštine da stigne i prestigne u Monci odličnog Hulkenberga i na cilj stigne šesti. Kubica je bio osmi, Šumi deveti, a Barikelo deseti. Posle trke su šefovi oprostili brljotinu Hamiltonu braneći svoje "čedo" od opakih novinara koji su ga razvlačili po štampi, Talijani su u hordama došli pred podijum i iskrili od sreće, Baton se smeškao kao da nešto smišlja, a šef tima Reno Erik Bulije je priznao da je Kimi Raikonen, povodom angažmana u narednoj sezoni ili 2011, bio u kontaktu sa ekipom Reno.

Naredna trka je 26. septembra za Veliku nagradu Singapura. ◂

Dušan Radulović
Radio Beograd 1

POREDAK VOZAČA

1. M. Veber (Red Bul)	187
2. L. Hamilton (Meklaren)	182
3. F. Alonso (Ferari)	166
4. Dž. Baton (Meklaren)	165
5. S. Fetel (Red Bul)	163

POREDAK TIMOVA

1. Red Bul	350
2. Meklaren	347
3. Ferari	290
4. Mercedes	158
5. Reno	127

Sandžak iz Jajca

"Ajatolah" sa dve žene **VREME 1027**

Autonomija tromeđe je davno započeta priča. Premijerno servirana pre blizu 67 godina, na Drugom zasedanju Avnoja u Jajcu, ovih dana je treći put aktuelna, zbog najnovije pazarske inicijative o "bošnjačkom uživanju prava upravljanja samim sobom, na temeljima samostalne samouprave".

Iz Mešihata Islamske zajednice u Srbiji, karikaturalno predvođeni muftijom nad muftijama, u saradnji s anonimnim – kombi strankama, koje imaju manje članova nego slova u nazivu svoje partije, uprkos tome što je više od pola izašlih vernika (52:48) protiv gromoglasne opcije, egzibicionistički zagovaraju da Sandžak dobije partizansku autonomiju. Telalski najavljuju restauraciju Narodnog vijeća Sandžaka, čiji je programski zadatak proglašenje autonomne pokrajine na granici Srbije i Crne Gore "kao istorijske regije, koja predstavlja celinu u kulturnom, geografskom, komunikacijskom, etnološkom, ekonomskom i svakom drugom pogledu".

Takav politički folklor oslanja se na oktobarski referendum iz 1991. godine. Bez ikakvih dilema i zapitanosti, to masovno izjašnjavanje organizovano pod zajedničkom akcijom Ugljanina i Ljajića, donelo je očekivani ishod po kome je "od 68 odsto glasača koji su iskoristili pravo, čak njih 98 odsto bilo za autonomiju Sandžaka". Bezmalo jednoglasno odjeknuo je drugi "autonomaški plač sandžačke dece palih boraca", ovih dana iznova dočekan kao dimna zavesa, iza koje oni što nemaju pare za televizor lepe postere, klanjaju na gotovs ili drže pištolje u frižideru, pošto za hladno oružje ne treba dozvola.

U sandžačkoj prestonici, ona nije imperativ. Tamo gde se samonikle tikve uporeduju s kondirom, da bi novokomponovani verski isabejci pelcovani konzervativnim nacionalizmom, koketirali sa prevaziđenom estetikom devedesetih, Kara-hodža Trećevenčani podgovara mamipare, po uzoru na ozloglašenog sarajevskog mentora, da nedopustivom arogancijom i osionošću, brutalno i bahato, pali šejtanske fenjere, samo da bi sadašnje stanje u socijalno-ekonomski poniženom Sandžaku prikazali u lažnoj boji. Sve što kažu svodi se na sihribarsko zavođenje, maštanje i blago ničim zasnovano nadahnuće, pomahnitalih profitera i stranih plaćenika.

Iz blata kopaju odbačene i zaboravljene putokaze. Navodno određuju koordinate za buduću geopolitičku stvarnost, toliko vulgarno i potcenjivački, da već ispričana tragikomična priča o autonomiji nema prođu ni u zabavištu, koje opet ištu i ne prezaju ni od staračkih domova, pod uslovom da treće doba bude u prvom redu. Bar dok se država grešno i snishodljivo povlači pred verskim fundamentalizmom, onih što uvedoše, pa izručiše vehabije, toliko politički oportuno da ne samo visokoparna šačica ima pravo da se bori za građanske slobode Bošnjaka u policiji, pravosuđu, zdravstvu, ali to ne znači zeleno svetlo pred fanatičnom isključivošću, ubikvitetnim ucenama i mušričkim konverzijama. Toliko neverno i očigledno primitivno, da u Sandžaku blato bacaju, verske objekte ruše i privatizuju, upravo oni koji bi trebalo da ih čuvaju i doteruju za oči javnosti.

Protiv religioznih protuva govori inteligencija. Ako je malo znanja vrednije od mnogo ibadeta, onda nema te molitve koja ezoterično i egzoterično može i treba da kroji, krije i modifikuje naše živote. Znaju to najbolje učeni alimi, koji trezveno dižu glas protiv najnovije avanture, da se Sandžak pošto-poto internacionalno promoviše u teritorijalni ekvivalent ravan Republici Srpskoj, kako bi se uspostavila nova balkanska buvlja pijaca. U tom slučaju odložila bi se izvesna i jedino prosperitetna regionalizacija, a na scenu uvela geografija zagrnuta mitologijom, čije epiloge su najtragičnije na svojoj krvavoj koži osetili Srbi u Kninskoj krajini i Slavoniji, kao i Bošnjaci u Podrinju.

Imaginarni Sandžak, najverovatnije, ostaje u Jajcu. Svaki pokušaj promene njegove lokacije, donosi zebnju i nemir, a sa njima jalove rizike i ugrožava testise njegovih koautora. Usnulih za vreme proglašenja Bosne i Hercegovine, a naročito zbunjenih tokom odvajanja Crne Gore, te više namerno, nego slučajno, po Jenki-diktatu probuđenih uoči promocije buduće regionalizacije. Kontradiktorno, iz krajnosti u krajnost, u srpskom delu bivše tromeđe bez međa, kad su već davno prežaljene bosanska i crnogorska trećina, ekstremni sandžački Isabejci, sad apsurdno nameću da je radiji užasan kraj, nego užas bez kraja.

Jer, kraj sudi početku. Valjda se zato arbitražno usmereni Pazarci, ispod čije ahmedije malog mozga nije, isključivo oslanjaju na jajce, baš kad pristiže otomanski kusur ...

Dr Esad Kučević, Tutin i ceo Sandžak

>> prodaja&pretplata

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	3500 din	3300 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	7000 din	6600 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog.

VREME ELEKTRONSKA ARHIVA

	Srbija	svet
VREME DVD komplet 1997–2009	900 din	USD 29
dopuna kompleta za dosadašnje kupce	500 din	USD 15

Elektronska arhiva nedeljnika VREME u PDF formatu sa sačuvanim stranicama kao u štampanom izdanju i sa mogućnošću pretraživanja, obuhvata period od marta 1997. do kraja 2009. Diskovi se dostavljaju poštom u roku od 20 dana od kad dobijemo dokaz o uplati. Raniji brojevi Vremena ne postoje u ovom elektronskom obliku.

KNJIGE I DVD-ovi

Srbija		Svet	
FILIP ŠVARM: knjiga i DVD Jedinica		790 din	34 USD
samo knjiga Jedinica		670 din	23 USD
DRAGAN TODOROVIĆ: Živela naša Srbija		500 din	19 USD
BORIS VARGA: Putinova Baršunasta gerila		480 din	19.75 USD

U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene je uračunata poštarina. Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu VREME, Mišarska 12, Beograd, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje, knjiga ili VREME-DVD). Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME isključivo na račun 205-13281-15. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi http://www.vreme.com/pretplata pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine.

▸ dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom >telefonom, radnim danom od 10 do 16h: 011/3234-774 > e-mailom na *prodaja@vreme.com*

UBICA DUŠAN NINKOVIĆ (2.)

ALEKSANDAR ZOGRAF.

"ZATIM JE OTIŠAO KOD SVOG POLUBRATA MILOSAVA I POVERIO MU DA JE UBIO ČOVEKA. BRAT GA JE SAVETOVAO DA SE PRIJAVI VLASTIMA"!

"NA SASLUŠANJU, NINKOVIĆ JE OBJASNIO: "KUPIO SAM SVEĆU I POVEO MILISAVA DA MU POKAŽEM GDE JE LEŠ ZAKOPAN. TOM PRILIKOM SAM ZAPALIO SVEĆU"... MILISAV REČE "IDI, NESRETNIČE, I PRIJAVI SE POLICIJI". JA SAM, MEĐUTIM, OTIŠAO U VAZNESENSKU CRKVU I ZAPALIO SVEĆU"...

"NINKOVIĆ MI JE REKAO DA JE GROB SVOJE ŽRTVE POSETIO BAR DESET PUTA, UVEK PALEĆI SVEĆU. NA TOM MESTU, ON JE OSEĆAO OLAKŠANJE. U NJEGOVOJ DUŠI SU ODAVNO VODILA BORBU DVA OPREČNA NAGONA: SAMOODRŽILAČKI I SAMORUŠILAČKI. TEK NA MESTU GDE JE SAKRIO LEŠ ON JE VIDEO REALIZOVANE OBE SVOJE ŽUDNJE, DEŠARŽIRAJUĆI TAKO SVOJ SUICIDALNI NAGON, A IPAK OSTAJUĆI U ŽIVOTU. TAKO JE OSTVARIO PSIHOLOŠKO STANJE ZADOVOLJSTVA, KOJE UJEDINJUJE ŽIVOT I SMRT, POZITIVNO I NEGATIVNO"...

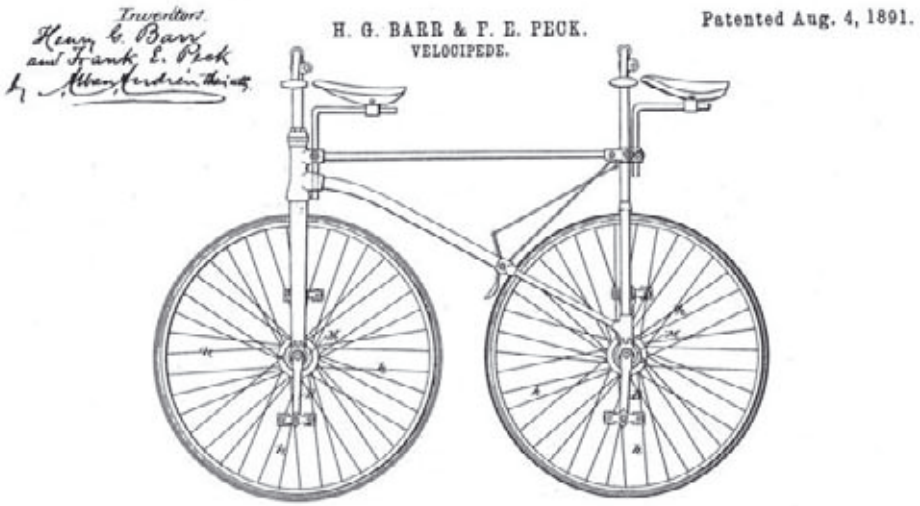
"ZADOVOLJSTVO KOJE JE NINKOVIĆ OSEĆAO BILO JE KRATKOTRAJNO, JER SE SAMOUBILAČKI NAGON NA PUTU KA OSTVARENJU NIJE MOGAO ZADOVOLJITI DELIMIČNIM DEŠARŽIRANJEM. OVO UBISTVO BILO JE SAMO SUROGAT, ZAMENA ZA **SAMOUBISTVO**"!

NASTAVIĆE SE

Čudesno vozilo

Krajem XIX i početkom XX veka patentni zavod Sjedinjenih Država u Vašingtonu nalazio se u dve zgrade. U jednoj su čuvani svi ikada prijavljeni patenti, a druga je bila namenjena samo izumima za usavršavanje – bicikla.

U relativno kratkom periodu na prelazu vekova bicikl je dobio današnji izgled, stavljajući na muke sve kasnije generacije dizajnera posvećenih tom čudesnom vozilu. Slične probleme imaju i istoričari: ne može se dokazati da je crtež Leonardovog učenika Đakoma Kaprotija iz 1493. godine bicikl – dva sedištem povezana točka s jednostavnim volanom – koji su Da Vinčijevi savremenici poklanjali svojoj deci. Mnogo poznatiji i znatno kasniji bicikl grofa De Sivraka iz 1791. – dva drvena točka, sedište, upravljač i kretanje nalik na vožnju trotineta – verovatno je izmislio istoričar biciklizma Bodri de Sonije krajem XIX veka, mada se njegov crtež tog bicikla i danas često objavljuje. Slične sumnje postoje i u pogledu prvog bicikla s pogonom preko lanca i zupčanika na zadnjem točku koji je, navodno, napravljen 1869. godine.

Među mnogobrojnim "izumiteljima" bicikla najčešće se pominju nemački baron Fon Drajs, Škot Kirkpatrik Makmilan, francuska porodica Mišo i Englez Henri Loson. Većina istraživača ipak se slaže da je bicikl namenjen biciklistima, dakle kao proizvod namenjen tržištu, "izmislila" familija Sterli iz Koventrija u Engleskoj. Njihovi neuspešni pokušaji da stvore tržište za bicikl trajali su godinama, sve dok se 1895. nije pojavio "rover", model koji se u osnovi ne razlikuje od današnjih bajkova. To jest, dva točka iste veličine, pogon preko zadnjeg i upravljanje okretanjem prednjeg točka, poznat već s Makmilanovih bicikala. Familija Sterli dodala je i inovacije drugih: pogon preko lanca i zupčanika koji olakšava vožnju (jer se, za razliku od dečjeg tricikla, broj okretaja pedala i točka razlikuje).

Zahvaljujući eksploziji automobilizma i strogim ograničenjima koja su nametale tadašnje biciklističke organizacije, na nova poboljšanja bicikla trebalo je čekati sve do tridesetih godina prošlog veka, potom do šezdesetih. Najzad, najnovija eksplozija interesovanja za bicikle počela je i traje već tridesetak godina. Mauntinbajk je u jednom trenutku postao pitanje prestiža, kao što je to pre pola veka bio "trkački" bicikl ili "poni", bicikl na sklapanje. U svakom slučaju, danas je manje čudo sresti biciklistu na vrhu Himalaja ili usred neke druge nedođije nego dvogrbu kamilu u samoposluzi.

Ni bicikl nije izbegao sudbinu većine ljudskih izuma: veoma brzo našao je primenu u vojsci i ratu. Mada se pojavio već u nemačko-francuskom ratu 1870/71, prva biciklistička jedinica formirana je petnaest godina kasnije u Engleskoj. Ta "vrsta pešadije" korišćena je za izviđanje, diverzije i kurirsku službu. Na početku XX veka većina armija imala je biciklističke jedinice, najčešće u sastavu – konjice! Nestaju posle Drugog svetskog rata, osim u švajcarskoj vojsci. Zanimljivo je da se prvi sklopivi vojni bicikl sa sedištem na teleskopsko uvlačenje i širokim gumama pojavio 1915. godine; danas se njegov izumitelj, Italijan Bjanki, smatra tvorcem mauntinbajka.

Poznato je da među prevoznim sredstvima nema nijednog toliko efikasnog u odnosu na energiju potrebnu za kretanje; ozbiljni ljudi tvrde da nešto bolje nije moguće smisliti.

Manje je poznata uloga bicikla u istoriji vazduhoplovstva. Tvorcima prve leteće mašine teže od vazduha, braći Orvilu i Vilburu Rajtu, mnogo je značilo iskustvo koje su stekli kao – proizvođači bicikla. "Rajtova biciklistička kompanija" uspešno je radila u nama dobro poznatom Dejtonu, a uspeh na tržištu i odgovarajuća zarada omogućili su braći Rajt da se posvete letenju.

Od njihovog prvog leta (1903) pred vazduhoplovcima je, među mnogim drugim, bio i cilj da konstruišu letelicu koja bi bila pokretana ljudskom snagom a ne motorom. Pre dvadesetak godina je taj san, star gotovo koliko i ljudski rod, ostvaren. Avion je poleteo zahvaljujući ljudskoj snazi i – biciklu na koji je bio montiran.

A što se tiče budućnosti, lako je pogoditi da će se njihova težina i dalje smanjivati, pogon i prenos usavršavati i popravljati... Već nekoliko godina postoje automatski menjači za bicikle, kombinovani s računarom koji registruje brzinu kretanja i uslove vožnje, a najavljeno je i uvođenje jednodelnih, kompaktnih točkova bez guma, disk-kočnica i, naravno – biciklističkih kompjutera. ◂

Aleksandar Ćirić

Windows®. Život bez prepreka.
HP preporučuje Windows 7.

ULTIMATE VISION AMD

LIFE-LIKE 3D GAMING

ŽELJA

VS

POTREBA

STIL

Želim da se osećam sigurnom u sebe, da izgledam dobro, da ostavim utisak. Da izađem sa prijateljicama na kafu, u šoping, i da kupujem preko Interneta. Želim da se za mnom okreću, da imam stav i da pokažem svetu ko sam. Želim glamur. To je ono što želim.

ZABAVA

Potrebna mi je stalna veza sa mojim digitalnim svetom, životom, prijateljima. Treba da pročitam kritike restorana, a onda i sam jedem tamo, da fotkam, pa da obradim fotografije. Da pišem članke, blogove, postove. Treba mi nešto na šta mogu da se oslonim. To je ono što mi je potrebno.

HP Pavilion dv6-3060em Entertainment Notebook PC sa AMD VISION Ultimate tehnologijom, AMD Phenom™ II Triple-Core procesorom P820 i ATI Mobility Radeon™ HD 5650 grafikom.

Pronađite i stil i zabavu na hp.rs/dv6

©2010 Hewlett-Packard Development Company, L.P. Sva prava zadržana. Advanced Micro Devices, Inc., AMD i AMD Arrow logo i njihove kombinacije, kao i ATI, ATI logo, Radeon i njihove kombinacije su žigovi Advanced Micro Devices, Inc.

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec